

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ НАПН УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ РЕГІОНАЛЬНИЙ ЦЕНТР ІНСТИТУТУ ОБДАРОВАНОЇ ДИТИНИ НАПН УКРАЇНИ
ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ІМЕНІ К.Д.УШИНЬСЬКОГО

Теорія і практика природничого навчання школярів

**Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю**

23 – 24 квітня 2014 року

Чернігів – 2014

УДК 37.016:502/504 063

ББК 20р

Т-33

Теорія і практика природничого навчання школярів : матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Чернігів, 23-24 квітня 2014 р.) / ТОВ «НВП «Інтерсервіс» – Ч., 2014. – 118 с.

До збірника включені тези виступів учасників Всеукраїнської науково-практичної конференції, яка проводилася за участі українських навчальних закладів та установ, українських та зарубіжних науковців, учителів, вихователів, працівників різних закладів освіти.

Рекомендовано до друку вченою радою факультету початкового навчання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка (протокол № 8 від 21.05.2014р.)

ОРГКОМІТЕТ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ

- Камишин В. В.** директор Інституту обдарованої дитини Національної академії педагогічних наук, кандидат технічних наук
- Дятлов В. О** перший проректор, проректор з наукової роботи Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка, доктор історичних наук, професор
- Сологуб А. І.** науковий керівник конференції, педагог-новатор, радник директора Інституту обдарованої дитини НАПН України, член-кореспондент НАПН України, кандидат педагогічних наук
- Стрілець С. І.** завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка, доктор педагогічних наук, професор
- Коновальчук М. В.** завідувач Чернігівського регіонального центру Інституту обдарованої дитини НАПН України, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, кандидат педагогічних наук, доцент
- Карпенко Ю. О.** завідувач кафедри екології та охорони природи Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, кандидат біологічних наук, доцент
- Покришень Д. А.** завідувач кафедри інформаційно-комунікаційних технологій в освіті Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д.Ушинського, кандидат педагогічних наук, доцент
- Бобир О. В.** декан факультету початкового навчання, професор кафедри мов і методики їх викладання в початковій школі Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка, кандидат філологічних наук
- Зелений П. О.** науковий кореспондент Інституту обдарованої дитини НАПН України, співробітник Чернігівського регіонального центру ІОД НАПН України, магістр

ЗМІСТ

Сологуб А. І. Профільне науково-природничче навчання: креативний підхід.....	5
Давиденко А. А. Динаміка розвитку позаурочної роботи з учнями при вивченні природничих дисциплін.....	14
Зайцева Л. І. Особливості організації розвивального навчання дошкільниками у процесі ознайомлення з довкіллям.....	17
Стрілець С. І. Використання інформаційних технологій у процесі навчання освітньої галузі «Математика»	20
Алиция Антас-Ящук, Сергиуш Никитин Одаренный ученик в польской системе образования.....	23
Науменко С. О. Технології оцінювання природничо-наукової компетентності учнів.....	34
Покришень Д. А. Інформаційні технології підтримки вивчення природничих дисциплін у роботах МАН.....	37
Коновальчук М. В., Зелений П. О. Природнича освіта обдарованих дітей влітку.....	40
Лісіна Л.О. Навчання та розвиток школярів із загальною обдарованістю в загальноосвітніх навчальних закладах.....	45
Богдан Т. М., Гарбар О. Г. Роль дослідницько-експериментальної діяльності у розвитку природничо-математичної освіти дітей дошкільного віку.....	48
Вальє О. Е., Светной О. П. Основні методичні підходи до викладання курсу „Шкільна математика та методика її викладання” у педагогічному вузі (ВНЗ).....	51
Ткачук Н. В. Практико-орієнтована діяльність студентів вищих педагогічних навчальних закладів при вивченні курсу «Мікробіологія і вірусологія».....	53
Свердлов В.О. Еколого-освітня робота з учнівською молоддю коропщини як важлива складова збереженню біорізноманіття	56
Григорович А. Г., Заяць О. В., Гладкевич М. І. Розвиток креативних здібностей старшокласників у процесі позакласної роботи з природничо-математичних дисциплін.....	60
Радченко М. В. Середовищний підхід як інноваційна технологія навчання.....	63
Мехед Д. Б., Мехед О. Б. Педагогічні умови використання освітніх засобів інформаційно-комунікаційних технологій у вищій школі	65
Мосіюк О. О. Інноваційність особистості майбутнього вчителя математики як основа готовності до інноваційно-дослідницької діяльності.....	67
Турчина І. С. Становлення суспільного дошкільного виховання в період ХІХ - на початку ХХ ст.....	69
Воробей Т. М. Використання народних традицій на уроках природничого циклу в початковій школі	72
Кутеньова Н. Б. Технологія розвитку природничо-математичних уявлень у дітей дошкільного віку.....	74

Ігнатенко О. О. Особливості формування основ екологічного виховання у молодших школярів.....	76
Коваль В. О. Особливості проведення шкільних природничих екскурсій в початковій школі.....	78
Маханькова В. П. Інтеграція як засіб формування природничо-математичної компетентності дошкільників.....	80
Рагуліна Н. Г. Розвиток креативності учнів на уроках біології (з досвіду роботи в 10-х класах).....	82
Демченко Н. Р., Рябець Л. П. Системний підхід в реалізації змісту курсу навчальної дисципліни «Екологія» для студентів природничих факультетів....	85
Андрієвська Н. В. Реалізація принципу інтеграції у природничо-математичному розвитку дітей дошкільного віку.....	88
Кошель А. П. Цінність здоров'я і імідж студентської молоді.....	90
Запорожченко Т. П. Електронні методичні комплекси з методики навчання освітньої галузі "Математика" в середовищі moodle.....	93
Коновальчук М. В. Формування успішних життєвих стратегій у студентів педагогічних ВНЗ.....	95
Будлянська Л. Ф. Естетичне виховання молодших школярів в контексті екологічного підходу.....	99
Громиченко К. В. Вплив елементів історизму на формування мотивації до вивчення математики молодших школярів.....	101
Циганок В. С. Екологічне виховання дітей дошкільного віку в контексті ідей видатних педагогів.....	104
Білик О. В. Дидактико-виховні можливості мульттерапії в природничій освіті дошкільників.....	106
Надточій М. В. Розвиток здібностей та обдарувань у дошкільників.....	109
Проценко В. М. Особливості використання природничих проектів у початковій школі.....	112
Кисіль Н. Р. Співробітництво людей з проблеми збереження природи і життя.....	114

Сологуб А. І.,
член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, радник
директора Інституту обдарованої дитини НАПН України, кандидат
педагогічних наук

ПРОФІЛЬНЕ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВЕ НАВЧАННЯ: КРЕАТИВНИЙ ПІДХІД

Нічого не може бути більш цінним і важливішим для людини, як забезпечення умов становлення її як креативної особистості та її творчої професійної самореалізації, що безумовно визначає щасливе самоздійснення в особистості житті.

Виходячи з розуміння сутності профільної освіти, що висвітлена в наукових роботах і документах про освіту зрозуміло, що саме вона є незамінним ресурсом її гуманізації та демократизації [1-3]. Щоб вчителю реально здійснити успішне власне професійне зростання, йому належить здійснити вибір педагогічного підходу у професійній педагогічній діяльності забезпечення профільного навчання.

В науково-педагогічній літературі і зокрема, в Матеріалах методологічного семінару науковців НАПН України з проблем профільного навчання визначено декілька **основних педагогічних підходів, що можуть бути застосовані у реалізації профільного навчання:**

- **особистісно-орієнтований підхід**, що дає змогу учневі обрати індивідуальну освітню програму;
- **науковий підхід**, що передбачає здобування учнями наукових, фундаментальних і перевірених наукою, практикою знань;
- **системний підхід**, що надає можливість розглядати навчання, як систему неперервної професійної освіти;
- **ціннісно-мотиваційний підхід**, що передбачає формування в учнів позитивної мотивації та відповідального ставлення до опанування змісту;
- *культурологічний підхід*, за яким загальна середня освіта, загалом, і профільна, зокрема, розглядається як результат культурно-історичного розвитку людства.

Крім того, існують й інші підходи: *нормативний, діяльнісний, компетентнісний, диференційований*, які широко використовується в педагогічній практиці [5].

Нами в Концепції креативної природничо-наукової освіти та в інших роботах визначена *сутність креативного підходу, згідно з яким профільне навчання розглядається не просто як навчальна, а як цілеспрямована навчально-дослідницька та винахідницька діяльність у загальній навчальній діяльності* [6-10]. Дослідництво і винахідництво – це методи, що принципово змінюють загальний характер навчальної діяльності та її наслідки. Креативне навчання для учня-творця перетворюється з виконання учнівських обов'язків, у

права які викликають радість творчості і збагачують його духовно, творчо, інтелектуально та емоційно.

Креативний підхід – це нове педагогічне мислення і нова освітня практика XXI ст., виховання креативної особистості, які є як відгук на запит і випробування людської цивілізації у вирішенні глобальних, регіональних та локальних проблем щоденного буття. Він акумулює в собі найкращі риси всіх інших, вище перерахованих педагогічних підходів, що на нашу думку відповідають особливостям минулих століть. Соціальна цінність креативних особистостей, як рушій суспільно-економічного прогресу країни очевидна, а тому втілення в реальній практиці системи креативного навчання є актуальною проблемою.

Педагогічна система профільного креативного навчання – це сукупність органічно пов'язаних методів, форм, прийомів та засобів, що створює умови навчальної дослідницької та винахідницької діяльності учнів дослідників і винахідників та виховання їх як креативних особистостей професійно зорієнтованих на діяльність в галузі науки, техніки, медицини, педагогіки тощо [6, с.10]. В контексті профільного навчання передбачається не тільки оволодіння знаннями певних предметів, передбачених програмою, а й здобуття надпредметних знань теорії наукових досліджень, науковедення, історії науки, психології творчості тощо. В креативному процесі учень перетворюється з об'єкта творчої дії на суб'єкта й головну дійову особу – дослідника та винахідника, а навчальний матеріал у предмет дослідження. Колектив учнів-дослідників в педагогічній системі профільного природничого креативного навчання формується як дослідницька та винахідницька лабораторія.

Таким чином творча, дослідницька та винахідницька діяльність – засіб самотворення креативної особистості і життєвої самореалізації. Визначальна особливість профільного креативного навчання є створення умов для формування в учнів творчої самосвідомості як основи формування в них позиції, стилю, знань, вмінь та навичок самоорганізації як основи самоменеджменту, самомоніторингу у здійсненні самоосвіти.

Педагогічна система креативного навчання, розроблена нами, передбачає формування креативності, що визначає продуктивно-творчу спрямованість особистості й становить основний стрижень її соціальної орієнтації в житті. Разом з тим вона є базовою детермінантою професійної творчості, розвитку творчого потенціалу фахівця і його самоактуалізації в соціальній сфері і самореалізації в житті. Педагогічна цінність системи креативного навчання полягає в тому, що з розвитком творчої обдарованості і творчих здібностей особистості учня, як складової її структури має можливість надбати здатність створювати будь-що нове – креативність.

Організація профільного природничого креативного навчання передбачає неодмінне застосування діалогу, як взаємозворотньої взаємодії між учнями дослідниками і винахідниками та вчителя і «наукового» розподілу функцій: автора, опонента, доповідача, експериментатора тощо.

Особливо педагогічно цінно для включення учнів в активну дослідницьку діяльність залучати їх як авторів до визначення методологічної характеристики

дослідження: теми, актуальності, об'єкту, предмету, мети, гіпотези та завдань, результатів і висновків дослідження. Мисленнево рухаючись, починаючи з формування і формулювання теми і до висновків засобом діалогу, учні-дослідники розвивають зіркість в пошуці проблеми, здібності до аналізу, синтезу, абстрагування, конкретизування, систематизації, узагальнення, виділення головного, ретельної розробки ідеї. Хоч осмислення сутності дослідження здійснюється лінійно, занурення учнів в системну дослідницьку діяльність сприяє розвитку якостей креативного мислення: критичності, асоціативності, оригінальності, швидкості, гнучкості та інших. Особливо продуктивно розвивається властивості креативного мислення у разі вільного діалогу без поспіху на кожному «поверсі» розробки методологічної характеристики дослідження і його здійснення, що безумовно сприяє розвитку спеціальної наукової мови та мови взагалі і емоцій. Останні запалюють учнів дослідників і винахідників, поглиблюючи їх пізнавальний інтерес, мотивованість, любов до науки та професійну зорієнтованість.

Таким чином, в науковому устрою життєдіяльності учнівської дослідницької лабораторії на уроці природньо народжується майбутній вчений і винахідник.

Табл. 1

**Функції і завдання
учнів в педагогічній системі креативного природничого навчання**

Функція	Завдання
Автор	формулювати ідеї дослідження; формулювати методологічну характеристику написати публікацію, тощо
Доповідач	здійснити виступ
Опонент	здійснити аналіз виступу доповідача
Консультант	надавати консультації
Рецензент	писати рецензії на дослідницькі роботи
Експериментатор	здійснювати досліди та експерименти
Раціоналізатор-винахідник	здійснювати спробу використання результатів дослідження і розробки систем, технологій, апаратів, приладів, технічних засобів, тощо.

В креативному навчанні відбувається взаємодія суб'єктів навчально-виховного процесу. Вона є вільний чи керований діалог учнів і вчителя, що ґрунтується на взаємоповазі як рівноправних учасників креативного навчально-виховного процесу. Він регламентується правилами, що розроблені з врахуванням специфіки наукового спілкування та верховенства наукової істини.

Умовні позначення:

Вч – вчитель, У1, У2,У3...Уn - учні, ТПК- творчий психологічний клімат,п- показник кількості діалогів на уроці.

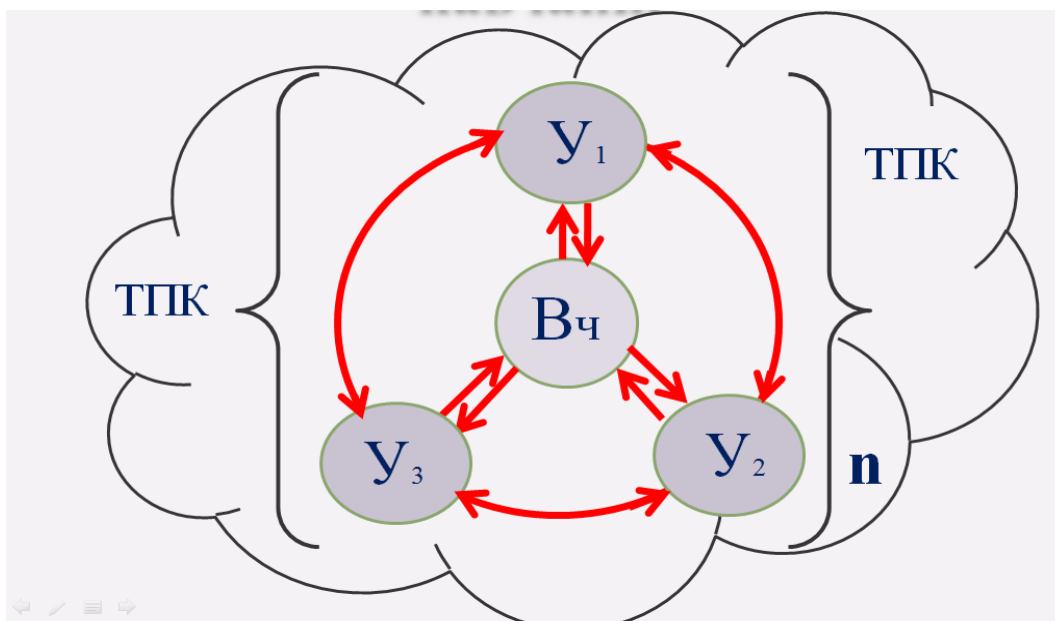

Рис. 1. Модель діалогу у профільному природничому креативному навчанні

Нами розроблені поради учням, відповідно їх функцій і завдань у креативному навчанні. Для прикладу подаємо нижче поради доповідачу, якими постійно користуються учні в щоденному навчально-виховному процесі.

Поради доповідачу

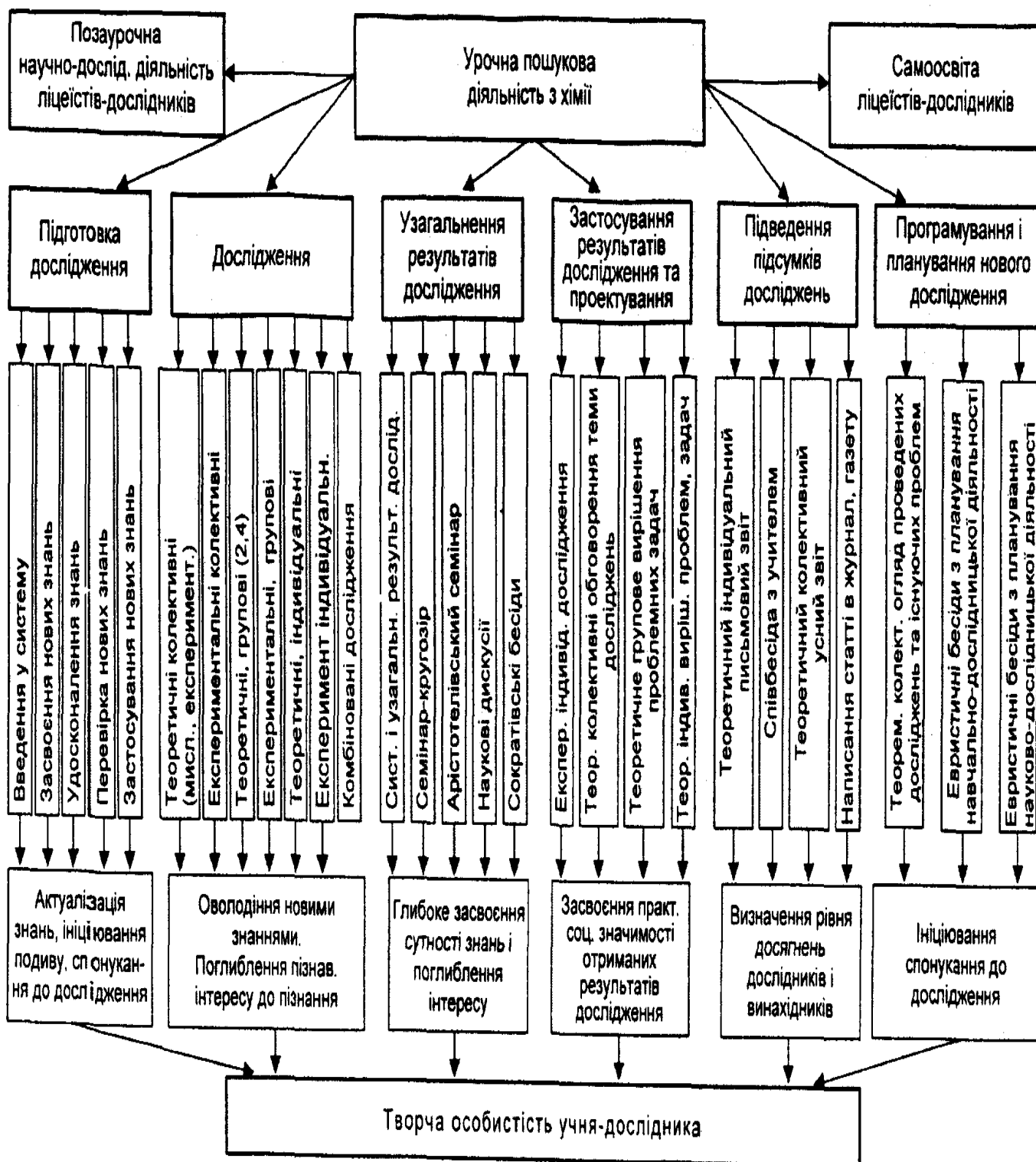
- Виступ формуй з трьох частин: вступу, основної частини та висновків (заключення).
- Виступай образно і коротко, але вичерпно.
- Використовуй наочність і підготуй її заздалегідь.
- Ілюструй свій виступ двома, трьома прикладами.
- Не втрачай самовладання, виступай впевнено, сміливо, чітко вимовляй кожне слово.
- Завершуй виступ висновком.

Виходячи з розуміння педагогічної цінності наукового діалогу учнів і вчителя як наріжного каменю гуманізації і демократизації навчально-виховного процесу, і забезпечення його креативної сутності ми дійшли висновку про необхідність розробки нової типології уроків, що ґрунтується на засадах креативно-педагогічної парадигми.

Визначені типи і види уроків відповідають логіці креативного підходу, яка відображається в трьох положеннях:

- від оволодіння учнями-дослідниками і винахідниками теоріями наукових досліджень – до оволодіння методами науково-технічної і технічної творчості.
- від перевідкриттів – до реальної раціоналізації та винаходів.
- від досліджень і винахідництва на уроці – до позаурочної наукової та науково-технічної творчості.

Модель організації профільного природничого креативного навчання.

Зміст природничого креативного навчання

Зміст освіти, як відомо відображається в програмах, що є комплексом різних видів знань. На їх основі вчитель, складаючи календарні плани, визначає хронологію навчально-виховного процесу так, щоб всіма нижче поданими знаннями, вміннями та навичками учні могли успішно оволодіти. Серед цих

методологічних знань ми, виходячи з розробок науковців Інституту педагогіки НАПН України виділяємо слідуєчі:

- методи, які мають статус узагальнених і застосовуються в усіх сферах діяльності для одержання побутового та наукового знання;
- методи дослідження, які використовуються у науковому пізнанні [3, 5].

Перші - це загально-логічні методи аналізу і синтезу, індукції і дедукції, виділення головного і узагальнення, систематизації і конкретизації.

Як показують наші педагогічні дослідження, що здійснювались в процесі відвідування уроків природничого циклу в школах, ліцеях і гімназіях усіх регіонів України, вчителі не в достатній мірі зосереджують увагу на формуванні знань загально-логічних методів, хоч відповідна методика їх оволодіння розроблена ще в середині минулого століття в роботах радянських дидактів.

Другі - це методи, що можуть бути використані учнями в теоретичному і експериментальному, навчальному і науковому дослідженні: спостереження, вимірювання, моделювання, аналогії, визначенні об'єкту і предмету дослідження, постановки гіпотези, розробки методики і визначення результатів та формулювання висновків. Саме ці методи є дієвими засобами перетворення учня, що є накопичувачем знань в учня дослідника і винахідника, який здійснює спроби прориву у власному становленні й пізнання невідомого, а тому перевідкриття і відкриття його в майбутньому, здійснення інноваційних розробок.

Підводячи підсумок визначення сутності авторської педагогічної системи профільного природничого креативного навчання, що перевірена на базі експериментальних навчальних закладів України надала можливість визначити **ключові дидактичні принципи**:

- використання змісту освіти як матеріалу для навчального дослідження, що є формою активної самодіяльності учня-дослідника та досягнення свободи його творчості;
- узгодженості навчального процесу з процесом наукового дослідження, діяльності учня з діяльністю вченого в співробітництві і співтворчості учнів і вчителів як дослідників;
- застосування «дослідницької» типології уроків яка узгоджується з загально прийнятими етапами наукової діяльності;
- введення до змісту профільної освіти окрім спеціальної (предметної) інформації, надпредметної – теорії наукових досліджень, найпростіших знань психології творчості, основ вибору професії;
- впровадження в системі навчальних досліджень вільного та керованого діалогу, дискусій, семінарів, особистих розробок;
- органічного поєднання індивідуальної, групової та колективної роботи в якій перша є ключовою [6].
- використання педагогічної підсистеми самоорганізації учнів-дослідників, що передбачає їх самоменеджмент, самомоніторинг та самоосвіту [10].

- оцінювання навчальних досягнень учнів як цінування і відмова від фронтального порівняльного їх аналізу як форми примусу і пригнічення психологічного стану [10].
- органічного поєднання організованої освіти і самоосвіти протягом навчального року та в канікулярний період [8].

Неодноразово зустрічаючись з вчителями, керівниками освіти, вченими чув негативні критичні висловлювання на адресу реально існуючої повсякденної профільної освіти. На заперечення, хочу вказати на те, що педагогічна цінність профільної освіти необґрунтовано поставлена під сумнів, оскільки саме вона відповідає ідеям філософії, психології і педагогіки гуманізму. Треба ставити під сумнів і вдосконалювати власну діяльність кожному окремому педагогу по втіленню такої соціально цінної ідеї. Гадаю, що багато песимістичних заперечень виникає на тлі нерозуміння головної ідеї профільної освіти – учень, як людина, унікальна істота і головна дійова особа навчально-виховного процесу в середній школі може і повинна розраховувати на свободу вибору виду і умов творчого пошуку – креативного навчання. І від того, що якась людина не вміє їздити на велосипеді, а вчитель не хоче перестати бути головною постаттю в школі і на уроці, не можна заперечувати значення відкриття колеса для людства як і самої учнівської творчості.

Порівняльна характеристика нормативного і креативного навчання

Реальні зрушення в освіті обдарованих учнів потребують безкомпромісного відхилення всього того старого, що гальмує її розвиток. Напівміри у переході до навчання на засадах креативно-педагогічної парадигми відкидають наше суспільство на десятки років і створюють небезпеку переходу України до країн які лише споживають інноваційні технології вчених інших держав. Це і є одна із причин гальмування суспільно-економічного розвитку України. Займаючи принципову позицію у втіленні педагогічної системи креативного навчання, що ґрунтується на переконаності в його прогресивності нижче подаємо таблицю порівняння означених типів навчання.

Табл. 3

Порівняльна характеристика педагогічного підходу профільної освіти

№ п/п	Критерії порівняння	Нормативний підхід	Креативний підхід
1	Філософія життєдіяльності навчального закладу та статус суб'єктів діяльності в навчальному закладі	Людина (учень, вчитель) – засіб виконання програми діяльності, вчитель головна постать навчального закладу	Гуманістична: людина (учень) – творець, головна дійова особа та мета життєдіяльності навчального закладу
2	Устрій життєдіяльності навчального закладу	Керований ззовні органами управління освіти	Автономний, демократичний, творчий
3	Психологічний клімат	Стимульно-	Творчо-продуктивний

Теорія і практика природничого навчання школярів

		продуктивний та стимульно-репродуктивний	
4	Педагогіка навчального закладу	Авторитарна	Гуманістична, креативна
5	Мета навчального закладу	Сформувати фонд знань, умінь, навичок учня	Сприяти розвитку, вихованню та учінню учня як необхідної умови особистісної творчої самореалізації
6	Домінуючі методи навчання	Пояснювально-ілюстративний	Частково-пошуковий, дослідницький, винахідницький
7	Типи уроків	«Знаннєві» (зунівські)	Відповідні етапам діяльності науковця та винахідника, раціоналізатора
8	Зміст навчання	Спеціальні знання, вміння та навички з навчального предмету	Спеціальні предметні та надпредметні знання, вміння та навички з теорії наукових досліджень, науко ведення, історії науки, психології творчості
9	Домінуюча функція вчителя	Інформатор, експерт, консультант	Педагог (фасилітатор) – помічник учня дослідника і винахідника
10	Домінуюча функція учня	Накопичувач знань, умінь та навичок	Дослідник, винахідник, – здобувач і перетворювач знань
11	Домінуючі психічні процеси	Пам'ять, увага	Мислення, мова, почуття, пам'ять, увага...
12	Взаємодія вчителя і учня	Діалог відсутній, взаємодія стихійна	Системний діалог
13	Професійна орієнтація	На діяльність в різних сферах економіки	На діяльність в галузі науки, техніки

Виходячи з аналізу таблиці легко помітити, що педагогічна система профільного креативного навчання в порівнянні з нормативною має принципові відмінності і суттєві переваги, оскільки ґрунтується на засадах філософії і психології гуманізму та креативно-педагогічної парадигми.

У практичному втіленні педагогічної системи профільного природничого креативного навчання є зміна ролі вчителя і подолання ним комплексу «безроздільної і безумовної влади» над учнем на уроці. У зв'язку з цим, доцільно визначити нові функції і завдання вчителя, від усвідомлення яких і системних дій буде залежати якість навчання.

Табл.4

Функції та завдання вчителя в креативному навчанні

№ п/п	Функція	Завдання
1	Філософ	Визначати філософські основи будь-яких закономірностей, явищ, законів та філософські ідеї навчально-дослідницької діяльності учнів
2	Фахівець галузі науки	Володіти системою наукових знань з предмету навчального плану
3	Психолог	Створювати творчий психологічний клімат і здійснювати індивідуалізовано-психологічну підтримку і допомогу учню
4	Валеолог	Визначати стан здоров'я, фізичної готовності учнів, та враховувати їх забезпечуючи санітарно-гігієнічні умов безпечної і продуктивної діяльності
5	Організатор	Створювати умови творчого самостійного визначення і усвідомлення учнями системи наукової організації праці і їх творчої активної діяльності
6	Експерт	Здійснювати оцінювання і визначати оцінку результатів діяльності в особистісному безоцінному підході
7		Систематично надавати консультації

Отже, зробимо певні висновки.

1. Педагогічна система профільного природничого креативного навчання – це сукупність органічно пов'язаних методів, форм, прийомів та засобів, що створює умови навчально-дослідницької та науково-технічної творчості учнів, і формування їх як креативних особистостей професійно зорієнтованих на творчу діяльність в галузі науки, техніки, медицини, педагогіки тощо.

2. Педагогічна система профільного природничого креативного навчання в порівнянні з нормативною має принципові відмінності і суттєві переваги, оскільки обов'язково враховує мотиви, потреби, інтереси, нахили учнів старшої школи і враховує запити сучасного суспільства України та тенденції світового розвитку.

3. Застосування педагогічної системи креативного педагогічного навчання – це є практична реалізація принципу гуманізації і демократизації, що створюють умови диференціації, індивідуалізації навчання, в наслідок чого

створюються умови надання творчої свободи учня, вибору способів і засобів діяльності і, в решті решт, їх особистісної самореалізації. За умов креативного підходу формується цілісна самодостатня вмотивована особистість з творчим мисленням, з творчими вміннями і навичками з обраного профілю та високою загальною культурою мислення і поведінки.

4. Зважаючи на багаторічний педагогічний досвід та наслідки широкого впровадження педагогічної системи профільного природничого креативного навчання в середніх навчальних закладах України, вважаємо доцільним її подальше вдосконалення.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. У. Гончаренко // Видання 2-ге, доповнене й виправлене. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 552 с.
2. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України; відповід. ред. В. Г. Кремень. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
3. Концепція профільного навчання в старшій школі // Інформ. зб. МОН України. – 2003. - №24.
4. Матеріали III Всеукраїнського з'їзду працівників освіти / Київ, Чернівці: Букрек, 2011. – 400 с.
5. Профільне навчання: Теорія і практика: зб. наук. праць за матеріалами методолог. семінару АПН України. – К.: Пед. преса, 2006. – 200 с.
6. Сологуб А. І. Концепція креативної освіти у природничо-науковому ліцеї / А. І. Сологуб // Рідна школа. – 2002. – № 12.– С. 9-19
7. СологубА. І. Креативна освіта: моніторинг якості: Навчальний посібник / А. І. Сологуб. – К: ТОВ «Інформаційні системи», 2012. – 119 с.
8. СологубА. І. Освіта обдарованих влітку: Методичний посібник / А. І. Сологуб. – К.: ТОВ «Інформаційні системи», 2012. – 90 с.
9. Сологуб А. І. Стати хіміком-дослідником: Посібник/ А.І.Сологуб. – К.: ТОВ «Інформаційні системи», 2012. – 116 с.
- 10.СологубА. І. Теорія і практика навчання творчо обдарованих старшокласників: Монографія / А. І. Сологуб. – К.: Інфосистем, 2010. – 216 с.
- 11.Профильное образование [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://prof.osvita.org.ua>

Давиденко А. А.,

завідувач кафедри природничо-математичних дисциплін Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського, доктор педагогічних наук, професор

ДИНАМІКА РОЗВИТКУ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ ПРИ ВИВЧЕННІ ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН

Позаурочною слід вважати таку роботу, яка виконується учнями поза обов'язковими уроками. Досить часто вживане поняття позакласна робота, є не досить вдалим, адже поза межами класу, якщо під ним розуміти відповідну

кімнату шкільного приміщення, може проводитись і урок, наприклад урок-екскурсія на завод, ферму, і звичайне заняття на пришкільних ділянках, і багато іншого. Якщо ж слово клас розуміти в іншому його значенні, зокрема як формальну групу учнів, то неточності існують і в даному випадку, адже вся ця група може брати участь у роботі шкільного гуртка, заняття якого до того ж може проводитись після закінчення уроків і в тій же класній кімнаті. Отож, якщо ми хочемо педагогіку вважати наукою, то слід дотримуватись точності у використовуваній термінології. Уявіть, собі, що в математиці одні будуть вважати, що синусом кута прямокутного трикутника є відношення протилежного катета до гіпотенузи, а інші під синусом того ж кута будуть розуміти відношення прилеглого катета до гіпотенузи, то далі про приналежність мате математики до науки говорити буде не можна.

В чому ж різниця між звичайними уроками та позаурочною роботою з певного предмету? Звичайно ж, не лише в терміні її проведення – після чи до уроків. Зміст уроку регламентується відповідними програмами та в часі. Зміст позаурочної роботи визначається запитам певної групи учнів, можливостями вчителя, матеріальною базою тощо. Під це і створювались відповідні навчальні програми. Учасники позаурочної роботи визначають та коригують і час її проведення, що є досить зручним для вчителів, учнів та їх батьків.

Якщо говорити про історію започаткування позаурочної роботи, то можна вважати, що вона йде попереду уроків, адже навчання було й до запровадження урочної форми. Проте згідно приведеного вище визначення, про неї можна говорити лише після того, як з'явилися самі уроки. Проте організація серйозної позаурочної роботи припадає на 40-60 роки 19-го століття. В школах з'явилися предметні гуртки. Додатково були створені відповідні освітні установи (станції юних техніків, натуралістів, туристів, палаци піонерів), функціонування яких і було зосереджено на позаурочній діяльності шкільної молоді.

Водночас хочеться відмітити й особливість позаурочної роботи того часу. В основному учням пропонувалась відтворююча, репродуктивна діяльність, в ході якої розвивались в основному ремісничі здібності. На це орієнтували й відомі та доступні для всіх тогочасні видання: журнали «Юный техник», «Техника молодежи», «Моделист-конструктор» та ін. А ще більше мала вплив концепція освіти, орієнтована на передачу учням знань, формування у них відповідних умінь та навичок. Лише сміливі люди могли вийти за межі того, що він них вимагалось та займатись розвитком дослідницьких та творчих здібностей людини. А саме завдяки цим здібностям у світі з'являються нові знання, нові пристрої та технології, нові твори мистецтва тощо. Результати такого підходу проявились у нашому відставанні в розвитку та конкурентоспроможності. Ми це розуміємо, але «віз і нині там» - до цього часу досягнення учнів в системі освіти оцінюються за їх знаннями, уміннями та навичками їх використання у відомих ситуаціях. Все інше, немов би й потрібне, але не обов'язкове...

Проте вже понад декілька десятиліть тому з'являлись ростки нового, того, що виводило наше підрастаюче покоління за межі існуючого. Почали

говорити про розвиток дослідницьких та творчих здібностей учнів. В окремих школах почали створювати шкільні наукові товариства, або ж хоча б окремі гуртки, орієнтовані на діяльність, яка виходила за межі простого відтворення. Цікаво, що у вісімдесятих роках минулого століття це було підтримано центральною організацією молоді бувшого Радянського Союзу (ЦК ВЛКСМ) та професійними спілками. З їх сумісного письмового розпорядження при потужних підприємствах почали створюватись клуби юних техніків. Прикладом є клуб юних техніків при Чернігівському заводі автомобільних запчастин.

Незабаром на вустах освітян з'явився термін МАН – аббревіатура від громадської на той час організації учнів – Малої академії наук. Не вдаючись в історію її започаткування, можна сказати, що вона до цього часу відіграє значну роль в розвитку дослідницьких здібностей учнів.

На той же час припадає й започаткування з ініціативи наукового співробітника Московського державного університету Юносова Євгенія Миколайовича турніру юних фізиків (ТЮФ).

Дещо пізніше Кубанським державним університетом разом з Науково-освітнім центром «Кольорові стекла» та Краснодарським регіональним відділенням Російського географічного товариства було ініційовано проведення турніру юних фізиків-екологів «Кольорові стекла» <http://cvetnie-stekla.ru/research-and-educational-center> (Росія, Краснодар). На 2014 рік вже заплановано проведення 13-го турніру.

Україна та Білорусія підтримала ідею проведення ТЮФ. Згодом науковцями Сумського державного університету Володимиром Михайловичом Брацихіним та Юрієм Анатолійовичом Зимаком було ініційовано проведення всеукраїнських турнірів юних математиків, юних журналістів тощо.

У 1998 році з ініціативи автора було започатковано щорічне проведення всеукраїнських турнірів юних винахідників і раціоналізаторів (ТЮВіР) <http://sites.google.com/site/vvtuvir>. На даний час вже проведено 16 таких турнірів і останні 9 років їх можна вважати міжнародними, адже в них беруть участь учні з Білорусії та Росії. Всі 16 ТЮВіР пройшли за місцем їх «народження» в м. Чернігові. Не виключена можливість подальшого їх проведення в інших містах і, навіть, за межами України. Вже створено оргкомітет, до якого увійшли представники Росії, Білорусії, Молдавії, Німеччини та інших країн, що дозволяє отримати даному заходу статус міжнародного.

У 2006 році з ініціативи автора Міністерством освіти і науки України було започатковано щорічне проведення Всеукраїнських конкурсів юних дослідників та винахідників «Едісони XXI-го століття» (КЮДВ «Едісони XXI-го ст.») <http://sites.google.com/site/edisonixxi>. Даний захід не є занадто масовим, адже його учасникам – учням 5-8 класів доводиться виконувати справжні дослідження та винаходити, проте він дозволяє здійснювати діагностику задатків до дослідницької та творчої діяльності та розвивати їх у відповідні здібності.

У 2012 році було започатковано проведення турніру природодослідників (ТПД) (Росія, Воронеж) <http://xn--e1azzb.xn--p1ai/index.php?lang=en>. Не

зважаючи на короткий термін існування, він вже набув статусу Європейського. Автор є незалежним науковим експертом даного турніру.

Варто зазначити, що ТЮФ, ТЮВіР, ТПД, ТЮВ-Е та КЮДВ «Едісони ХХІ-го ст.» не є чимось схожим на додаткові контрольні роботи державного чи міжнародного масштабу. Ці заходи є навчально-розвиваючими. Наприклад, для учасників ТЮВіР та КЮДВ «Едісони ХХІ-го ст.» створено відповідне дидактичне забезпечення – відеоролики і, відеофільми, набори (портфоліо) фотознімків, видається методична література [1, 2]. З учнями та їх педагогами, які проживають за межами безпосереднього контакту, наприклад, у Прилуках, Борзні, Таганрозі, Гомелі, Кишиневі або Воронежі, проводяться заняття по Skype.

В останні роки на території колишнього Радянського Союзу проводяться національні етапи Міжнародних конкурсів Intel-Tehnota Intel-Еко. Наші учні на даний час в них ще не досягають вагомих результатів, адже є певні проблеми як наукового рівня, так і в плані спілкування англійською мовою. Проте це не є головним. Як член журі національного етапу конкурсу Intel-Tehno можу сказати про те, що в нас до цього часу переважає репродуктивна, а не творча діяльність. Іноді здається, що наші вчителі не вірять у те, що дитина може бути здатною до створення оригінального продукту.

Список використаних джерел:

1. Давиденко А. А. Науково-технічна творчість учнів: навчально-методичний посібник для загальноосвітніх навчальних закладів / А. А. Давиденко.– Ніжин: ТОВ “Видавництво “Аспект Поліграф”, 2010. – 176 с.
2. Давиденко А. А. Використання цифрової фототехніки у наукових дослідженнях / А. А. Давиденко // Розділ IV книги «Використання сучасних інформаційних технологій при підтримці процесу навчання обдарованої молоді» / за ред. С.О.Довгого та А.Є.Стрижака. – К.: Інформ.системи, 2009. – С.159 –170.

Зайцева Л. І.,

завідувач кафедри дошкільної освіти Бердянського державного педагогічного університету, доктор педагогічних наук, професор

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗВИВАЛЬНОГО НАВЧАННЯ ДОШКІЛЬНИКІВ У ПРОЦЕСІ ОЗНАЙОМЛЕННЯ З ДОВКІЛЛЯМ

Процеси гуманізації й демократизації українського суспільства безпосередньо пов'язані з відповідними перетвореннями сучасного освітнього простору. Його цільова спрямованість передбачає залучення молоді до загальнолюдських і національних культурних цінностей через засвоєння системи наукових знань про природу та суспільство й оволодіння світоглядними, моральними, естетичними уявленнями та суспільно значущою поведінкою. У цьому зв'язку істотна роль відводиться дошкільній освіті.

У дитини-дошкільника закладаються початкові світоглядні уявлення, гуманістичні цінності, формуються способи культурної поведінки. Наукові

дослідження (Л. В. Артемова, А. М. Богуш, Н. В. Гавриш, О. Л. Кононко, В. У. Кузьменко, В. Й. Логінова, Т. О. Піроженко, І. П. Рогальська, Н. О. Рижова, Г. С. Тарасенко та інші) свідчать, що у дітей цього віку важливо формувати знання про різноманітні предмети і явища, загальноживані способи мисленневої діяльності. Учені наголошують на необхідності засвоєння вихованцями не окремих предметних знань, а вміння їх об'єднувати на основі сформованих розумових дій, більшої чи меншої міри узагальненості. узагальнювати й робити правильні умовиводи про прості міжоб'єктні зв'язки.

Традиційний навчальний процес має переважно емпірико-утилітарну спрямованість змісту навчання. Таке навчання здійснюється за допомогою наочного показу дітям зразків певних дій, які засвоюються шляхом прямого наслідування. Аналіз педагогічної практики та емпіричних даних свідчить, що в повсякденному житті дитина сприймає нові об'єкти довкілля і прагне їх пізнати в сутнісних показниках. Але її безпосередній досвід не може слугувати матеріалом для самостійного аналізу здобутих фактів, узагальнення, установлення зв'язку між ними. Пошук дошкільником причини явищ часто буває безрезультатним. Це природно, адже встановити постійні та необхідні відношення й зв'язки між явищами дитина самостійно не може. Як свідчать експериментальні дані, некерованість процесом науково-практичного оволодіння старшими дошкільниками об'єктами природно-предметного довкілля спричинює формування у них недостатньо усвідомлених і неузагальнених знань, які не можуть бути основою для раціонального розв'язання практичних задач.

На відміну від традиційного, розвивальний тип навчання передбачає засвоєння наукового змісту, системи понять і способів їх одержання. Визначено, що становлення понять – це процес формування певної операційної системи. При цьому навчальна діяльність має організовуватися відповідно до способу походження наукових понять [3]. Оволодіння дошкільниками об'єктами природно-предметного довкілля має істотне значення для розумового розвитку дитини. Однак у практиці навчання, яка склалася, прийоми розумової діяльності не є предметами безпосереднього засвоєння, а формуються лише під час засвоєння знань і за недостатнього управління з боку дорослого.

Розвивальний тип навчання дошкільників передбачає організацію процесу науково-практичного оволодіння об'єктами природно-предметного довкілля. Останній фіксує і процес засвоєння наукових знань про об'єкти природно-предметного довкілля, і формування уміння доцільно використовувати їх для розв'язання різних за змістом і структурою практичних задач, тобто набуття повноцінного науково-відповідного досвіду. Стосовно природних об'єктів використовується поняття “оволодіння істотними властивостями”. У культурних предметах, як правило, розрізняють два види властивостей, які утримують певні знання: системні властивості та властивість системи.

Системні властивості – це функціональні ознаки, якими характеризуються компоненти системи. За допомогою цих функцій як

властивостей, які характеризують кожен компонент, пояснюється походження об'єкта (виготовлення, виникнення). Властивість системи – це властивість, яка породжена сукупністю системних властивостей, тобто конструктивна ознака об'єкта, або функція. Конструктивна ознака пов'язана з його використанням, практичним функціонуванням. Походження, виготовлення, пояснення предмета згідно з діяльнісною логікою є узагальненим способом дій, який пояснює його генезу. Водночас можна говорити про спосіб застосування предмета. Це конструктивна ознака, або властивість системи в дії [2].

Йдеться про узагальнений спосіб дії (наукове поняття, яке фіксує цей узагальнений спосіб дії) саме тому, що на його основі виготовляють, конструюють чи пояснюють не один, а ряд подібних предметів. Цей спосіб і породжується всіма окремими функціональними властивостями. Окремі функції (функції складових) – це операції, з яких складається узагальнений спосіб дії. Зауважимо, що у природних об'єктах (як об'єктах пізнання) узагальнений спосіб відкриття їхньої функції буває тотожним способу їх використання, тобто способу, на основі якого вирішуються практичні задачі (наприклад, відкриття текучості збігається зі способом використання цієї властивості води). У культурних об'єктах збіг між узагальненим способом відкриття функції (як наукового знання про предмет) і способом використання цього предмета, тобто практичного застосування функції, відсутній [1].

Оскільки наукові знання фіксують особливості як процесів, так і способів дій, що тотожні істотним властивостям, то змістом пізнання природно-предметного довкілля є істотні властивості природних і штучних матеріалів, предметів. Перехід дитини від чуттєвої форми знання до поняття забезпечується не статичною наочністю, яка найбільш адекватно демонструє тільки зовнішні сторони об'єктів пізнання, а моделюванням. Основне призначення моделей і моделювання в навчальній діяльності пов'язане з реалізацією пізнавальної функції – бути засобом отримання нових знань. З'ясовано, що моделі і моделювання є засобом відображення внутрішніх зв'язків та відношень об'єктів природно-предметного довкілля. Опредмечуючи зміст об'єкта дослідження, вони дають змогу виявити його істотні властивості.

Наукове оволодіння старшими дошкільниками об'єктами природно-предметного довкілля має починатися з усвідомлення істотних властивостей конкретних об'єктів, а далі повинно відбуватися їх узагальнення до рівня поняття, тобто наукового знання про цю властивість. Наголосимо, що формування у дітей дошкільного віку наукових знань про істотні властивості об'єктів природно-предметного довкілля можливе за умов урахування пізнавальних можливостей наочно-образного мислення дітей. Сутність цього замислу полягає в тому, щоб, зберігаючи характерну для дітей активність наочно-образного мислення у навчанні, послідовно організувати і спрямовувати пізнавальний процес на усвідомлення саме того змісту дій, які можуть виконувати вихованці та які відповідатимуть певному поняттю. У нашому дослідженні культивуватиметься образно-логічне мислення, яке є проміжним видом між наочно-образним і абстрактно-логічним (понятійним мисленням). Результатом образно-логічного мислення є узагальнене

процесуальне уявлення, яке за своїм змістом наближається до наукового поняття, а за формою зберігає ще риси рухливого (динамічного) образу.

Отже, щодо виявлених вікових розумових можливостей утверджуємо вікове новоутворення – узагальнене процесуальне уявлення як корелят наукового поняття. Саме воно є показником більших вікових можливостей дітей старшого дошкільного віку і відсутнє у традиційному освітньому процесі дошкільного навчального закладу.

Список використаних джерел:

1. Алексеев П. В. Теория познания и диалектика / П. В. Алексеев, А. В. Панин. – М. : Высш. шк., 1991. – 382 с.

2. Веракса Н. Е. Развитие предпосылок диалектического мышления в дошкольном возрасте / Н. Е. Веракса // Вопросы психологии. – 1987. – № 4. – С. 135–139.

3. Войтовило Е. К. Понятие как форма мышления / Е. К. Войтовило. – Л. : Ленинградский университет, 1989. – 240 с.

Стрілець С. І.,

завідувач кафедри дошкільної та початкової освіти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка, доктор педагогічних наук, професор

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ "МАТЕМАТИКА"

На сучасному етапі розвитку освітнього простору одним із способів активізації навчальної діяльності студентів, майбутніх учителів початкової школи є використання інформаційних технологій. Інформатизацію освіти будемо розуміти як процес, спрямований на підвищення якості змісту освіти, проведення досліджень і розробок, впровадження, супровід і розвиток, заміну традиційних інформаційних технологій на більш ефективні у всіх видах діяльності в національній системі освіти України. У даний час програми, орієнтовані на використання комп'ютерних та інтернет-технологій, створені ученими і вчителями-предметниками, можна розділити на три великі групи: презентації, інформаційно-навчальні і тестові [3, 25].

На сьогодні в Україні склалася досить суперечлива ситуація: незважаючи на позитивні фактори, комп'ютер при вивченні навчальних предметів у початковій школі, на жаль, використовується рідко, безсистемно і переважно з метою контролю знань, не беручи до уваги, як правило, інших етапів навчання.

Основними причинами такої ситуації можна вважати брак на ринку педагогічних програмних засобів, що відповідають дидактичним вимогам, відсутність методичних розробок щодо використання комп'ютера в цілому (і конкретних програм навчального призначення зокрема), санітарно-гігієнічні умови використання персонального комп'ютера в початковій школі, а також невисокий рівень інформаційної грамотності вчителів початкової школи.

Тож питання впровадження комп'ютерних технологій на уроках у загальноосвітній школі, зокрема в початковій ланці освіти, потребує більш ретельного розгляду, на що звернено увагу науковців (М. В. Богданович, Н. О. Будна., Г. П. Лищенко) при підготовці навчального посібника з математики [1, 20].

Перш за все, добираючи до уроку комп'ютерні засоби навчання, слід враховувати, що вони повинні відповідати певним вимогам, а саме:

- бути цікавим і викликати інтерес та позитивні емоції у школярів;
- активізувати пізнавальну і розумову діяльність учнів;
- викликати у дитини бажання навчитися працювати самостійно;
- відповідати валеологічним вимогам;
- розвивати творчі здібності дитини;
- носити навчально-контролюючий характер.

Використання інформаційних технологій у процесі вивчення математики відкриває цілу низку можливостей для різнобічного, нетрадиційного, наочного осмислення учнями предметного матеріалу. Застосування комп'ютера на уроках математики уможливорює активізацію пізнавальних інтересів учнів під час вивчення та закріплення нового матеріалу, підвищує мотивацію навчальної діяльності, організовує самостійну роботу учнів [2, 63].

Використання комп'ютера дає змогу подавати новий матеріал наочно, у формі гри тощо. Виконання тренувальних вправ на комп'ютері не є важким чи нудним заняттям, «граючись», дитина отримує знання. До того ж комп'ютер – нетрадиційний засіб контролю знань учнів [4].

У зв'язку з вищесказаним варто розглянути існуючі комп'ютерні педагогічні програмні засоби. Програмний засіб навчального призначення «Педагогічний програмний засіб освітньої галузі «Математика»: Математика 1, 2, 3, 4 клас» призначений для використання у загальноосвітніх закладах і охоплює навчальну програму, затверджену Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України. Ще одним важливим засобом є «Конструктор уроків», за допомогою якого вчитель може створити уроки за власною методикою, а також відповідно до власних методичних уподобань відредагувати запропоновані розробниками уроки «Сходинки до інформатики». Програмний комплекс «Сходинки до інформатики» (2-4 класи), за допомогою якого учні разом з анімаційними героями пізнають ази та закріплюють знання з предметів: інформатики, математики, природознавства, української мови, англійської мови.

Найзручнішим способом організації роботи з навчальним програмним комплексом у комп'ютерному класі є використання локальної комп'ютерної мережі. При цьому всі програми і файли їх параметрів та завдань зберігаються на єдиному комп'ютері (сервері) і запускаються на учнівських комп'ютерах через мережу. «Алгоритми» – комплекс програм, створених Інститутом нових технологій (м. Москва, Росія). Автори комплексу Сіманов А., Кулаков А., Ландо С. Комплект з більше ніж десяти програм, створений у двох варіантах: перший – тренувальний, для самих учнів, другий – контрольний, для перевірки результатів учителем. Серед програм слід виділити такі, що направлені на

розвиток логічного мислення («Перевізник», «Водолій», «Коник-стрибунець»), усного рахунку («Подвоювач») тощо. Для вивчення геометричного матеріалу можна запропонувати програми «Робот», «Кресляр», «Черепашка», «Будівля». Ці програми розраховані на закріплення знань про геометричні фігури та чудово розвивають просторові уявлення дітей.

«Вежа знань» – розвивальна програма, розроблена російською компанією «New Media Generation», запропонована у формі розвивальної гри, під час якої учні демонструють свої знання і вправляються у вправах з різних предметів. Така гра розвиває мислення учнів, вміння самотужки знаходити відповіді на питання, самостійно розв’язувати проблемні ситуації.

«Країна Фантазія» – комплект програм, розроблених спеціально для початкової школи Автори Тур С., Ковальов А., Бокучава Т. (1999 р., м Выборг, Росія). Для уроків математики (зокрема подання геометричного матеріалу) можна використати наступні програми: «Третій зайвий» – відшукування зайвих геометричних фігур; «Танграм» – складання геометричних фігур; «Фантазія» – складання геометричних фігур різноманітних кольорів; «Конструктор» – малювання за допомогою геометричних фігур.

Упровадження в навчальний процес в початковій школі нових інформаційних технологій навчання відкриває перспективи щодо гуманізації навчального процесу, сприяє поглибленню теоретичної бази знань, надає результатам навчання більше практичної значущості, демонструє інтеграцію навчальних предметів. Проте поряд з проведеними змістовими змінами потрібні й організаційно-структурні перетворення в системі підготовки учителів початкової школи, а також пошук нових форм і методик цієї роботи.

Список використаних джерел:

1. Богданович М. В. Урок математики в початковій школі : навч. посіб. / М. В. Богданович, Н. О. Будна, Г. П. Лищенко – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2004. – 280 с.
2. Левшин М. Інформаційні технології – з першого класу / М. Левшин // Вища освіта України. – 2002. – № 1. – С. 58–64.
3. Сиговцев Г. С. О классификации и оценке цифровых образовательных ресурсов / Г. С. Сиговцев, М. А. Чарута // Дистанцион. и виртуал. обучение : дайджест рос. и зарубеж. прессы. – 2009. – № 11. – С. 24–33.
4. Стрілець С.І. Інновації у вищій педагогічній освіті: теорія і практика. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / С. І. Стрілець. – Чернігів : ФОП Лозовий В. М., 2013. – 508 с.

Алиция Антас-Ящук,

кандидат педагогических наук, адъюнкт кафедры теории педагогики и истории воспитания, Институт педагогики, Естественно-гуманитарный университет в г. Седльце.

Сергиуш Никитин,

кандидат теологических наук, адъюнкт кафедры основ педагогики, Институт педагогики, Естественно-гуманитарный университет в г. Седльце.

ОДАРЕННЫЙ УЧЕНИК В ПОЛЬСКОЙ СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАНИЯ

Введение. Целью действий каждого родителя и опекуна должно быть обеспечение ребенку оптимального развития. Обязанность школы – воспитать активного, самостоятельного и творческого человека. Подготовка ребенка к стремительным изменениям современного мира – задача педагогики. Хорошо развитый многогранный интеллект, горячее увлечение учебой и умение практического использования знаний – вот ключи к будущему. Сегодня наблюдается рост численности способных детей, а они очень часто ошибочно и стереотипно воспринимаются как «зубрилы», у которых нет друзей и никакой тяги к спорту. Чтобы разбить этот стереотип, учителя и воспитатели должны пробуждать креативность и творческую жилку у таких учеников. Давая ребенку возможность развиваться, мы открываем ему путь к лучшему жизненному старту. Дети, которым обеспечивается гармоническое развитие, достигают многого – в школе они упорно стремятся к цели, позитивно настроены, гордятся собой и своими успехами. Поэтому важно потрудиться и использовать шанс успеха, который есть у ребенка. Будущее принадлежит креативным людям, поэтому особое значение приобретает сегодня забота об обеспечении детям возможности развития их творчества, креативности и скрытых способностей.

Основной материал статьи. Существует много определений ключевых понятий, описывающих затронутую проблематику, таких как: креативность, творчество, способности (дарования), одаренный ученик. Усилие дать определение креативности делали многие авторы, исследующие этот вопрос. Согласно Ц. М. Форду «креативность является субъективной чертой ценности и оригинальности действий индивида или группы, помещенной в специфичном контексте» [Niedzielski, Rychlik, s.171-172]. Наиболее обобщенно креативность следует понимать, как черту, означающую способность эффективного, результативного созидания чего-то нового; способность к созданию самостоятельных идей. Это интеллектуальный процесс, влекущий за собой возникновение новых идей, концепций и новых ассоциаций, связей с уже существующими идеями и концепциями [Робинсон, Призвание].

Креативность является одной из самых интересующих, но одновременно меньше всего исследованных интеллектуальных функций. Креативное мышление – это мышление, ведущее к получению оригинальных и

применимых в жизни решений. Это просто способность создания чего-то нового. Люди, называемые креативными, располагают особыми способностями и навыками, недоступными для других. Ведь они способны объединять стимулы, идущие из внешней среды, с очень оригинальными ответами, что позволяет разработать решения, незаметные для большинства.

Непосредственно с понятием «креативность» связывается термин «творчество». Оно определяется как активность, приносящая доселе неизвестные произведения, но одновременно они социально ценные. В случае детей и молодежи мы обычно прикасаемся к субъективному творчеству, т.е. новизна ценностей заметна только с точки зрения данного индивида, в отличие от объективного творчества, которое является чем-то новым для всего региона и даже человечества. Если понятие творчество отнести к детям, то можно заметить, что большинство из них еще не располагает знаниями и умениями, необходимыми для создания произведений, признанных другими как новые и социально ценные. Несмотря на это, они охотно трудятся на ниве созидания, а эффекты их труда удивляют многих. Их произведения – новинки и открытия для них самих – поэтому они представляют ценности. Творчество это также «определенная жизненная позиция, выражающаяся в умении самостоятельного мышления и решения неизвестных проблем и задач. Оно проявляется там, где возникает новое качество и новые ценности, как результат личных действий и поисков [Suchodolski, s.535].

Среди разнообразия классификации творчества чаще всего выделяются четыре главных уровня: 1) текучее (жидкое) творчество; 2) кристаллизованное творчество; 3) зрелое творчество; 4) выдающееся творчество. Текучее творчество является задатком, возможностью, некий потенциал, одновременно обязательный для проявления остальных видов творчества, однако не гарантирующее никаких достижений. Кристаллизованное творчество – это использование потенциальных способностей в стремлении к намеченной творческой цели или решению проблем. Третий уровень – зрелое творчество – заключается в постановке и решении важных целей или трудностей, а также в получении решений, которые с точки зрения социума признаются как творческие. Последним этапом является выдающееся творчество, то есть особый вид зрелого творчества, ведущий к трудам, основательно изменяющим целую область знаний [Porek, s.18-19]. Иначе говоря, творчество – это умение создания чего-то – мышления, выражения себя, некий индивидуальный, креативный взгляд на мир.

Анализируя понятие «творчество» невозможно обойти молчанием такие термины, как: «дарования», «способности». «Дарования» - это «своеобразная композиция способностей, обуславливающих незаурядный уровень выполнения какого-то вида деятельности, например, научной, литературной, музыкальной, технической или организационной [Okoń, s. 354]. Способности следует отнести к ловкой или плодотворной стороне активности и деятельности человека. Это также различия между людьми, предопределяющие неодинаковые результаты в учебе и деятельности при неодинаковой мотивации и предварительной подготовке, хотя и в сравнительных условиях окружающей

среды. В наиболее общем плане следует принять, что «способности» - это некие условия, благодаря которым человек с такой же мотивацией и одинаковым уровнем подготовки овладевает данной деятельностью в одинаковый срок и с различным результатом. Незаурядные способности проявляют одаренные ученики. Это дополнительно подтверждает высказывание основательницы международного товарищества ЕСНА (это товарищество помогает молодым людям развивать их способности и дарования), психолога профессора Джоаны Фриман (Joan Freeman), которая «считает способными тех, кто либо проявляет особо высокую степень своей деятельности, как в ее полном спектре, так и в определенном диапазоне, либо тех, чей потенциал еще не был опознан. Существует разница между очевидными способностями детей и взрослых. Способности детей обычно воспринимаются, как ускоренное развитие в сравнении с их ровесниками. В свою очередь, способности взрослых проявляются в высокой степени их деятельности, направленной на многолетнее стремление к труду в избранной области.

В обиходной языковой номенклатуре можно также встретить понятие ученика «с выдающимися способностями». Чаще всего так называют тех, кто кроме высоко развитого общего уровня интеллекта отличаются также большой вероятностью достижения успеха в любой области. Кроме того, они характеризуются творческим воображением, выдающимися особыми способностями, большой легкостью учебы, широкими увлечениями и дозой самокритичности и трудолюбия, проявляют повышенную готовность к школьным условиям в основном благодаря развитой способности решать проблемы, развитому творческому мышлению, достижению высокой успеваемости, проявлению всесторонних или особых способностей, живому воображению. Наиболее популярное определение одаренного ребенка дал С. Мэрленд (S. Marland). Он считает, что «одаренными и талантливymi мы называем детей, о которых квалифицированные профессионалы постановили, что благодаря выдающимся способностям они в состоянии проявить продвинутое достижение. С целью осуществления вклада, который эти дети могли бы внести в свою жизнь и жизнь общества, следует предоставить им дифференцированные программы и/либо образовательные услуги, выходящие за рамки стандартных программ школьного образования» [Eby, Smutny, s.14-15]. В дефинициях понятия «способный ученик» появляется много характерных для одаренных людей черт. Эти черты классифицируются по-разному исследователями данной проблематики.

В польской научной литературе черты, характеризующие способного ученика, классифицируются чаще всего в двух группах. Итак, в состав первой входят такие черты как: абстрактное мышление, способность создавать понятия и синтез, быстрое и осмысленное упорядочивание и обработка информации, решение проблем, быстрое обучение, интеллектуальная любознательность, широкий кругозор, неприязнь к муштре и рутине, неравномерная успеваемость, способность генерализировать, запоминание больших блоков учебного материала, высокий уровень вербальных способностей, предпочтение учиться в спокойной обстановке, способность адаптации к обучению в новых ситуациях,

применение разнообразных техник мышления и рассуждения, использование нестандартных источников знаний, высокая мотивация к учебе, длительное сосредоточение на теме. В свою очередь, во второй группе перечисляются социально-эмоциональные черты: самокритичность, эмпатия, контакты со старшими сверстниками, интенсивные переживания, сила характера, командные способности, интерес к этическим вопросам, склонность к риску, независимость и автономность, высокая чуткость к себе и к другим, зрелое чувство юмора, нонконформизм, применение разных форм экспрессии, стремление к совершенству, ощущение большого стресса перед опасностью неудачи [Firkowska-Mankiewicz, Szumski, 290-291].

Способным детям требуется особая как забота, так и особые методы образования и воспитания. Отсюда огромная роль в этом плане отводится работающим с ними учителям. Педагогика разработала множество форм, дающих возможность ускоренного усвоения учениками учебного материала. К ним относятся «полугодичные» классы. Это решение позволяет ученикам, учащимся быстрее, в ускоренном режиме проходить учебную программу данного класса. Самые способные ученики могут таким образом окончить за год два класса. Другое решение – «продленный» учебный год. Он основан на идее экономии времени на проработывание материала следующего класса. Часто бывает так, что экономия времени составляет, например, только два или три месяца. Ученик начинает в это время реализацию учебного материала следующего класса и оканчивает во время летних каникул. На каникулах ученики учатся самостоятельно или же участвуют в специально организованной летней сессии.

Основные формы обучения способных детей следующие: акселерация, обогащение и работа в группах. Итак, ускорение процесса обучения, обогащение – это расширение и ускорение требований по учебе, а также группирование учеников по их способностям. Сравнительно легко применяется акселерация, то есть ускорение процесса обучения благодаря раннему принятию в школу или переводу в высший класс. Раннее начало школьной учебы является одним из наиболее известных способов работы со способным ребенком. Он основан на принятии в школу детей, которые еще не достигли возраста школьной обязанности, но проявляют черты уровня развития, позволяющие считать их созревшими для школьного обучения. В учебной практике многих стран мира можно встретить различные мнения на тему диагностики школьной зрелости, часто даже и спорные. Однако, несмотря на принятую формальную границу школьного возраста, одаренные дети могут быть приняты и бывают приняты в школу до достижения требуемого возраста. Наблюдается явление акселерации, а все более совершенные методы исследований школьной зрелости детей дают право предполагать, что более раннее принятие способных индивидов в школу будет иметь место чаще [Dykcik, s.153].

Многие педагоги и психологи стоят на позиции, что независимо от возможностей способных учеников, только в исключительных случаях следует давать им возможность перевода в высшие классы или ранее заканчивать

школьну учебу на данном уровне. Они считают, что следует предпочитать такие способы обучения способных учеников, которые основаны на создании условий, способствующих овладению как можно более широким диапазоном знаний. Однако, это требует иного подхода к ребенку со стороны учителя. Его роль должна сводиться скорее к организации познавательной деятельности учеников и способов решения встреченных проблем, чем передачи готовых знаний. Известный немецкий нейробиолог Спитцер определил, что «мозг ученика – это рабочее место учителя». Автор книги «Нейродидактика. Обучение, приемлемое для мозга» Мажена Жилиньска выражает это следующим образом. Учитель должен создать ситуацию трехмерного пространства и нетипичные ситуации, чтобы мозг ученика «захотел двинуться с места» и проделать работу, создавая новые синаптические мосты, производя большое количество допамина, гормона, дающего ощущение эйфории. Познание оказывается естественным процессом, приятным процессом, который в рутинной атмосфере школьного урока зачастую пресекается в пользу формализованного обучения, которое сродни дрессировке, но не свободному процессу выбора пути, которое правильнее было бы назвать интеллектуальным приключением. Познание является «восхитительным явлением» в полном смысле слова, т.е. установлено опытным путем (хороший воспитатель-наблюдатель может убеждаться в этом каждый день), что ребенок восхищается чем-то новым от 20 до 50 раз в течение дня [Żylińska, s. 24]. Это показывает, что необходимым фактором пути формирования человеческой личности является эстетическое чувство. Абсолютную ценность эмоционального фактора когнитивного процесса подчеркнул, кроме прочих, американский психолог Даниель Гоулман в своей книге «Эмоциональный интеллект» (D. Goleman, Inteligencja emocjonalna), еще в начале 1970-х эту идею развивал британский социолог Роберт Уиткин, сказавший «Я чувствую, следовательно, существую» в дополнение декартовому «Я мыслю, следовательно, существую» [Робинсон 2013, 201].

Ведь и Мария Монтессори в свое время определила, что у каждого ребенка свой собственный учебный план, который представляет собой как бы внутреннюю программу освоения внешнего мира. В этом плане есть свой индикатор правильности исполнения, выражающийся в виде интереснейшего явления, названного М. Монтессори «поляризацией внимания»! Это проявляется следующим образом: ребенок способен так увлечься конкретной деятельностью, что перестает замечать окружающие его явления, т.е. отдает себе отчет в них, но ничто не может оторвать его внимания от производимого действия, в котором маленький творец заметил для себя некое очень ценное явление, увлекся стараясь его выяснить, делает это сотни раз, а когда перестает, способен без усталости и каких-то негативных последствий переключиться на другие занятия.

Педагогические исследования показывают, что продленное время общеобразовательного обучения может положительно влиять на позднейшее получение специализированных знаний и умений. Кроме того, пребывание

способных учеников в классных коллективах оказывает положительное влияние на развитие личности остальных учеников.

Среди способов развития способностей у детей на фоне школы, перечисляются т.н. дифференции – то есть дифференцирование программы обучения и учебы в зависимости от характеристики ученика и индивидуализации – ученик ощущает повышенную ответственность за содержание и быстроту продвижения в учебе. От детей требуется, чтобы они контролировали качество своей работы.

Другая форма труда – внеурочные и внешкольные занятия. Они создают возможность расширения учебно-воспитательных действий за рамки времени, предвиденного в учебных планах. Они также в значительной степени выполняют задачи, приближенные к тем, которые реализуются в американской системе школьного образования на уроках факультативных предметов. В последние годы в Польше наблюдается опасная тенденция почти полного замирания внеурочной деятельности в школах. Платные условия проведения большинства внеурочных занятий приводят к уменьшению интереса родителей к этой форме активности их детей. Создается впечатление, что предметные школьные кружки являются одной из наиболее правильных форм развития способностей учеников. Следует все же ясно подчеркнуть, что функционирующие с недавнего времени в наших школах кружки не выполняли отведенной им роли должным образом. Они функционировали (это подтвердили многочисленные исследования) скорее в роли компенсационных групп (!), чем развивающих увлечения и творческое мышление одаренных учеников. Этого пробела не заполняют внеурочные занятия и кружки увлечений в домах культуры. Ведь они собирают детей и подростков, которые не всегда отбираются с точки зрения способностей и дарований.

Одним из наиболее существенных факторов, влияющих на развитие способностей ребенка, является соответственный уровень сложности материала. Учебный материал должен быть так отобран, чтобы он превышал возможности учеников на данный момент. Выполнить такое условие помогает многоуровневое обучение. Оно позволяет дифференцировать как уровень трудности материала, так и уровень диапазона содержания. В практике же реализуется оно в различных вариантах. Один из них базируется на группировании учеников в классах различных потоков с дифференцированным уровнем обучения. Наиболее способные ученики направляются в поток классов «А», ученики с высоким уровнем способностей направляются в классы «В», среднеспособные – в классы «С», менее способные – в поток «D», а нуждающиеся в особой помощи – в классы «Е». Такое деление является довольно радикальным решением и создает многоуровневую организацию обучения в школе. Множество фактов говорят в пользу того, чтобы такое деление не вводилось в низших классах начальной школы. Слишком раннее дифференцирование путей обучения лишает возможности определить действительный уровень способностей учеников, а также некоторых специфических дарований [Дуксик, s.155].

Кен Робинсон в книге «Образование против таланта» определяет слабые места современного образования, не изменившего ошибочной механической структуры прусской школьной системы в течение последних 200 лет. Это академизм и рациональность. Предметная структура, ограничивающая в сенситивном периоде развития ребенка наиболее существенные жизненные компетенции до математики, природоведения, языкознания и физкультуры спортивного типа, ограничивает развитие эмоционального фактора и умения социальной неготиации. Танцевальные занятия и драматургия остаются вне зоны внимания системы школьного образования. Это ограничивает развитие в детях эмпатичных свойств психики и приводит к катастрофе эмоциональной сферы в подростковом возрасте, проявляющейся в высоком уровне агрессивности и склонности к применению насилия в затруднительных ситуациях. Кроме того различными исследованиями доказано что около 10% населения имеет тип мышления кинестетический, т.е. кинестетики способны выражать свои мысли только или прежде всего при участии тела (танец, пантомима, движение как таковое), и именно такие ученики зачастую зачисляются в число неуспевающих и социально опасных индивидов. Более того, именно они составляют абсолютное большинство подопечных исправительных колоний для несовершеннолетних. Развитие только рационального мышления вызывает недоразвитие способности к рефлексии [Робинсон 2013].

Кроме того, рассматривая вопрос трактовки дарований учеников современной государственной образовательной системой, следует прислушаться к голосу хотя бы Джона Гатто, многолетнего учителя государственных школ в неблагополучном районе Гарлем в Нью-Йорке. Он утверждает, что система распределения учеников более и менее способных в соответствующие классы продолжает печальную традицию расовой сегрегации и апартеида. Это лишь иного рода апартеид. Дискриминация происходит на уровне результатов учебы. Ученикам дается главный жизненный урок: если ты лучше учишься, значит ты лучше других и тебе больше позволено, а если учишься хуже, то ты по своей сути хуже других и должен настроиться на подчинение тем, кто лучше. Это порождает дальнейшие социальные патологии, так как сама система сегрегации внушает ученикам, что они – люди низкого сорта. Механичность такого мышления способна убивать в учениках самую человечность. Урочная структура, введенная еще полтора века назад немецким теоретиком педагогики Гербартом, приводит еще и к другим патологиям. Она убивает (благодаря анонимному и всемогущему звонку) любую инициативу в детях. Звенит звонок, и каким бы горячим не был интерес детей к конкретной теме, проблеме, исследованию, тайне – формируется окончательный рефлекс – покинуть класс, а также вывод и жизненная позиция – никакая познавательная страсть не имеет малейшего значения, звонок правит миром и он дает приказ выключить воображение и любознательность [Гатто, s. 15-16].

Дифференциация уровней обучения может происходить также в границах отдельных школьных предметов. У этого решения несомненно есть преимущества, ведь оно не тормозит развития определенных специальных

способностей. Своєобразною версією багатоуровневого обучения, об'єднуючого в себе хоча б дифференціацію ступеня складності завдань, об'єму навчального матеріалу і методів учіння, являються американські пропозиції підбору навчального матеріалу к можливостям конкретних учеників [Lewowicki, s. 117].

Перевагою даної концепції є те, що вона створює можливості дифференціації ступенів складності змісту і завдань, які відповідали б можливостям трьох категорій учеників: здатних, середніх і слабких. Вона дає можливість формування різних груп по окремим предметам і створює для учеників проблемні ситуації. Одарені і здатні ученики отримують в такому випадку значно розширені можливості помітити проблеми, розробити ідеї або концепції їх рішення і остаточної верифікації.

Є багато способів і технік стимулювання у дітей творчості і креативності. Робота з одареним дитиною вимагає специфічного звернення і підбору таких методів навчання, щоб він міг розвиватися систематично. У кожного педагога, вчителя або вихователя є свої перевірені методи роботи з одареним дитиною. Д. Беднарек пропонує наступні способи звернення в роботі з одареним дитиною для стимулювання його креативності:

- вербальні вказання,
- стимулювання бажання задавати питання і формулювати ідеї,
- задавання допоміжних завдань, коли учень не справляється з більш складними завданнями, які він отримав раніше,
- мислення формулою трьох «К» - Як можна ширше аналізувати, Як можна короче виражати це, Як можна короче записувати,
- 6 питань: Хто? Що? Де? Коли? Чому? Як?,
- порівняння дійсності з бажаним результатом,
- групування найбільш привабливих ідей,
- відсічення ненужних ідей,
- підготовка груп виражень, об'єднання виражень кожного з кожним, пошук нових значень,
- пошук аналогій,
- визначення СОЧ-а для кожної ідеї (Сильні сторони, Обмеження, Часті особливості окремих ідей),
- створення списку позитивних і негативних рис для окремих взятих ідей [Bednarek, s. 99-101].

Незаперечно, ефективність роботи з одареним учнем підтримується також такими формами, як: інсценування, імпровізація, дидактичні ігри, тематичні і творчі ігри, вільні тексти, творчі розповіді, художнє творчість, музичний зміст, вільна діяльність. Розноманітність методів, застосовуваних в роботі з одареними дітьми, все ж не гарантує безпосередню ефективність. В цьому випадку об ефективності можна говорити тільки тоді, коли дії

учителей будут систематичными и сосредоточенными на стимуляции интереса детей к спонтанному развитию своих талантов, склонностей и любознательности.

Многие исследования показывают, что учителя считают стимуляцию развития в учениках творческого поведения важным элементом обучения. Исследования доказывают также, что учителя недолюбливают слишком творческих учеников, считая их «нестандартными». Такие педагоги предпочитают таких учеников, которые хорошо подготовлены к занятиям и ведут себя примерно. Поэтому для развития творческих способностей у школьников, нужен учитель, который: поощряет в учениках самостоятельный поиск, побуждает к гибкости мышления, предпочитает стиль учения, основанный на сотрудничестве и адаптации, реализует дифференцированную программу научения и методы обучения, не спешит с оценкой взглядов (ведь они только начинают формироваться) и предложений учеников, терпимо относится к «оправданным» ошибкам, поощряет самооценку и помогает преодолевать фрустрацию, серьезно относится к вопросам учеников, акцептует альтернативные предложения и решения, на равных награждает смелость и правильность, хранит учеников от прессинга конформизма, проявляет черты личности, облегчающие овладение знаниями, а не сурового педагога. А. Дж. Кропли и К. К. Урбан приветствуют в учителях такие черты, как: открытость на новые идеи и опыт, отвага, смелость идти на риск, автономия, сильное эго, позитивная самооценка, склонность выбирать нестандартные решения и предпочтение сложностей, терпимость для двузначности, готовность рисковать, амбициозные и новые методы учения и познавательные методы [Limont 2005, s. 26].

Каким должен быть учитель, чтобы правильно организовывать работу с одаренным учеником? Он тоже должен занимать творческую позицию. Это обязывает учителя к непрерывному совершенствованию собственных педагогических навыков, пополнения психологических знаний, знаний по методике и предмету, повышения уровня профессионального мастерства а также применения новаторских методов учения. Одаренный ученик имеет особые нужды и потребности, которые должны быть распознаны и учтены в процессе обучения, воспитания и опеки. Работа с одаренным учеником, его достижения приносят школе большую пользу, повышают ее репутацию. Внимания заслуживает также работа многих родителей с собственными детьми, цель которой – развивать и углублять их предметные увлечения, и таким образом, развитие их способностей и дарований. Однако в Польше отсутствует ясная и четкая система идентификации, отбора и опеки над способными и одаренными учениками [Limont 2010, s. 38].

В Польше обучение способных учеников носит характер специального образования (это ученики с особыми образовательными потребностями). Учителя применяют различные способы научения, кроме прочих, напр.: ускорение темпов научения способных учеников, расширение программного содержания и обогащение учебных программ школы, дифференциация уровней трудности (многоуровневое обучение), формирование оригинального и

творческого мышления и деятельности. Однако, в нашей стране не были созданы отдельные специальные школы для детей и подростков с выдающимися способностями – существуют только художественные школы для одаренных в музыкальном или художественном плане детей. Одаренные дети обучаются в «системе полной интеграции вместе с молодежью с нормальным развитием и заурядными способностями». Научные исследования в области психологии и педагогики доказывают, что для одаренных детей и подростков нужны специальные школы, и хотя бы модифицированные программы и организация обучения. В Польше одаренными детьми занимается Всепольский Фонд в Пользу Детей, который возник в 1981 году. Целью его деятельности является кроме прочего: улучшение заботы о здоровье детей и улучшение условий развития детей.

В польском законодательстве в Законе о системе просвещения от 7 сентября 1991 г. появилась следующая формулировка: следует обеспечить «опеку над особо одаренными учениками путем предоставления им возможности реализации индивидуальных учебных программ и окончания школы каждого типа в сокращенные сроки» [цит. Limont 2010, s. 27]. К этому закону потом были добавлены соответствующие распоряжения и юридические акты. Распоряжением Министра национального образования и спорта от 19 декабря 2001 г. По вопросам условий и порядка выдачи разрешений на индивидуальную программу или процесс учебы, а также организации индивидуальной программы или процесса учебы были точно определены условия развития особых способностей ученика путем адаптации материала и темпа обучения к его индивидуальным потребностям и возможностям. Определены как минимум два критерия диагностики незаурядных способностей: психологический (измерение уровня интеллекта и особых способностей) и психопедагогический (оценка успеваемости). В документе перечисляются организационные решения, позволяющие удовлетворять потребности одаренных учеников. Это следующие формы: - всепольская стипендиальная программа; - олимпиады, турниры, конкурсы; - деятельность Товарищества Творческих Школ; - Всепольский Фонд в Пользу Детей; - образовательная деятельность просветительно-воспитательных учреждений; - действия по поддержки территориальных органов самоуправления.

Тот же министерский документ (2001 г.) предвидит эластичную программу учебы в индивидуальном плане. Ученик, получивший такое разрешение: - может в течение одного учебного года может пройти программу минимум двух лет; - может быть освобожден от занятий, предвиденных программой для его класса; - может ходить на выбранные занятия с классом выше своего в своей школе или другой, в школе более высокого уровня, либо осваивать материал собственными силами; - оценивается на основании экзамена [Limont 2010, s. 38]. В 2010 году Министерство национального образования с помощью Европейских фондов в пользу просвещения издало информатор Предпосылки проектирования изменений. Ученики с особыми образовательными потребностями. Кроме прочего документ подчеркивает, что следует избавляться от стереотипного понимания одаренного ученика, как

послушного и успевающего, не задающего трудных вопросов и не имеющего странных идей. Именно эти черты и бывают зачастую признаком раскрывающейся гениальности, которую нельзя портить стереотипной «уравниловкой», но поддерживать и формировать независимость мышления путем индивидуализации обучения и составления интересных задач, зачастую возникающих из замеченной ребенком проблемы [Limont 2010, s. 30-31].

Среди многих факторов, обуславливающих успех в школьной учебе способных учеников, важная роль принадлежит педагогическому труду учителей, их педагогической компетентности, но прежде всего их отношению к ученику, умелая активизация, основанная на современной организации процесса обучения, а также стимулированию развития увлечений. Учителя и органы просвещения предпринимают многие действия в плане работы с одаренным учеником. Следует перечислить следующие формы этой работы: музыкальные и спортивные школы для способных и одаренных учеников; создание Всепольского Фонда Способных Детей (его суть сводится кроме прочего к учреждению стипендий способным и одаренным детям); организация дополнительных конкурсных программ краевого значения (для младшего школьного возраста программа «Кенгуренок» по математике, конкурсы юного изобретателя и др.) а также традиционные предметные олимпиады. В Польше сохраняется глобальная тенденция вытеснения музыкальных, драматических и хореографических талантов из государственной системы образования. Конкурсы художественных талантов проводятся как бы независимо от основного потока обучения и не влияют на уровень успеваемости польских учеников. А ведь это в корне неверно и здесь проявляется стереотип и мода на академические знания как единственно верные и точные.

В интересах всего общества лежит то, чтобы особо одаренные дети получили особую заботу. Ранняя диагностика таланта позволяет надлежащим образом развивать его и формировать, что дает возможность получить высокие эффекты. Одаренные дети не могут быть предоставлены самим себе. Предпринятая школой работа со способными учениками должна продвигаться в направлении обеспечения им равномерного развития всех аспектов их личности. Современность исключает из своих структур стагнацию, вознося на пьедестал движение, изменение, развитие и прогресс. В таких условиях не каждый способен продвигаться свободно, находить место для себя и своих возможностей. Отсюда, современный человек должен освободиться от стереотипов и схем, утрудняющих рост и прогресс в разных областях жизни. Только эластичность и открытость создают благоприятные условия для адаптации к новым вызовам изменяющейся действительности. Целью сегодняшнего образования должно быть, таким образом, обучение и воспитание творческого, открытого и самостоятельного человека, умеющего должным образом приспособиться к изменяющимся стремительно условиям жизни, человека, способного к критической рефлексии о себе и меняющемся мире.

Список використаних джерел:

1. Bednarek D., (2001). *Od słowa do działania*, ŻAK, Warszawa.

2. Dykcik Wł., (red.) (2001). Pedagogika Specjalna., Wyd. UAM, Poznań.
3. Eby J. W., Smutny J. F., (1998). Jak kształtować uzdolnienia dzieci, WSiP, Warszawa.
4. Firkowska-Mankiewicz A., Szumski G., (red.), (2008). Pedagogika specjalna. Podręcznik akademicki, PWN, Warszawa.
5. Lewowicki T., (1986). Kształcenie uczniów zdolnych, WSiP, Warszawa.
6. Limont W., (red.), (2005). Teoria i praktyka edukacji uczniów, Wyd. IMPULS, Kraków.
7. Niedzielski P., Rychlik K., (2006). Innowacje i kreatywność, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin.
8. Okoń W., (1992). Słownik Pedagogiczny, PWN, Warszawa.
9. Popek W., (red.), (2003). Twórczość – wyzwanie XXI wieku., Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków.
10. Suchodolski B., (1980). Pedagogika. Podręcznik dla kandydatów na nauczycieli, PWN, Warszawa.
11. Робинсон К., (2013). Образование против таланта, изд-во ЭКСМО.
12. Робинсон К., (2010). Призвание. Как найти то для чего вы созданы и жить в своей стихии, изд-во ЭКСМО, Москва.
13. Żylińska M., (2013). Neurodydaktyka. Uczenie się przyjazne mózgowi, Wyd. UMK, Toruń.
14. Limont W., (2010). Uczeń zdolny. Jak go rozpoznać i jak z nim pracować, GWP, Gdańsk.
15. Гатто Дж., (2008). Фабрика марионеток. Исповедь школьного учителя, Изд. «ЭКСМО», Москва.

Науменко С.О.,

кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник лабораторії оцінювання якості освіти, Інститут педагогіки Національної академії педагогічних наук України

ТЕХНОЛОГІЇ ОЦІНЮВАННЯ ПРИРОДНИЧО-НАУКОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ

Згідно із Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти компетентність – це «набута у процесі навчання інтегрована здатність учня, що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці» [1]. Природничо-наукова компетентність є предметною (галузевою) компетентністю, яка формується в учнів основної і старшої школи під час вивчення компонентів (природничий, астрономічний, біологічний, географічний, фізичний, хімічний, екологічний) освітньої галузі «Природознавство».

Стосовно технологій оцінювання природничо-наукової компетентності учнів, то в Україні, на відміну від міжнародного досвіду, це питання розроблено недостатньо.

Серед міжнародних досліджень оцінювання компетентностей учнів, в тому числі й природничо-наукової, є метою дослідження за програмою PISA

(Programme for International Student Assessment), що проходить під егідою Організації економічного співробітництва та розвитку (Organization for Economic Cooperation and Development). Україна, на відміну від Росії, досі не брала участі в цьому дослідженні.

Мета дослідження за програмою PISA полягає в оцінюванні, чи володіють учні 15-річного віку, які отримали загальну обов'язкову освіту, знаннями і вміннями, що їм необхідні для повноцінного функціонування в суспільстві, тобто для розв'язання широкого діапазону завдань в різних сферах людської діяльності, спілкування і соціальних відносинах [4, 1].

У дослідженні, яке проводять раз на три роки, оцінювання компетентностей учнів, які у документах програми називаються «грамотностями», здійснюється за трьома напрямками: «грамотність читання», «математична грамотність» та «природничо-наукова грамотність» [2, 2].

Під природничо-науковою грамотністю розуміється здатність учнів засвоювати і використовувати природничо-наукові знання для розпізнавання й постановки запитань, для засвоєння нових знань, пояснення природничо-наукових явищ і формулювання висновків, що ґрунтуються на наукових доказах; розуміти основні особливості природознавства як форми людського пізнання; демонструвати обізнаність у тому, що природничі науки і технології впливають на матеріальну, інтелектуальну і культурну сфери суспільства; проявляти активну громадянську позицію при розгляді проблем, пов'язаних з природознавством [4, 11].

У дослідженні за програмою PISA формами оцінювання компетентностей (грамотностей) є тести й анкети.

У тесті на природничо-наукову компетентність перевіряється здатність учнів використовувати природничо-наукові знання і вміння (з біології, хімії, географії, фізики з елементами астрономії) для виокремлення та постановки реальних проблем, які можуть бути досліджені й розв'язані за допомогою наукових методів, та для отримання висновків, ґрунтованих на спостереженнях і експериментах [2, 5]. Ці висновки потрібні для розуміння навколишнього світу і тих змін, які вносять до нього діяльність людини, і для прийняття відповідних рішень. Тобто, у тесті оцінюються такі вміння учнів: використовувати природничо-наукові знання в життєвих ситуаціях; виявляти особливості природничо-наукового дослідження; робити висновки на основі отриманих даних; формулювати відповідь у зрозумілій для інших формі.

Тести на компетентність складаються із завдань, кожне з яких має власну назву (наприклад, завдання «Повний світловий день», завдання «Великий каньйон» та ін.) та містить текст, в якому описується певна проблема, і 1-6 запитань різної складності до тексту.

У завданнях подаються реальні ситуації, вирішення яких пов'язані з проблемами, що виникають в особистому житті людини (наприклад, використання продуктів при дотриманні дієти), у житті людини як члена колективу або спільноти (наприклад, визначення території для побудови міської електростанції), або як громадянина світу (наприклад, осмислення наслідків глобального потепління) [2, 5]. У запитаннях оцінюються чотири

когнітивні рівні засвоєння учнями навчального матеріалу: «знання», «розуміння», «застосування в подібній і зміненій ситуаціях», «застосування в новій ситуації». За результатами виконання запитань оцінюється здатність учнів зрозуміти проблему, пов'язану з ситуацією (проблемою) в тексті, і вирішити її, використовуючи знання з тієї або іншої предметної галузі.

У тестах використовуються відкриті (з вибором правильної відповіді) і закриті запитання (з короткою або довгою відповіддю).

Оцінюванням якості природничої освіти учнів займається ще одне міжнародне дослідження – Міжнародне порівняльне дослідження якості природничо-математичної освіти учнів 4 і 8 класів загальноосвітніх навчальних закладів, що здійснюється за проектом TIMSS (тенденції у міжнародній математичній та природничій освіті). У 2007 і 2011 рр. Україна брала участь у цьому дослідженні.

Метою дослідження за проектом TIMSS є порівняльне оцінювання природничо-математичної підготовки учнів 4 і 8 класів в країнах з різними системами освіти та виявлення факторів, що впливають на рівень цієї підготовки.

Це дослідження проводять кожні чотири роки. У ньому, як і в дослідженні за програмою PISA, формами оцінювання є тести й анкети [3, 15].

Тест з природничих дисциплін (природознавства) для учнів 8 класів охоплює чотири предметні виміри – біологію, хімію, фізику, науку про Землю (географію) [3, 75].

Тести містять завдання, у яких оцінюються три види навчально-пізнавальної діяльності учнів: «знання», «застосування» і «обґрунтування» [3, 79; 5, 31].

Завдання на «знання» перевіряють в учнів вміння впізнати або пригадати природознавчі визначення; володіння термінологією, фактами, інформацією, символікою, поняттєвими одиницями та процедурами; вміння обирати відповідний науковий апарат, обладнання, пристрої для вимірювання й експериментальної діяльності, необхідні для проведення дослідження. Завдання на «застосування» вимагають безпосереднього застосування учнями знань і уявлень про поняття при розв'язанні проблемних ситуацій. Завдання на «обґрунтування» - це застосування знань у незнайомій ситуації, вирішення складних і багатокрокових завдань.

У тестах дослідження TIMSS, як і в дослідженні за програмою PISA, використовуються відкриті (з вибором правильної відповіді) і закриті завдання (з короткою або довгою відповіддю).

Отже, тестові технології є технологіями оцінювання природничо-наукової компетентності учнів. Завдання у цих тестах, як і в тестах міжнародних досліджень, таких як PISA і TIMSS, мають оцінювати розуміння учнями основних понять, володіння ними основними методами навчання, вміння застосовувати набуті знання, вміння і навички у практичних цілях, при поясненні явищ повсякденного життя та проведенні дослідження чи обробки одержаних даних. Саме такі завдання, на думку українських учителів, є

найскладнішими для учнів й тому їх треба широко застосовувати у загальноосвітніх навчальних закладах.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>.

2. Изучение знаний и умений учащихся в рамках международной программы PISA: общие подходы [Электронный ресурс] / материалы подготовлены Ковалевой Г.С., Красновским Э.А., Краснокутской Л.П., Краснянской К.А. по публикации: Measuring student knowledge and skills. A new Framework for Assessment; Центр оценки качества образования Института общего среднего образования Российской академии образования. A new Framework for Assessment. OECD, 1999. – 20 с. – Режим доступа: http://centeroko.ru/pisa/pisa_pub.htm.

3. Мулліс Іна В. С., Мартін Майкл О., Руддок Грехем Дж. та ін. TIMSS-2007: Засади вимірювання і відкриті завдання із математики та природничих наук для 4 і 8 класів / Переклад з англійської. – Х. : Факт, 2006. – 672 с.

4. Основные результаты международного исследования PISA-2012[Электронный ресурс] / Министерство образования и науки РФ, Федеральная служба по надзору в сфере образования и науки, Российская академия образования, Институт содержания и методов обучения, Центр оценки качества образования. – Режим доступа: http://centeroko.ru/pisa12/pisa12_pub.htm.

5. Основные результаты международного исследования качества математического и естественнонаучного образования TIMSS-2011. Аналитический отчет [Электронный ресурс] / М. Ю. Демидова и др. под науч. ред. Г. С. Ковалевой. М.: МАКС Пресс, 2013. – 154 с. – Режим доступа: http://centeroko.ru/timss11/timss11_pub.htm.

Покришень Д. А.,

завідувач кафедри інформаційно-комунікаційних технологій в освіті та методики їх використання, Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, кандидат педагогічних наук, доцент

**ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДТРИМКИ ВИВЧЕННЯ
ПРИРОДНИЧИХ ДИСЦИПЛІН У РОБОТАХ МАН**

Впровадження комп'ютерної техніки в навчальні заклади відкриває широкі можливості для покращення процесу навчання. Використання програмних продуктів забезпечує реалізацію таких принципів навчання, як науковість, наочність, доступність, активність і самостійність.

Комп'ютерні програми забезпечують не тільки формування знань і умінь, робота на комп'ютері сприяє розвитку творчих здібностей учнів. При цьому

комп'ютерні програми виступають доповненням до основного навчального матеріалу або як засіб, що підвищує результативність навчання.

Особлива взаємодія та доповнення навчального процесу засобами ІКТ можна спостерігати при вивченні природничих дисциплін, так як наповненні великою кількістю демонстраційного матеріалу.

Упродовж останніх трьох років нами було підготовлено ряд робіт для забезпечення підтримки навчання природничих дисциплін у Чернігівське територіальне відділення МАН України відділення комп'ютерних та технічних наук, які отримали схвалення на обласному та республіканському етапах конкурсу.

1. **«Хімічний помічник»**. (Бурмака І.А., гімназія №31 гуманітарно-естетичного профілю, м.Чернігів). Диплом I ступеня обласний етап. Диплом III ступеня всеукраїнський етап.

Мета роботи полягала у застосуванні комп'ютерних технологій при навчанні хімії в середній загальноосвітній школі, а також використання їх для хімічних розрахунків у лабораторіях та в промисловості. В результаті роботи було розроблено програмний засіб **Хімічний помічник**.

Даний програмний продукт може вивчатися на заняттях дисципліни «Інформатика» та бути використаним при вивченні різних тем з курсу «Хімія».

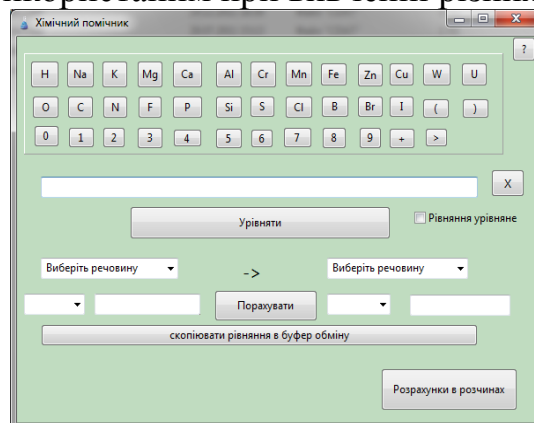

Рис. 1. Вікно програми «Хімічний помічник»

Хімічний помічник є універсальною програмою для виконання хімічних обчислень, яка знадобиться не тільки школярам, а й тим, хто працює в хімічних лабораторіях та на виробництві.

2. **«Гербарій Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка»**. (Халіманенко Т.К., Чернігівський обласний педагогічний ліцей для обдарованої сільської молоді). Диплом I ступеня обласний етап.

Мета роботи полягала у впровадженні та використанні інформаційних технологій у навчальні та наукові заклади, спростити роботу з веденням та використанням гербарної колекції. В результаті роботи було розроблено інформаційну систему обліку гербарної колекції **НВ (Гербарій Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка)**.

Рис.2. Головна форма

Новизна роботи полягала в теоретичній та практичній розробці ІС, яка суттєво спрощує роботу з даними та виконує широкий спектр завдань. На відміну від паперової версії каталогу гербарію, інформаційна система «Гербарій Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка» має безліч переваг, а саме швидкий пошук потрібних даних, багато користувачів може нею користуватись одночасно та інші. Методично орієнтована на навчально-виховний процес в школах та ВУЗах України.

Для роботи розробленої інформаційної системи можна використовувати будь-який комп'ютер, що працює під управлінням ОС сімейства Windows та встановленою СУБД Access версії 2007 та вище. Виведення сформованих звітів можна реалізувати використовуючи будь-які принтери, а також експортованих у формат RTF або HTML можна використовувати стаціонарні комп'ютери, ноутбуки, нетбуки, планшети, смартфони та деякі мобільні телефони які працюють під керуванням будь-якої ОС.

3. **«Пристрій для дослідження механічного руху тіл з використанням датчика комп'ютерного маніпулятора».** Спільноз д.п.н., професором Давиденком А. А. (Каржаневський О., Чернігівський обласний педагогічний ліцей для обдарованої сільської молоді). Диплом I ступеня обласний етап. Диплом II ступеня всеукраїнський етап.

Робота присвячена дослідженню можливості створення пристрою для дослідження механічного руху з використанням датчика комп'ютерного маніпулятора та відповідного програмного забезпечення. В результаті роботи було розроблено програмний засіб **DinamicMouse**.

При розробці програмного продукту основну увагу було приділено: україномовному інтерфейсу, ліцензійній чистоті, проведенню реальних динамічних експериментів, врахуванню факторів зовнішнього впливу, що

важливо для неідеалізованого експерименту, необмеженості у параметрах та їх значеннях, відсутності складного та майже нульовій вартості додаткового устаткування, простоті налагодження та проведення дослідів, широкому спектру застосування (для різних видів руху), безпеці учасникам експериментів.

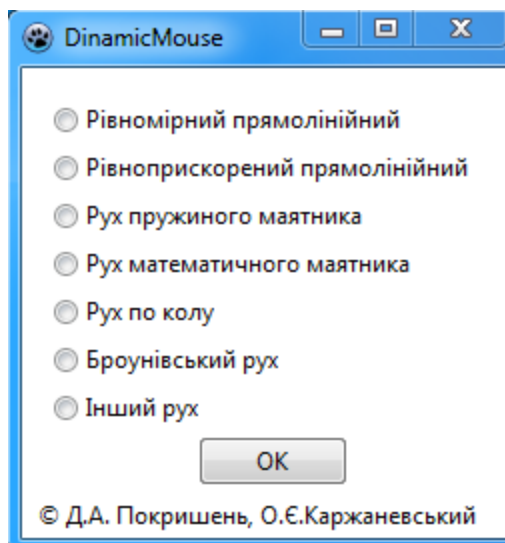

Рис.3. Головне вікно програми **DinamicMouse**

Крім того взаємозв'язок з програмним засобом Gran1, подальше вдосконалення та розширення можливостей використання якого, автоматично розширить функціональні можливості опрацювання даних експериментів отриманих за допомогою **DinamicMouse**.

Розроблені програмні продукти та більш детальні повідомлення можна подивитись у блозі, присвяченому розвитку творчої дитини за посиланням tvorchistd.blogspot.com у розділі **Завантаження**.

Коновальчук М.В.,

завідувач Чернігівського регіонального центру Інституту обдарованої дитини НАПН України, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка, кандидат педагогічних наук, доцент

Зелений П.О.,

науковий кореспондент Інституту обдарованої дитини НАПН України, співробітник Чернігівського регіонального центру Інституту обдарованої дитини НАПН України, магістр

ПРИРОДНИЧА ОСВІТА ОБДАРОВАНИХ ДІТЕЙ ВЛІТКУ

Перед сучасною профільною освітою, що перебуває сьогодні у поліфонічному розвивальному континуумі, постає спектр нових завдань: розвивати людину, здатну повноцінно жити та ефективно діяти у глобальному середовищі, здатну до успішної самореалізації в інноваційному динамічному та нестабільному світі. З цього випливають більш локальні завдання, зокрема

широке впровадження в освітню практику активних, більш інтенсивних підходів, шляхів, методів, прийомів навчання, які б сприяли ефективному формуванню вмінь самостійної розумової діяльності, самостійного здобуття знань, розвивали дослідницькі здібності учнів [3].

З метою удосконалення освітньої діяльності та організації навчально-виховного процесу, Кабінетом Міністрів України було прийняте рішення про профілізацію навчання в старшій школі, що має забезпечити індивідуальні потреби школярів, які виявляють підвищений інтерес до окремих предметів, створити умови для їх професійного самовизначення, сприяти успішній соціалізації, полегшити адаптацію до самостійного життя, подолати інфантилізм підлітків, виховати відповідальність за прийняття власних рішень [8].

На сьогоднішній день освіта учнів у середній школі, що здійснюється протягом дев'яти місяців весняно-зимового періоду, на жаль не задовольняє потреби обдарованих дітей, які із задоволенням та інтересом до певних наук мають підвищену мотивацію до самопізнання, відкриття нового. Саме з цієї причини постає питання про безперервну освіту, що здійснюється у літаком у літній період з метою креативного розвитку, оволодіння позапрограмними (метапрограмними) науковими знаннями, розвитку творчих здібностей і розширення спектру навичок з основ наукових досліджень.

Актуальність проблеми профільної освіти творчо обдарованих учнів у літній період зумовлено необхідністю втілення в повсякденну освітню практику ідей безперервної освіти як освіти впродовж усього життя, на чому неодноразово наголошує академік В.Г. Кремень [2].

Ця ідея створює умови для вирішення ряду питань щодо організації та реалізації профільного навчання. Окреслюючи коло проблем цього навчання, можна виділити наступні: допрофільна підготовка учнів, застосування набутих знань на практиці, дослідницька діяльність школярів як один з ефективних способів оволодіння знаннями, опанування методами розв'язання наукових завдань, розвиток самостійності, позакласна робота учнів та позашкільна освіта.

Доцільність дослідження даної проблеми визначається необхідністю постійного розвитку психіки дітей, що забезпечується згідно висновків вітчизняних та зарубіжних вчених з постійним включенням їх в активну розумову діяльність. У зв'язку з цим особливої уваги заслуговують праці І.М.Сеченова, І.П.Павлова, Л.С.Виготського, В.В.Давидова, А.М.Матюшкіна, Н.С. Лейтеса, І.Д. Беха, С.Д. Максименка, В.В. Рибалка, К. Роджерса, А.Маслоу, Дж. Гільфорда, Дж. Рензулі та ін.

Профільне навчання в Україні – це незворотний процес, необхідність його визнано у всьому світі, але, що стосується досліджень, які б присвячувались профільній освіті обдарованих дітей в літній період, то їх вкрай не достатньо.

За визначенням академіка С. У. Гончаренка, освіта – це духовне обличчя людини, яке складається під впливом моральних і духовних цінностей, що є

надбанням її культурного кола, а також процес виховання, самовиховання, впливу, шліфування, тобто процес формування «обличчя» людини [1].

Термін «освіта протягом усього життя» виник в 1960-і роки і став використовуватися на міжнародних семінарах таких міжурядових організацій, як ЮНЕСКО і Рада Європи. Разом із цим терміном широко застосовуються і інші терміни, такі як «безперервна освіта», «продовжена освіта», «освіта протягом усього життя». Саме ця ідея лежить в основі побудови системи безперервної, професійної освіти, що охоплює все активне життя людини. При цьому різноманіття і безперервність розглядається не тільки як перспективна тенденція, але і як умова досягнення нової якості освіти[3].

Профільна освіта учнів не задовольняє потреби обдарованих дітей, для яких необхідна реалізація розумового потенціалу або інтелекту, пізнавальних можливостей і здібностей, сукупності задатків природних даних, своєрідності природних здібностей для досягнення певної мети професійної діяльності і творчого виконання будь-яких завдань.

На думку дослідниці Л. Липової, обдарованість - це комплекс задатків і здібностей, які за сприятливих умов дозволяють потенційно досягти значних успіхів у певному виді діяльності (чи діяльностей) порівняно з іншими людьми [4].

Безперервна освіта в середній школі можлива лише за розумінням школярем освіти не як обов'язку навчання, а як право учня на вдосконалення себе, пізнання невідомого, право на те щоб бути освіченою та розумною людиною. Тому батьки, викладачі й керівники освіти частіше повинні спонукати учня до підвищення навчальних досягнень, не наголошувати що «ти повинен одержати освіту», а на формування розуміння дитини як можливості на розвиток, на здобуття престижної професії, яка зможе морально і матеріально забезпечити його потреби у дорослому житті. У разі розуміння освіти дитиною як її права, виникає педагогічна можливість глибокого, невимушеного, системного і систематичного мотивування учнів при навчанні показом краси самого процесу пізнання природи, суспільства та й таємниць життя самої людини, виходячи з природних її потреб [6].

Дійсно, освіта не може здійснюватися за примусом дитини, особливо це недопустимо у відношенні обдарованих дітей, що виявляють пізнавальний інтерес, високу мотивованість, ініціативу і навчаються на межі своїх можливостей.

Навчальна практика також може реалізовувати ідею безперервної освіти, на думку І. П. Нікітіної та О. В. Галегової, навчальну практику можна проводити у вигляді літньої школи старшокласників - тимчасового об'єднання всіх суб'єктів навчально-виховного процесу майбутньої профільної школи. У роботі з обдарованими дітьми, що виявляють пізнавальний інтерес, автори пропонують такі види діяльності: написання науково-дослідницьких робіт, створення та захист індивідуальних та спільних проектів, поглиблення знань з профільних предметів завдяки екскурсіям, історико-краєзнавчим походам та експедиціям, ознайомлення з азами майбутньої професії, завдяки проведенню

музейної, архівної чи археологічної практики, індивідуальні заняття з обдарованими учнями [5].

Також ідею безперервної освіти шляхом проведення профільної літньої школи підтримує та реалізовує А. І. Сологуб, який є ініціатором та координатором школи «Юний природодослідник», яка була проведена на базі оздоровчого табору «Електронік» в с. Снов'янка Чернігівської області. До організації такої школи долучився ректорат, викладачі Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка та Чернігівський регіональний центр Інституту обдарованої дитини НАПН України. Проведення Всеукраїнської літньої школи за експериментальною методикою виправдала очікувані результати: учні літньої школи вже захищають роботи МАН і планують продовжувати своє навчання у вищих навчальних закладах біологічного спрямування.

Метою літньої школи було сприяння професійному самовизначенні і життєвій самореалізації дітей, розвитку їх обдарованості та формуванню креативної, духовно багатой, соціально активної, фізично здорової особистості майбутнього науковця-природодослідника.

Завдання літньої школи були поставлені наступні: сприяти особистісній життєвій успішній самореалізації і самостверженні учнівської молоді; формувати цілісну картину світу та гуманітарне мислення учнівської молоді; дати уяву про сутність і значення творчості і надати знання учням у розробці індивідуальної формули успіху і власної стратегії пошуку проривної ідеї; ознайомити учнів з біографіями, науковою, освітянською діяльністю українських учених-біологів та їх доробком до скарбниці світової науки і культури; сприяти оздоровленню, фізичному розвитку та загартуванню учнів; поглиблювати знання учнів з ботаніки, зоології, загальної біології, біології, екології, валеології; дати знання основних понять теорії наукових досліджень і визначення їх методологічної характеристики (теми, мети, об'єкту, предмету, гіпотези тощо); формувати дослідницьку позицію, дослідницький стиль діяльності та дослідницькі знання, вміння визначення методики та результатів природничих досліджень та практичні навички їх проведення; розвивати пізнавальний інтерес, творчу мотивацію, творчі здібності та формувати творчі вміння і навички [6].

Освіта влітку як складова безперервної освіти за власними інтересами, мотивами – внутрішня психологічна потреба обдарованих дітей та може бути дієвим засобом усунення їх від бездіяльності, безініціативності, безперспективності та нудьги, що зазвичай для обдарованих дітей неприйнятно.

На думку дослідника А. І. Сологуба, педагогам і керівникам літніх шкіл слід створювати умови «народження» майбутнього науковця. Саме тому педагогам слід послідовно сприяти всіма належними засобами, в першу чергу розвитку пізнавального інтересу, що лежить в основі любові до науки і може бути причиною вибору ним її, як майбутньої професії [6].

Особливе значення в освіті обдарованих дітей влітку є створення умов для творчості, що сприяють не тільки розвитку креативності, а й задоволенню процесом і результатами діяльності. Безперервна робота обдарованої дитини

над собою є запорукою його успішної майбутньої освіти у вищому навчальному закладі та у професійному самовизначенні і життєвій самореалізації.

Дослідницькі види занять в літній школі спрямовували учнів до самостійних і безпосередніх спостережень, на основі яких вони встановлювали зв'язки предметів і явищ дійсності, робили висновки і формулювали закономірності. Внесення елементу дослідження у навчальні заняття сприятимуть вихованню в школярів активності, ініціативності, допитливості, розвивають їх мислення, заохочують потребу дітей і підлітків в самостійних пошуках.

Отже, важливою формою сучасної середньої профільної освіти на сьогоднішній день є освіта влітку як невід'ємна складова безперервної освіти. Її реалізація можлива шляхом проведення профільної літньої школи. Освіта обдарованих влітку надає особливі умови дотримання принципу вільного вибору дитиною змісту і організації діяльності, що суттєво сприяє підвищенню якості освіти України в цілому

Практика проведення літньої школи «Юних природодослідників» показує, що саме невимушена освіта влітку сприяє професійному самовизначенню та життєвій самореалізації дітей, розвитку їх обдарованості і формуванню креативної, духовно багатой, соціально активної, фізично здорової особистості майбутнього природодослідника.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С. У. Гончаренко. – Вид. 2-ге, доповнене й виправлене – Рівне: Волинські береги, 2011. – 552 с.
2. Кремень В. Г. Історія української школи й педагогіки в матеріалах та документах / В. Г. Кремень, Кривий Ріг. – 2002. – 645 с.
3. Кудрявцева С. П. Міжнародна інформація / С. П. Кудрявцева, В. В. Колос – Навчальний посібник — К.: Видавничий Дім «Слово», 2005. – 400 с.
4. Липова Л. Концепція обдарованості та її види / Л. Липова, Л. Морозова, С. Ренський // Рідна школа. – 2003. – № 4. – С. 10-12.
5. Аніскіна Н. Літня школа. Нова організаційна модель освіти старшокласників / Н. Аніскіна, О. Тимошук, О. Чорна. – К.: Ред. загальнопед. газ. – 2005. – 112 с.
6. Сологуб А. І. Освіта обдарованих дітей влітку / А. І. Сологуб – Київ, 2012. – 141 с.

Лісіна Л.О.,

доцент кафедри психології, Бердянський державний педагогічний університет

НАВЧАННЯ ТА РОЗВИТОК ШКОЛПРІВ ІЗ ЗАГАЛЬНОЮ ОБДАРОВАНІСТЮ В ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

В останні десятиліття в суспільній свідомості починає формуватися розуміння того, що перехід в століття наукоємних технологій неможливий без збереження інтелектуального потенціалу суспільства, що в свою чергу потребує зміни ставлення педагогів до учнів, які виявляють неординарні здібності.

Слід визнати, що психологічні особливості обдарованих дітей у спеціальній літературі описано досить докладно (Ю. Гільбух, А. Карне, Н. Лейтес, Ф. Монкс, А. Матюшкін, А. Савєнков, К. Текекс, Л. Холлінгуорт та інші). Актуальним питанням навчання і виховання обдарованих школярів присвячені праці Н. Авдєєвої, Л. Журавльової, М. Карне, П. Кемпа, О. Морозової, І. Струнгіс, М. Уільямса, Дж. Фрімена та ін., дослідниками розроблені концептуальні моделі навчання (Дж. Гілфорд, Дж. Рензуллі, Б. Блум), в яких закладені принципи і основи процесу викладання обдарованим учням. Наша країна має багаторічний досвід навчання таких дітей за поглибленими програмами у спеціалізованих навчальних закладах, ефективність якого підтверджують результати міжнародних олімпіад і конкурсів. Але не всі обдаровані учні навчаються в профільних класах, що обумовлено багатьма факторами (віддаленість школи бажаного профілю від місця проживання, бажання батьків та ін.). При великій цікавості до проблем обдарованості, творче навчання і розвиток школярів із загальною обдарованістю в умовах загальноосвітнього навчального закладу (ЗНЗ) є одним із найменш апробованих явищ у сучасній психолого-педагогічній науці. Особливо це стосується природничої освіти обдарованих учнів в умовах ЗНЗ, що підтверджують результати аналізу літератури і вивчення досвіду діяльності вчителів природничих дисциплін [1, 2]. Практика показує, що не підготовлені до роботи з високоінтелектуальними дітьми вчителі природничих дисциплін часто використовують єдину тактику навчання – кількісне збільшення завдань, що можна пояснити методичною невідповідністю до навчання цієї категорії учнів. Недостатня кількість розробок теоретичних та прикладних аспектів проблеми зумовила вибір теми даного дослідження.

Завданням статті є визначення шляхів створення єдиного освітнього простору для навчання обдарованих дітей природничим дисциплінам в умовах загальноосвітнього навчального навчання.

Обдарованість визначають як інтегральну динамічну властивість особистості, що не зводиться до інтелекту, креативності або когнітивних функцій [4]. Науковцями доведено, що випередження однолітків в інтелектуально-творчому плані у обдарованих дітей часто поєднується із середнім рівнем психосоціального або фізичного розвитку. Тому система навчання обдарованих учнів природничим дисциплінам повинна ураховувати як дидактичні вимоги до викладання цих дисциплін, так і психологічні особливості розвитку таких дітей.

Особливості навчання природничим дисциплінам впливають із взаємообумовлених, і в той же час відносно незалежних складових викладання [1]: предметної, методологічної, навчальної, загальнопедагогічної й методичної. Предметна складова цих дисциплін орієнтована на вивчення природних явищ, процесів, станів з якісних, кількісних, прикладних позицій. Методологічна складова припускає формування в учнів знань про знання, їхні види і структуру, способи одержання, правила опису. Передбачається, що, освоївши методологічні питання науки й навчившись застосовувати їх у конкретних ситуаціях, учні в майбутньому зможуть використовувати отримані знання й уміння у будь-якій діяльності. До навчальної складової належать способи перетворення навчального матеріалу, зокрема, його систематизація, кодування інформації, робота з літературою, написання рефератів, проведення спостережень і експериментів, обробка їхніх результатів та ін. Загальнопедагогічна складова передбачає, що в процесі управління дидактичним процесом, суб'єктами якого є обдаровані учні, педагог буде систематично розкривати зміст, специфіку власної діяльності, пояснювати сутність власних учинків. Методична складова розкриває сутність специфічних для викладання природничих дисциплін питань (постановка експерименту, відбір і розв'язання задач, специфіка власне природничих понять і законів).

Вимоги до психологічної атмосфери занять обумовлені психологічними проблемами адаптації, які виникають у інтелектуально обдарованих дітей, а саме [3, 4]: 1) ворожість до школи внаслідок нецікавості навчальних програм; 2) розбіжність інтересів обдарованої дитини з однолітками; 3) відмова від конформізму, якщо стандартні вимоги здаються безглуздими; 4) занурення у філософські проблеми; 5) невідповідність між фізичним, інтелектуальним і соціальним розвитком; 6) перфекціонізм, як наслідок – відчуття незадоволеності; 7) надчутливість (більша сприйнятливості до сенсорних стимулів, що провокує схильність до критичного відношення до себе і до оточення) 8) потреба в увазі (монополізація уваги вчителів викликає незадоволеність інших дітей).

Результати нашого дослідження показали, що для розв'язання вищезазначених проблем і створення найбільш сприятливих умов для розкриття індивідуальності обдарованих учнів в процесі вивчення природничих дисциплін, необхідна інтеграція освітніх ресурсів базової і додаткової освіти. Така двокомпонентна модель навчання припускає розв'язання таких задач: 1) задоволення і розвиток пізнавальних і вибіркових інтересів; 2) заохочення і розвиток інтелектуальних і творчих здібностей, здібностей до самостійного пізнання і навчання; 3) розвиток комунікативної сфери.

Створення єдиного освітнього простору основної і додаткової освіти повинно базуватися на основі задоволення і розвитку пізнавальної активності учнів, що забезпечить становлення самостійної дослідницької діяльності. Продуктивність методу дослідження як одиниці навчання обумовлена співвідношенням етапів продуктивності акта мислення зі змістом етапів проведення дослідження (мотивація, дослідження, обмін інформацією, організація, синтез інформації, оцінка, підведення підсумків, рефлексія, застосування, постановка нових питань) [3].

Застосування метода дослідження і проблемно-діалогічних форм навчання на уроках сприяють як розширенню інтересів, стимулюванню усвідомлення власних

інтересів і постановки запитань для самостійного поглибленого дослідження, розвитку дослідницьких умінь, так і навичок спільної роботи. Слід зазначити, що навчання буде продуктивним, якщо вчителем створюються умови для виникнення запитань, задоволення пізнавальних потреб, забезпечення високого рівня насиченості змісту навчання, диференціації і індивідуалізації, а також забезпечення емоційного благополуччя обдарованої дитини. Ефективність навчання підвищується, якщо дослідження, які проводились на уроках з природничих дисциплін, продовжуються в системі шкільної додаткової освіти. В процесі польових досліджень, досліджень в літніх виїзних експедиціях відбувається як розширення і поглиблення базового змісту навчання, так і максимальне задоволення індивідуальних потреб (розвиток і стимулювання яких забезпечується на уроках). Крім того, в процесі підготовки до експедиції, обговорення її результатів, організації представлення її результатів усім учням школи, створюється різновікова «спільнота обдарованих», участь у якій позитивно впливає на емоційний, соціальний і комунікативний розвиток, допомагає у розв'язуванні індивідуальних проблем, що виникають у цих сферах, соціальній адаптації обдарованих дітей тощо. В освітньому просторі ЗНЗ доцільним є впровадження й інших форм додаткової освіти обдарованих дітей, зокрема: 1) індивідуальне навчання або навчання в малих групах; 2) робота з дослідницьким і творчим проектами в режимі наставництва; 3) очно-заочні школи; 4) канікулярні збори, табори, творчі лабораторії; 5) система творчих конкурсів, фестивалів, олімпіад.

Висновки: Двокомпонентна модель навчання надає кожній обдарованій дитині можливість вільного вибору освітньої галузі, профілю програм, часу їх освоєння, включення в різноманітні види діяльності з урахуванням їх індивідуальних схильностей. Різні модифікації методу дослідження забезпечують розв'язання широкого кола вищезазначених задач.

Перспективу розвитку основних ідей дослідження ми вбачаємо в розробці технологій дослідницької діяльності для різних вікових груп обдарованих учнів.

Список використаних джерел:

1. Каменецький С. Е. Теория и методика обучения физике в школе / С. Е. Каменецький. – М.: Академия. – 2000. – Ч.1. –368 с.
2. Ляшенко О. І. Якість освіти як основа функціонування й розвитку сучасних систем освіти / О. І. Ляшенко // Педагогіка і психологія. – 2005. – № 1 (46). – С.5-12.

Богдан Т. М.,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

Гарбар О. Г.,
вихователь Центру розвитку дитини м. Коростень Житомирської області

РОЛЬ ДОСЛІДНИЦЬКО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Щодня сучасна людина потрапляє під інформаційний шквал. Щоб свідомо сприйняти отриману інформацію, їй необхідно володіти певними вміннями та пізнавальними навичками. Тому сьогодні одним з актуальних завдань, що висувуються перед педагогами, є вдосконалення роботи з пізнавального розвитку дітей дошкільного віку.

У дітей дошкільного віку помітно підвищуються можливості пізнавальної діяльності, зростає пізнавальна активність, яка може бути реалізована через дослідницько-експериментальну діяльність. Адже саме цей вид діяльності є основою розумового розвитку дошкільника.

У ході дослідницько-експериментальної діяльності вихователь спільно з дітьми може досліджувати явище або об'єкт, змінювати умови їх існування, ситуації та засоби дослідження. Для дітей стає доступним те, що в об'єктивно існуючій природі не піддається спостереженню.

Дослідно-експериментальна діяльність потребує мобілізації психічних зусиль особистості, творчого пошуку, варіативності, а це все відбувається на основі мисленевої діяльності, яка є основою процесу переходу розумових дій від наочно-дійових до вербальних. Життєвий досвід показує, що багато людей мислять логічно, навіть не знаючи правил логіки, як науки, а це завдяки тому, що вміють мислити послідовно, не допускаючи протиріч у своїх міркуваннях, вміють викривати помилки. Оволодіння навичками логічного мислення має особливе значення для багатьох професій у сучасному світі. І якщо кожен працівник дошкільної освіти зрозуміє важливість розвитку логічного мислення у дітей дошкільного віку на основі дослідницько-експериментальної діяльності, то подальше навчання у школі, виборі професії та життєво-важливих аспектів будуть для дитини не такими важкодоступними і незрозумілими у сучасному науково-розвиненому суспільстві.

Не менш важливим є створення безпечних умов навчально-виховного процесу, особливо при експериментуванні і дослідженні, керуючись «Положенням про організацію роботи з охорони праці учасників навчально-виховного процесу в установах і навчальних закладах». Важливою передумовою успішності дослідно-експериментальної діяльності з формування природничо-математичних понять – є врахування педагогом психолого-фізіологічних та індивідуальних особливостей дошкільників.

Питанням організації дослідно-експериментальної діяльності з формування природничо-математичних понять ще на початку ХХ століття займалася М. Монтесорі, італійський педагог-гуманіст, яка розробила дидактичні матеріали, які передбачали формування елементарних математичних понять у процесі спостереження за явищами природи й дослідно-експериментальної діяльності [4, 218 – 219]. Серед вітчизняних спеціалістів, які були найактивнішими послідовниками М. Монтесорі в Україні стали О. Дорошенко, Н. Лубенець, С. Русова.

Структурними компонентами дослідницько-експериментальної діяльності дошкільнят є три етапи реалізації «проблемного дослідницького навчання».

Перший етап. Педагог ставить проблему, окреслює стратегію і тактику її розв'язання, але рішення дитина має знайти самостійно.

На першому етапі дослідницька діяльності дітей (молодший та середній дошкільний вік) відбувається під керівництвом вихователя. Її включають в інтегровані заняття, прогулянки, ігри з предметами, ігри-загадки, конструктивні, сюжетно-рольові та режисерські ігри, проводять під час спостережень за об'єктами і явищами живої та неживої природи і як самостійну діяльність під час дослідів.

Другий етап. Педагог формує проблему, але метод, шляхи її розв'язання дитина шукає самостійно. На цьому рівні допускається колективний пошук.

У другому етапі дослідницької діяльності беруть участь старші дошкільники. З ними проводять елементарні дослідження. Методика організації навчальних досліджень передбачає два рівні оволодіння технологією їх проведення.

Перший рівень містить 2 – 3 фронтальні тренувальні заняття, на яких використовуються картки із символічними зображеннями «методів дослідження». З послідовності цих методів складається алгоритм дослідження. Темі досліджень подано у вигляді предметних карток із зображеннями об'єктів або явищ. Вибираючи картку, діти визначають тему дослідження. Вихователь ставить перед ними проблему: зібрати інформацію з обраної теми, використовуючи алгоритм дослідження, та завдання підготувати повідомлення.

Після виступу доповідача обов'язковим є обговорення. Слухачі ставлять запитання. Цей процес потребує вмілого керівництва.

Коли діти засвоять загальну послідовність дій (або технологію дослідження), можна переходити до другого рівня, до самостійних навчальних досліджень.

Послідовність дій:

- постановка завдань або проблеми;
- вибір теми дослідження (за картокою або за пропозицією педагога);
- розподіл дітей для роботи в парах або мікрогрупах;
- вивчення схеми або алгоритму дослідження (під час проведення самостійних досліджень за алгоритмом, схемою педагог виступає в ролі консультанта і втручається в процес тільки тоді, коли дитина звертається по допомогу);
- фіксація результатів дослідження в індивідуальних блокнотах або зошитах з

використанням символіки протягом усного спілкування;

- групове обговорення результатів дослідження та підготовка повідомлення;
- слухання повідомлень та їх обговорення (педагог обов'язково заохочує «доповідачів» і активних слухачів, які ставили цікаві запитання).

Усі дослідження проводяться в ігровій формі, а здобуті знання потім використовуються у навчальній діяльності.

Третій етап. Вищий рівень. Постановку проблеми, пошук методів її дослідження й розв'язання діти здійснюють самостійно.

На третьому етапі дослідницького навчання діти працюють тільки самостійно й самі застосовують знайому вже методику досліджень, створюють для них необхідні умови. Успішною на цьому етапі буває діяльність дітей з високим рівнем розвитку інтелектуальних здібностей.

Характерною особливістю самостійної дослідницько-експериментальної діяльності дошкільників є те, що вона репрезентує активні методи, змінює предмет пізнання. Цінність її полягає в тому, що діти не отримують готові знання від педагога, а роблять відкриття та розширюють світогляд, а отже, створюються умови для активного вивчення та пізнання навколишнього світу.

Список використаних джерел:

1. Михайліченко Т. Інтеграція пошуково-дослідницької діяльності з різними видами діяльності дошкільників / Т. Михайліченко, Е. Кладієва, О. Аріна // Вихователь-методист дошкільного закладу. – 2010. – № 7. – С. 42 – 50.
2. Ніколаєнко С. М. Організація дослідницько-пошукової діяльності з дошкільниками / С. М. Ніколаєнко. – К.: Знання, 2007. – с. 63.
3. Перельман Я. И. Занимательные задачи и опыты / Я. И. Перельман. – Екатеринбург: Лектон, 1995. – 441 с.
4. Сазонова А. В. Загальнотеоретичні основи природничо-математичної освіти дітей дошкільного віку / А. В. Сазонова. – К.: Видавничий дім «Слово», 2010. – 248 с.
5. Чехонина О. Экспериментирование как основной вид поисковой деятельности / О. Чехонина // Дошкольное воспитание. – 2007. – №6. – С. 13 – 16.

Валльє О.Е.,

старший викладач кафедри методики викладання природничо-математичних дисциплін Одеського обласного інституту удосконалення учителів

Светной О.П.,

завідувач кафедри математики та методики її навчання Державного закладу „Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського”

ОСНОВНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИКЛАДАННЯ КУРСУ „ШКІЛЬНА МАТЕМАТИКА ТА МЕТОДИКА ЇЇ НАВЧАННЯ” У ПЕДАГОГІЧНОМУ ВНЗ

В останній час у педагогічних дослідженнях почав широко застосовуватися компетентністний підхід. У відповідності з цим підходом, розглядаючи систему методичної підготовки студентів – майбутніх учителів математики необхідно виходити з сучасного розуміння професійної компетентності вчителя, під якою розуміємо інтегровану характеристику якостей особистості, блок, сформований через досвід, знання, вміння, ставлення до викладання. Компетентність побудована на комбінації пізнавальних відношень і практичних навичок.

Сьогодні змістовне наповнення програми з математики для середньої школи реалізує компетентністний підхід до навчання. Тобто, одним з головних завдань шкільного курсу математики є забезпечення умов для досягнення кожним учнем відповідних компетентностей: процедурних, логічних, технологічних, дослідницьких тощо. Зміна у змісті та структурі освіти також потребує розв’язання проблем методичної підготовки студентів – майбутніх учителів математики, а саме: їх уміння організувати навчальний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості учня.

Курс „Шкільна математика та методика її навчання” відноситься до тієї частини навчального плану педагогічного вузу, яка забезпечує методичну підготовку майбутніх вчителів. Так, спостереження за роботою молодих учителів дають підставу стверджувати, що вони у більшості своїй не можуть у повній мірі реалізувати отримані під час навчання у вищій школі знання та вміння, є також такі аспекти педагогічної діяльності вчителя математики у школі, які не було розглянуто під час навчання. Молоді вчителі невпевнено почувають себе при виконанні методичного аналізу теми, при постановці задач до кожного уроку, їх реалізації на уроці, слабо орієнтуються у підборі системи вправ, не аналізують свої уроки та не вносять корективи у наступне. Цілком природно, що однією з причин таких труднощів є недостатня підготовка студентів під час навчання у педвузі. Отже, оскільки підготовка вчителя математики складається з такої важливої компоненти, як методична підготовка, вкрай необхідним є вирішення питань про удосконалення дидактики курсу шкільної математики та методики її викладання у середній школі. Для того, щоб мати можливість управляти якістю підготовки студентів з цього курсу,

необхідно враховувати індивідуальні особливості кожного з них, тобто необхідна відповідна діагностика рівня підготовки студентів.

Одним із шляхів реалізації такого підходу є конструювання „вхідних” різномірних завдань та тестів. Змістом „вхідного” тесту є завдання, за допомогою яких можна встановити актуальний рівень знань студентів. Виявленні чинники „вхідного” тестування є передумовою запровадження методів подальшого активного навчання, включення у заняття типових і нестандартних педагогічних задач, рольових ігор, різних видів тренінгу тощо. Крім того, аналіз результатів тестування дозволяє на основі розроблених критеріїв зробити певні висновки щодо рівня професійної підготовки студентів і спроектувати зміст індивідуальних програм їх підготовки з шкільного курсу математики. Оскільки студенти, які приступають до вивчення курсу „Шкільна математика та методика її навчання” вже знайомі з основами дидактики середньої школи, то „вхідний” тест доцільно скласти з двох субтестів. Перший субтест включає завдання, що виявляють вміння студентів розв’язувати типові та нестандартні завдання з математики. Ці завдання охоплюють усі базові теми шкільного курсу математики: тотожні перетворення алгебраїчних та трансцендентних виразів, алгебраїчні рівняння і системи рівнянь, алгебраїчні нерівності та системи нерівностей, тригонометрію, прогресії, ірраціональні рівняння і системи рівнянь і нерівностей, показникові та логарифмічні рівняння, системи рівнянь та нерівностей, початки аналізу та питання з геометрії. Другий субтест містить завдання, що спрямовані на виявлення знань та вмінь студентів з основ дидактики середньої школи: планування своєї роботи згідно з програмою, вміння керувати навчально-пізнавальною діяльністю учнів, вміння оцінювати та контролювати позакласну роботу з математики тощо. Аналіз індивідуальних результатів тестування дає можливість встановити відповідність як наявних знань з шкільного курсу математики так і рівня сформованості мислення студентів. Крім того, результати тестування (другий субтест) дозволяють зробити висновки щодо знань студентами основних питань дидактики середньої школи. Тепер викладач має можливість індивідуалізувати процес навчання студентів, виділити групи студентів:

- перша група об’єднує студентів з високими математичними та дидактичними вміннями;
- друга група – студенти, які мають високі математичні вміння та менш виражені дидактичні;
- третя група – студенти, які мають високі дидактичні вміння та менш виражені предметні;
- четверта група – з низькими знаннями теорії шкільної математики та дидактики.

Результати вивчення стану підготовки студентів дають підставу сформулювати основні методичні принципи проведення курсу „Шкільна математика та методика її навчання”, якими будемо вважати такі:

- вивчення будь-якої теми починати з розглядання відповідних питань шкільного курсу математики;

- при розгляданні кожного питання вказувати той мінімум знань та вмінь, який має бути досягнений учнями, а також той рівень, який можна вважати вищим для учнів шкіл та вважати обов'язковим досягненням кожним студентом цього рівня; вищим рівнем складності вважати такі вправи, які пропонуються на факультативних заняттях, також такі вправи, які потребують поглибленої математичної підготовки;

- особливу увагу приділяти розв'язуванню задач типових для шкільного курсу математики;

- якщо задача розв'язується декількома способами - обговорити кожен з них;

- пропонувати студентам завдання: сформулювати у явному вигляді основні алгоритми шкільного курсу, відібрати вправи для формування алгоритму, виділяти базові знання і вміння учнів, пропонувати вивчити різні методи розв'язування вправ;

- розв'язувати методичні завдання типу: вчитель помітив деякий шлях розв'язання задачі, а учень пропонує інший, якою може бути реакція вчителя; визначити чи є помилки у розв'язанні та які; при розв'язанні вправ особливу увагу приділяти шляхам пошуку розв'язання, у явному вигляді виділяти ті міркування, які застосовувались при розв'язанні.

Такий підхід, сформований у студентів у процесі навчання, дає змогу студентам у подальшому творчо застосовувати свої знання.

Список використаних джерел:

1. Валльє О. Е. Онтодидактика методики викладання математики / О. Е. Валльє, О. П. Светной. – Одеса: ПУНПУ ім. К.Д. Ушинського, 2008 – 103 с.

2. Валльє О. Е. Індивідуалізація підготовки вчителя математики у педвузі / О. Е. Валльє, О. П. Светной// Матеріали VIII міжнародної науково-методичної конференції. – Одеса, ОДАБА. – 2008 – с. 10-14.

3. Валльє О. Е. Компетентнісно – орієнтований підхід до методичної підготовки студентів і вчителів математики / О. Е. Валльє, О. П. Светной // Каришинські читання. – Полтава.– 2013 – с. 299 – 301.

Ткачук Н.В.,

доцент кафедри біології, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка

ПРАКТИКО-ОРІЄНТОВАНА ДІЯЛЬНІСТЬ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ ПЕДАГОГІЧНИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ПРИ ВИВЧЕННІ КУРСУ «МІКРОБІОЛОГІЯ І ВІРУСОЛОГІЯ»

Сучасна професійна підготовка вчителя-біолога орієнтує викладачів на розширення організації практико-орієнтованої діяльності студентів з вивчення визначених питань, соціальну та особистісну значимість цієї діяльності. У рамках практичної діяльності студентів проводиться вивчення і збереження природи, спостереження й оцінка екологічного стану навколишнього

природного середовища. Ми пропонуємо розширити практичний зміст курсу «Мікробіологія і вірусологія» для студентів-біологів вищих педагогічних навчальних закладів, який передбачає виділення та вивчення мікроорганізмів за допомогою спеціального обладнання, тобто обов'язковою складовою є лабораторні роботи. Важливий аспект цих занять полягає в тому, що вони сприяють зв'язку теорії з практикою, забезпечують набуття студентами навичок і вмінь користування лабораторним обладнанням, розвивають у них навички та вміння дослідницьких дій [1].

Метою курсу «Мікробіологія і вірусологія» є набуття студентами компетенцій і компетентностей про ультраструктуру, морфологію, систематику, генетику, фізіологію та екологію мікроорганізмів, застосування мікроорганізмів та їх продуктів у виробництві та медицині.

Навчальна програма курсу «Мікробіологія і вірусологія» складена на основі підручників та практикумів [2-4] і містить такі змістові модулі:

1. Морфологія і ультраструктура прокариот (теми: «Мікробіологія – наука про мікроорганізми», «Будова бактеріальної клітини»);

2. Фізіологія, генетика та систематика мікроорганізмів (теми: «Фізіологія мікроорганізмів», «Ріст і розмноження бактерій», «Генетика мікроорганізмів», «Номенклатура та класифікація бактерій», «Віруси як неклітинна форма життя»);

3. Екологія мікроорганізмів (теми: «Мікроорганізми та навколишнє середовище», «Розповсюдження мікроорганізмів», «Біогеохімічна діяльність мікроорганізмів»);

4. Мікроорганізми у медицині, виробництві та сільському господарстві (теми: «Мікробіота організму людини, тварин, рослин», «Вчення про інфекцію», «Мікроорганізми у промисловості та сільському господарстві»).

У кінці кожного модуля передбачене узагальнююче заняття у вигляді колоквиуму, що містить питання як теоретичного, так і практичного змісту, ситуаційні задачі.

В основу покладено переважно клітинний рівень, який розглядається системно: спочатку на рівні функціонування самої клітини, далі на рівні взаємодії клітини з навколишнім середовищем (екологічний аспект), а також на рівні соціальної значимості мікробіологічних досліджень (практичне застосування у медицині, виробництві, сільському господарстві). Зміст лабораторних робіт спрямований на формування загальних вмінь (визначати предмет, об'єкт, мету, напрямки та проблематику мікробіологічних досліджень; використовуючи знання подібності та відмінності прокариотів та еукаріотів пояснювати різноманітність органічного світу; на основі оцінки будови, хімічного складу, функцій окремих компонентів бактеріальної клітини характеризувати єдність органічного світу) та спеціальних вмінь (використовуючи знання техніки світлової мікроскопії, фіксації та забарвлення препаратів мікроорганізмів та клітинних структур, аналізувати матеріал, що містить мікроорганізми; аналізуючи фізіологічні потреби мікроорганізмів, їх типи живлення, визначати склад живильних середовищ, готувати їх для

культивування бактерій; аналізуючи закономірності росту непротокової бактеріальної культури характеризувати фази росту; використовуючи знання правил номенклатури описувати принципи побудови філогенетичної та штучної системи прокариот; використовуючи техніку посіву та виділення прокариотних мікроорганізмів, правила їх ідентифікації, визначати чистоту культури; використовуючи знання розповсюдження мікроорганізмів в природі, методів виділення мікроорганізмів з різних субстратів, визначення їх чисельності, оцінювати санітарний та екологічний стан природних середовищ; використовуючи знання екології мікроорганізмів характеризувати участь мікроорганізмів в природних процесах, функціонуванні екосистем, оцінювати підходи вирішення господарських питань, охорони здоров'я; характеризувати використання мікроорганізмів для одержання біопалива, харчових продуктів, біоматеріалів).

Для виконання лабораторних робіт нами розроблено робочий зошит [5], який знайомить студентів з технікою лабораторних мікробіологічних досліджень.

Апробація запропонованого курсу дозволяє вносити конкретні пропозиції щодо формування навчальних планів вивчення природничих дисциплін, в тому числі теоретичної і практичної підтримки вивчення наступних практико-орієнтованих дисциплін «Імунологія», «Генетика», «Екологія» на основі курсу «Мікробіологія і вірусологія».

Список використаних джерел:

1. Ягупов В. В. Педагогіка: навч. посібник / В. В. Ягупов. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.
2. Векірчик К. М. Мікробіологія з основами вірусології: підручник / К. М. Векірчик. – К.: Либідь, 2001. – 312 с.
3. Векірчик К. М. Практикум з мікробіології: навч. посібник / К. М. Векірчик. – К.: Либідь, 2001. – 144 с.
4. Общая микробиология / [под ред. проф. А.Е. Вершигоры]. – К.: Выща шк., Головное изд-во, 1988. – 343 с.
5. Ткачук Н. В. Робочий зошит до лабораторних робіт з мікробіології та вірусології для студентів природничих факультетів вищих педагогічних навчальних закладів / Н. В. Ткачук, В. Л. Шевченко, О. П. Третьак.– Чернігів, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка, – 2011. – 216 с.

Свердлов В.О.,

провідний фахівець з екологічної освіти Мезинського національного природничого парку (с.Свердловка, Україна)

ЕКОЛОГО-ОСВІТНЯ РОБОТА З УЧНІВСЬКОЮ МОЛОДДЮ КОРОПЩИНИ ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ЗБЕРЕЖЕННЮ БІОРІЗНОМАНІТТЯ

У період тотального підкорення людиною природи виникає життєва необхідність у глибокому вивченні природних взаємозв'язків, їх охорони, набутті людиною екологічних знань.

Екологічна освіта в установах природно-заповідного фонду України спрямована на підвищення рівня екологічної освіченості та формування екологічної культури населення, туристів, гостей регіону. Високий рівень обізнаності щодо екологічних проблем регіону, його рідкісних видів флори і фауни сприяє збереженню довкілля, формуванню активної природоохоронної позиції у вищезгаданих цільових групах [1].

Еколого-освітня діяльність Мезинського національного природного парку (НПП) регулюється Положенням про Мезинський НПП, Проектом організації території, Положенням про еколого-освітню діяльність заповідників та національних парків України, Положенням про відділ науки, екоосвіти та рекреації НПП.

Для здійснення еколого-освітньої діяльності адміністрацією установи створено окремий структурний підрозділ – відділ науки, освіти та рекреації. Його робота здійснюється відповідно до щорічного Плану про еколого-освітню діяльність Мезинського НПП, який затверджується директором установи та погоджується з Департаментом заповідної справи Міністерства екології та природних ресурсів України. Екологоосвітні заходи, що спрямовані на досягнення певної мети (цільові), а також, такі, що організовуються у рамках природоохоронних акцій, проводяться за окремим, більш детальним, плануванням та узгоджуються з навчальними закладами в зоні діяльності Мезинського НПП (Коропський р-н, Чернігівська обл.). Основними природоохоронними акціями є «Новорічний букет замість ялинки», День довкілля, «Первоцвіт» [6].

Еколого-освітня діяльність Мезинського національного природного парку спрямована на співпрацю з місцевим населенням та освітніми закладами, що знаходяться на території району, але найбільша увага надається роботі з учнівською молоддю. При цьому враховуються програма шкільного курсу природничих дисциплін – біології, географії, методологічні основи освітнього процесу, вікові особливості психології школярів, проведення екскурсій у природне середовище, позашкільної освіти учнівської молоді. А також використовується матеріально-технічна база та інтелектуальний потенціал Мезинського НПП, як науково-дослідної установи [4].

Щороку на базі центральної садиби Мезинського НПП організовується низка масових еколого-освітніх заходів. За мету у даній формі роботи ставиться доповнення знань учнів, отриманих на уроках біології та географії додатковими

відомостями про природу рідного краю. Завданнями є: набуття практичних навичок у здійсненні спостережень за навколишнім середовищем; знайомство із основними методами ведення наукових досліджень; залучення до природоохоронної роботи.

Зокрема проводяться такі заходи: День лісу, День без автомобілів, День захисту тварин та ін. З учнями працюють спеціалісти відповідного профілю відділу науки, освіти та рекреації.

Поширеними формами роботи є також лекції, екологічні уроки, еколінійки, диспути тощо [3]. Екскурсії в природу проводяться маршрутом екологічної стежки заказника «Рихлівська дача». Важливим аспектом даного виду роботи разом з набуттям практичних знань про природу є формування активної природоохоронної позиції та навичок поведінки у заповідній природі.

У період літніх канікул на базі еколого-освітнього візит-центру при Рихлівському ПОНДВ проводиться екологічна школа «Світ природи» (пропонуємо на розсуд читача розробку програми екологічної школи «Світ природи»(Додаток 1)).

Співпраця Мезинського НПП із навчальними закладами Коропщини не обмежується лише проведенням масових заходів та акцій, ведеться також інша робота спрямована на розвиток зацікавлених та обдарованих дітей. На базі парку діє 2 гуртки еколого-натуралістичного напрямку – «Юні дослідники природи»(с.Покошичі), «Юні природознавці»(с.Свердловка).

Важливим центром пропагандистської та екологоосвітньої роботи є Мезинський археологічний науково-дослідний музей ім. В.Є. Куриленка. Екскурсії проводяться протягом навчального року та шкільних канікул. Для популяризації парку на базі музею (с. Мезин) та його філіалу (с.Свердловка) створено куточки збереження природи.

Важливе значення у справі формування екологічної культури та свідомості має також пропагандистська робота за допомогою друкованих видань. Зокрема, щоквартально Мезинський НПП друкує екологічну газету «Вісник «Мезинський край»», видаються буклети, пам'ятки тощо. Навчальні заклади забезпечуються ними. Це дозволяє популяризувати діяльність установи, зробити її публічною і відкритою [7].

До слабких місць у здійсненні екологічної освіти школярів, на нашу думку, можна віднести роботу із дітьми молодшого шкільного віку та дошкільними закладами. З молодшими школярами проводяться екологічні ігри, вікторини, екскурсії, конкурси малюнків, виробів з природного матеріалу. Однак робота не має системного характеру. Робота з дітьми дошкільного віку ускладнюється у тому числі у зв'язку з відсутністю Програм, затверджених Міносвіти і розроблених саме для здійснення екологічної освіти і виховання дошкільнят.

Для покращення результативності еколого-освітньої роботи з учнівською молоддю слід розробляти та виконувати еколого-освітні програми, розраховані на різні вікові групи. Слід також глибше вивчити світовий досвід із втілення еколого-освітньої роботи з учнівською молоддю за допомогою екологічних програм [5].

У світлі прогресуючого розвитку екотуризму екологічна освіта молоді набуває особливо важливого значення. По-перше, стан збереження довкілля, який не в останню чергу залежить від рівня екологічної культури населення, має прямий вплив на розвиток галузі. По-друге, екотуристична галузь потребуватиме спеціалістів із добрими знаннями про природу регіону, навичками проведення спостережень за нею та добрим усвідомленням норм поведінки у природному середовищі та на природно-заповідних територіях зокрема[2].

Таким чином, Мезинський НПП є осередком екологічної освіти та виховання, цілеспрямованого впливу на мислення, поведінку і діяльність населення з метою формування екологічної свідомості та залучення людей до збереження природної спадщини на території Парку.

Список використаних джерел:

1. Андриенко Т. Л. Роль природно – заповідних територій в екологічному вихованні / Т. Л. Андриенко // Соціально-екологічна значимість природно-заповідних територій України. – Київ: Наук. думка, 1991. – С. 128-138.

2. Байрак О. М. Роль природно-заповідних територій в екологічній освіті та вихованні (з досвіду Полтавського педагогічного університету) / М. О. Стецюк // Біологія і хімія в школі. – 2002. – №3. – С. 23-27.

3. Гринюк Ю. Отделэкологического просвещения как новый этап в деятельности заповедника «Костомукшский» / Ю. Гринюк // Экологическое образование на базе заповедных территорий. – Киев-Черновцы. – 1995. – С. 84-87.

4. Жила С. Экологическое образование: заповедность и реали сегодняшнего дня / С. Жила // Экологическое образование на базе заповедных территорий. – Киев-Черновцы. – 1995. – С. 60-61.

5. Захлібний А. Н. Екологічна освіта школярів / А. Н. Захлібний. – М., - 1996.

6. Молчанов Е. Из опыта создания и организации работы по экологическому воспитанию населения в заповеднике «Мыс Мартьян» / Е. Молчанов, С. Крайнюк // Экологическое образование на базе заповедных территорий. – Киев-Черновцы.– 1995. – С. 75-76.

7. Сухомлинова В. Природоохранная пропаганда в заповедниках: цели, задачи, специфика / В. Сухомлинова // Экологическое образование на базе заповедных территорий. – Киев – Черновцы. –1995. – С. 38 – 53.

Додаток 1

ПРОГРАМА КУРСУ ЕКОШКОЛИ «СВІТ ПРИРОДИ»

Програма екошколи передбачає ознайомлення з основами екологічних знань і природоохоронною діяльністю на території Мезинського НПП, а також історико-краєзнавчими особливостями розвитку краю.

Мета проведення екошколи – дати загальні уявлення про екологію і краєзнавство, забезпечити вільний творчий інтелектуальний розвиток у дітей. Виховувати любов до природи, екологічно спрямоване мислення, навчати

дітей розуміти і знати природу, бережливо та по господарськи ставитися до природи.

Надати та розширити знання про компоненти природи і деякі процеси, що відбуваються в ній, про зміни, спричинені діяльністю людини, про особливості охорони атмосфери, води, ґрунтів, надр, ландшафтів, рослинних і тваринних ресурсів.

Актуальність: у зв'язку із зникненням природи, необхідно проводити освітні заходи на екологічну тематику, так, як наша Земля просить допомоги.

Завдання екошколи: навчати учнів певних знань про природу, виховувати творчу особистість.

При проведенні занять необхідно використовувати різноманітні форми і методи навчання (екскурсії, вікторини, конкурси, екологічні ігри, тренінги). Ці методи повинні сприяти вихованню свідомого і бережливого ставлення до природи.

Освітньо-екологічна концепція екошколи:

- усвідомлення єдності людини і навколишнього природного середовища;
- формування вмінь співвідношення екологічні знання з життєвим досвідом;
- виховання елементів екологічної культури учнів;
- навчити дітей жити за правилом «Наше майбутнє – у наших руках».

Обсяг навчального матеріалу розрахований на 3 заняття і складає 9 годин. З них: 3 години відводяться на теоретичну підготовку учасників екошколи в приміщенні та 6 годин на дослідницько-пошукову та екскурсійну діяльність дітей у природі.

I день - День знайомства, природи та національного парку

1. Знайомство учасників екошколи з основами заповідання та діяльності Мезинського НПП. Екскурсія еколого-освітнім центром.

2. Презентація Мезинського НПП (лекція про мету і зміст роботи парку, презентація напрямів роботи парку).

3. Вступне заняття «Світ навколо нас... яким чином його зберегти» (екологічні фактори навколишнього середовища, охоронні ініціативи, заказники, національні природні парки, Червона книга України).

Практична робота «Хто кого їсть або чому в природі не буває пустоти»
Складання ланцюгів живлення.

II день – День історії та краєзнавства краю

1. Заняття «Історія рідного краю крізь призму століть».

Практична робота «Історичне минуле Сіверського краю»

Опрацювання зібраних учнями історичних відомостей про населені пункти на території Мезинського НПП.

2. Екскурсія до історичної пам'ятки «Городок» о – поселення VI-IV тис. до н е.

Практична робота «Археологічні знахідки – свідки минулих подій»

Порівняння кераміки різних культур.

III день – День екологічних знань та освіти

1. Заняття «Комахи – найчисельніша група тварин Мезинського НПП».

Практична робота «Світ комах під мікроскопом»

Вивчення будови комах під мікроскопом.

2. Зоологічна екскурсія – мандрівка на природу з метою ознайомлення з елементами живої та неживої природи.

Практична робота «Визначаємо комах разом»

Робота з визначниками тварин.

По завершенні курсу проводиться тестування учнів екошколи.

Учні мають знати:

- рослинний і тваринний світ рідного краю;
- представників рослин і тварин, занесених до Червоної книги України,
- структуру природоохоронної організації та природно-заповідної мережі України,

- єдність та взаємозалежність людини і навколишнього середовища,
- представників рослинного і тваринного світу місцевості, що вивчається;

- природно-заповідні об'єкти рідного краю та нашої держави;

Учні мають уміти:

- ідентифікувати рослин і тварин за допомогою визначників;
- проводити спостереження на природі;
- систематизувати одержані знання про світ живої природи, про історію рідного краю;

- використовувати теоретичні знання про світ природи в практичній природоохоронній діяльності.

Григорович А. Г.,

заступник директора Дрогобицького педагогічного ліцею

Заяць О. В.,

директор Дрогобицького педагогічного ліцею, кандидат педагогічних наук, доцент

Гладкевич М. І.,

викладач кафедри теоретичної та консультативної психології, Національний педагогічний університет ім. М. П. Драгоманова

**РОЗВИТОК КРЕАТИВНИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТАРШОКЛАСНИКІВ У
ПРОЦЕСІ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ
З ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНИХ ДИСЦИПЛІН**

У наш час від творчого потенціалу країни в значній мірі залежать перспективи її економічного та культурного розвитку. Тому сьогодні особливої актуальності набула проблема розвитку творчої особистості. Одним із найважливіших завдань сучасної школи, визначених у Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття»), Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та Національній доктрині розвитку освіти, є

пошук шляхів активізації пізнавальної діяльності учнів, розвиток їхніх пізнавальних інтересів та формування дієвого, зацікавленого ставлення до навчальної праці. Саме навчально-пошукова діяльність має значні потенційні можливості для формування пізнавальної мотивації та розвитку креативних здібностей. У зв'язку з важливістю природничо-математичної підготовки учнів в умовах реформування системи освіти, виходу вітчизняної науки і техніки, економіки і виробництва на світовий рівень, відтворення і зміцнення інтелектуального потенціалу нації, інтеграції в світову систему освіти, актуальною є обрана тема дослідження «Розвиток креативних здібностей старшокласників у процесі позакласної роботи з природничо-математичних дисциплін».

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці методичних засад розвитку креативних здібностей старшокласників у процесі позакласної роботи з природничо-математичних дисциплін.

Для реалізації мети дослідження були поставлені і вирішені такі завдання:

- проаналізувати стан сучасних психолого-педагогічних досліджень з проблематики розвитку креативних здібностей;
- дослідити особливості організації позакласної навчально-пошукової роботи з природничо-математичних дисциплін з метою розвитку креативних здібностей;
- проаналізувати ефективність системи форм та методів організації навчально-пошукової діяльності старшокласників у позакласній роботі.

Об'єктом дослідження є творча діяльність старшокласників у процесі позакласної роботи з природничо-математичних дисциплін у профільній школі.

Предметом дослідження є креативні здібності старшокласників у процесі позакласної роботи з природничо-математичних дисциплін.

В основу дослідження покладено гіпотезу про те, що систематичне використання комплексу форм, методів та засобів позакласної роботи з урахуванням психологічних і вікових особливостей учнів та дотриманням дидактичних вимог до навчання через спеціальним чином дібрану систему видів робіт підвищує ефективність засвоєння знань, надає творчого, дослідницького характеру навчально-пошуковій діяльності, що в свою чергу забезпечує розвиток креативних здібностей учнів.

Здійснений теоретичний аналіз наукової літератури дозволяє зробити висновок, що проблема розвитку креативних здібностей є актуальною у педагогічній і психологічній науці. У працях дослідників розглянуто практичну сторону розвитку креативних здібностей учнів, визначено педагогічні умови їх розвитку, пропонуються різноманітні підходи до визначення сутності та структури креативних здібностей. Проаналізовано важливість досліджень науковців, спрямованих на пошук ефективних форм, методів та прийомів організації навчально-пошукової діяльності старшокласників у позакласній роботі з метою розвитку креативних здібностей.

Виявлено педагогічні умови, методи та форми навчально-пошукової діяльності старшокласників з метою розвитку креативних здібностей у процесі позакласної роботи. Від правильної організації, оптимального поєднання традиційних і нетрадиційних методів, форм навчання та їх комбінацій залежить продуктивність навчально-виховного процесу. Запропоновані нами форми навчально-пошукової роботи з природничо-математичних дисциплін у позаурочний час сприяють розвитку самостійності, фантазії, ініціативності, креативних здібностей старшокласників, забезпечують високу активність учнів.

Виокремлено основні компоненти навчально-пошукової діяльності, а саме: мотиваційний, змістовий та операційний, що містять форми активного навчання, засоби, методи та рівні творчої компетентності учнів, що створює оптимальні умови для максимально ефективного розвитку креативних здібностей учнів старшої школи. Включаючись у дослідницьку діяльність, учні, під керівництвом вчителя, набувають умінь аналізувати, оцінювати, усвідомлюють власну готовність до творчої діяльності. Розвиток креативних здібностей, рівень готовності до творчої діяльності, конструювання найбільш ефективних способів діяльності із засвоєння знань, умінь і навичок, передбачення результатів і можливих помилок під час їх набуття формуються в учнів під час реалізації творчих та дослідницьких проектів.

Розкрито методичні особливості функціонування і реалізації системи можливостей для розвитку креативних здібностей старшокласників у процесі позакласної роботи з природничо-математичних дисциплін. До системи повноцінного формування креативних здібностей входять педагогічні умови, форми та методи роботи, засоби, серед яких: створення умов при підготовці учнів до участі у олімпіадах, турнірах, конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт МАН, фестивалях, брейн-рингах, участі у колективних проектах під час навчальної практики, що дозволяє учням демонструвати їх індивідуальні особливості та розвивати креативні здібності. При такій організації навчально-пошукової роботи відбувається прояв інтересів та нахилів старшокласників, спроби знаходити щось нове, формулювати і перевизначати проблему. Створення позитивної атмосфери навчання, винагорода та похвала нових творчих ідей та результатів творчої діяльності – усе це сприяє розвитку креативних здібностей учнів. Перелічені умови формування креативної особистості відображаються в процесі навчально-пізнавальної і практичної діяльності учнів.

Результати проведеного дослідження дають підставу вважати, що розвитку креативних здібностей старшокласників сприяють вищезгадані педагогічні умови, а методичні засади, розроблені на їх основі, забезпечують організацію і здійснення навчально-виховного процесу з природничо-математичних дисциплін у процесі позакласної роботи.

Порівняльний аналіз даних педагогічного експерименту засвідчує обґрунтованість, результативність та доцільність використання запропонованої системи розвитку креативних здібностей старшокласників у процесі позакласної роботи з природничо-математичних дисциплін.

Одержані результати можуть бути використані викладачами вищих навчальних закладів у професійній підготовці студентів, зокрема майбутніх учителів природничо-математичних дисциплін, а також для розробки навчально-методичних посібників, методичних комплексів, дидактичних матеріалів, вчителями у практичній роботі.

Список використаних джерел:

1. Гільбух Ю. З. Темперамент і пізнавальні здібності школяра (діагностики, педагогіка) / Ю. З. Гільбух. - К.: 1992. – 216 с.

2. Григорович А. Г. Наукове товариство як форма організації науково-пошукової роботи ліцеїстів / О. В. Заяць, М. І. Гладкевич // Молодь і ринок: Щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2012. – №2 (85), – С. 84 – 89.

Радченко М.В.,

аспірантка кафедри мов та методики їх викладання у початковій школі,
Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка

**СЕРЕДОВИЩНИЙ ПІДХІД
ЯК ІННОВАЦІЙНА ТЕХНОЛОГІЯ НАВЧАННЯ**

На сучасному етапі розвитку вищої освіти України необхідні зміни у підготовці майбутніх фахівців. Формування в студентів професіоналізму, компетентності, мобільності та швидкої адаптації до нових умов освітньої діяльності повинні стати пріоритетними завданнями підготовки до успішної професійної діяльності.

Однією з ефективних технологій підготовки майбутніх педагогів до творчої педагогічної праці є середовищний підхід. Основні положення середовищного підходу в освіті розробили такі науковці як: Ю. Мануйлов, В. Баришников, Л. Волкова, О. Даценко, О. Мітіна, О. Проскурняк, І. Суліма, О. Тюрікова, Л. Шемятихіна, О. Ярошинська, В. Ясвін.

Для розуміння поняття «середовищний підхід», на нашу думку, є доцільним дати визначення терміну «середовище». Середовище – сукупність всіх об'єктів/суб'єктів, які не входять в систему, зміни властивостей та поведінка яких не впливає на систему, що вивчається, а також сукупність тих об'єктів/суб'єктів, чії властивості або поведінка змінюється в залежності від поведінки системи [1, 213]. В такому ракурсі освітнє середовище представляє собою систему впливів та умов формування особистості за заданим зразком, а також можливостей для її розвитку, які містяться в просторово-предметному оточенні [3, 14].

Сучасна педагогіка пропонує середовищний підхід як теорію і технологію безпосереднього управління (через середовище) процесами виховання і розвитку особистості учня чи студента; як систему дій суб'єкта управління, спрямованих на перетворення середовища у засіб проектування й діагностики результату навчання і виховання.

Науковці, конкретизуючи проблему середовищного підходу до освіти, зазначають, що зміст освіченості буде розумітися як безперервно мінливе середовище, включаючи інформаційні та телекомунікативні середовища, що найбільш оперативно відбивають ці зміни. Однак, як показує досвід, застосування інформаційних і телекомунікаційних технологій, само по собі, не приводить до істотного підвищення ефективності освітнього процесу та професійної підготовки фахівця. Доцільним є створення такого освітнього середовища професійної підготовки, яке забезпечувало б процеси гуманізації освіти, підвищення його інноваційності, креативності, інтегративності, створювало б умови, максимально сприятливі для професійного саморозвитку особистості [2, 106].

Середовищно орієнтований підхід дає змогу перенести акцент у діяльності викладача з активного педагогічного впливу на особистість студента в контекст формування «освітнього середовища», в якому відбувається його професійне становлення. Тому чим більше і повніше особистість використовує можливості середовища, тим успішніше відбувається її вільний і активний саморозвиток.

Середовище складається не само по собі і не на основі рекомендацій або побажань, для його виникнення необхідна спеціально організована діяльність, зокрема інноваційна педагогічна, ефективність якої є лише за умови її проектування. Саме тому виникає потреба цілеспрямованого, усвідомленого підходу до дослідження стратегії професійної підготовки майбутніх учителів на основі розробки інноваційного проекту її освітнього середовища у вищій школі. Педагогічне проектування дасть змогу забезпечити перехід наявного стану професійної підготовки майбутнього вчителя на якісно новий рівень, оптимізувати його зміст, організацію і керування ним [2, 107].

Узагальнюючи зазначимо, що популярність досліджень поняття «середовища» в останні десятиліття присвячені проблемам використання його освітнього та виховного потенціалу, переконує у важливості впровадження середовищного підходу та актуалізує питання ґрунтовного його вивчення у професійній педагогіці. Сьогодні модель професійної підготовки вимагає зміни освітнього середовища, основними його характеристиками повинні стати: інноваційність, концептуальна цілісність навчання й розвитку на всіх рівнях навчання; поліаспектність та інформативність; морально-ціннісна повнота, що дозволить будь-якому суб'єктові сучасного освітнього середовища створити не тільки свою траєкторію навчання, але й морального виховання й розвитку; забезпечення умов спілкування на лінгвістичному, інтеркультурному, міжособистісному й етнічному рівнях [2, 108]. Особливої уваги у подальших дослідженнях потребує технологія проектування освітнього середовища

Цінність середовищного підходу полягає в тому, що вже на етапі навчання у ВНЗ поглиблюються уявлення студентів про можливості визначення свого місця у професійному просторі на основі цілісного знання про середовище.

Беручи вищезазначене до уваги, можна зробити висновок, що середовищний підхід представляє собою ефективну технологію навчання у

професійній підготовці майбутніх педагогів. Ця інноваційна технологія передбачає єдність, взаємозумовленість, наступність усіх функцій та структурних компонентів, що її формують, виступає ефективною умовою розширення і поглиблення професійної підготовки та забезпечує можливості постійного переходу фахівця на новий, вищий рівень професійної компетентності.

Список використаних джерел:

1. Новиков А. М. Педагогика: Словарь системы основных понятий. / А. М. Новиков – М.: Издательский центр ИЭТ. – 2013. – 268 с.
2. Ярошинська О. Середовищний підхід в професійній освіті: теоретичні засади та перспективи впровадження / О. Ярошинська // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2011. – №4. – С. 104-109.
3. Ясвин В. А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. – М. Смысл, 2001. – 365 с.

Мехед Д. Б.,

доцент кафедри математичного моделювання та інформатики, Чернігівський національний технологічний університет

Мехед О. Б.,

доцент кафедри біології, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, кандидат біологічних наук, доцент

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ОСВІТНІХ ЗАСОБІВ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Сучасний рівень розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) значно розширює можливості доступу до навчальних відомостей для викладачів та студентів, підвищує ефективність управління освітньою установою, спрощує інтеграцію регіональної системи освіти в загальнодержавну і світову тощо. Впровадження сучасних ІКТ сприяє подальшому вдосконаленню навчально-виховного процесу, доступності та ефективності освіти, підготовці молоді до життя та професійної діяльності в інформаційному суспільстві, розв'язанню проблеми щодо їх якісного впливу на зміст, методи та організаційні форми навчання. Вищезазначене в свою чергу зумовлює одне із завдань вищої освіти в умовах розвитку сучасного суспільства – формувати вміння студентів використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології. Цілком очевидно, що необхідні якісно нові педагогічні технології, які підвищують можливості як педагогів, так і студентів до оволодіння інформаційними технологіями, уміння здобувати, критично осмислювати та опрацьовувати одержану інформацію у системі безперервної освіти, з урахуванням конкретизації вимог професійних стандартів для всіх рівнів освіти.

Базою дослідження є Чернігівський національний технологічний університет та Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка. У дослідженні взяли участь 115 студентів та викладачів.

Як показує практика, більшість студентів мають певні труднощі при використанні ІКТ-технологій на заняттях, при підготовці до пар, а, відповідно, і в своїй майбутній професійній діяльності. Головні причини цієї ситуації на думку самих студентів та викладачів наступні: нерозуміння керівниками різного рівня важливості вкладання грошей у формування ІКТ-компетенції фахівця, тобто недостатність фінансування (27 та 25% серед студентської та викладацької аудиторії відповідно); відсутність або завантаженість комп'ютерного класу (12 та 16%), недостатня якість та кількість навчальних програмованих засобів (15 та 14%), відсутність можливості самостійного навчання у комп'ютерному класі (16 та 12%) та обмежене розуміння необхідності розробки власних комп'ютерних продуктів (6 та 4%). Думки студентів та викладачів суттєво різняться у питаннях використання ІКТ-технологій в школі: майже 14 відсотків студентів вказують недостатність даного показника як основну причину низьких показників ІКТ-грамотності, в той час як лише 3% викладачів ВНЗ підтримують подібну думку. Стосовно комп'ютерної незграмотності, тобто несформованості ІКТ-компетенції ситуація протилежна – 12% викладачів притримуються саме такої позиції, серед студентської аудиторії відсоток значно нижчий і сягає лише 2%.

Анкетування, проведене серед викладачів чернігівських та київських ВНЗ третього та четвертого рівнів акредитації, показало, що лише 23,4% із опитаних педагогів міста Чернігова систематично і цілеспрямовано використовують засоби ІКТ в навчальному процесі, в той час, як серед київських колег цей показник сягає 74,8% (85,2% відсотків з яких практикують регулярне використання мультимедійних презентацій на лекційних заняттях). Майже всі респонденти вважають доречним використання мультимедійних засобів саме під час лекційних занять, поряд з етапами контролю та коригування навчальних досягнень студентів. Лише 24,8% опитаних викладачів вбачають сприятливим використання комп'ютерних технологій на етапі самостійної роботи студентів.

В той же час у навчальному процесі для студентів доцільно застосовувати наступні форми навчальної діяльності: інтерактивні слайд-лекції, вебінари, семінарські заняття, засновані на динамічній презентації матеріалу, тренінги та комп'ютерні симуляції, навчально-тренінгові завдання; слайд-презентації; пошукові завдання; спеціально орієнтовані комунікативні завдання; групові веб-проекти, телекомунікаційні дискусії за участю фахівців з вітчизняних і зарубіжних вузів і т.д.

Студентській та викладацькій аудиторії було запропоновано перелік останніх досягнень в галузі ІКТ, які можуть бути застосовані саме для підвищення ефективності процесу навчання. Результати опитування свідчать про різні погляди респондентів: студенти надають перевагу розвитку глобальних комп'ютерних мереж, фактичному об'єднанню глобальних комп'ютерних мереж в єдиний інформаційний простір Інтернет, розвитку розподілених систем обробки інформації, вдосконаленню архітектури «клієнт-

сервер» і появі апаратно-незалежних додатків, в той же час викладачі виявилися більш консервативними і надали перевагу розвитку технологій мультимедіа та новим способам зберігання інформації.

Хотілось би зауважити, що оволодіння сучасними ІКТ відіграє важливу роль у розвитку комунікативної здібності і розширенні світогляду особистості студента, бажанні отримувати та оновлювати інформацію і генерувати її в нові знання, вміння та навички, тим самим розвиваючи і закріплюючи професійні здібності.

Мосіюк О.О.,

аспірант кафедри педагогіки, Житомирський державний університет імені Івана Франка.

ІННОВАЦІЙНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МАТЕМАТИКИ ЯК ОСНОВА ГОТОВНОСТІ ДО ІННОВАЦІЙНО- ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Постановка проблеми. Адаптація української освіти до сучасних світових реалій неможлива без активного залучення молодих спеціалістів, здатних на реалізацію інноваційних перетворень у цій галузі. Саме тому постає питання дослідження готовності майбутнього педагога-математика до інноваційно-дослідницької діяльності. Важливою умовою реалізації сучасних проектів у навчальному процесі як вищого навчального закладу, так і школи є інноваційність особистості. Розглянемо докладніше обрану дефініцію у співвідношенні із таким кардинальним поняттям як «готовність до інноваційно-дослідницької діяльності».

Аналіз досліджень та публікацій. Дослідження категорії «інноваційність особистості» безпосередньо пов'язують із вивченням інновацій та інноваційної діяльності. Так в економічній науці цим питанням присвятили свої роботи Й. Шумпентер, Р. Фостер, Б. Твісс, Б. Санто, П. Друкер. Психологічні аспекти інноваційної діяльності проаналізовані російським вченим С.Р. Яголевським. Серед українських вчених-психологів дослідження в цій царині проводять В.Й. Богалюк, Н.Г. Городецька, О.Є. Гуменюк.

У площині педагогічних інновацій дослідження проводили І.В. Гавриш, Л.І. Даниленко, І.М. Дичківська, В.В. Докучаєва, О.М. Малихіна, С.М. Ніколаєнко, В.М. Олексенко, І.П. Підласий, В.А. Сластьонін, О.І. Шапран та інші.

Розробкам питанню готовності до виконання певної діяльності, зокрема і творчої, надавали значну увагу М.І. Д'яченко, Л.А. Кандибович.

Виклад основного матеріалу. Термін «інноваційність» не можна вважати чітко окресленою в сучасній науці. Різні науковці пов'язували його зі спеціалізованими напрямками: «інноваційність економіки», «інноваційність організації», «інноваційність продукту», «інноваційність особистості» тощо. Тобто, вивчали їх сутність відповідно до озвученого перемету. В межах технократичного напрямку, зокрема, інноваційність означається як науково-

технічна новизна, яка сприймається суспільством завдяки вільному ринку [1 **Ошибка! Источник ссылки не найден.**].

На думку О.А. Леотьевої, під інноваційністю слід розуміти здатність будь-якої організації оновлюватися, проводити внутрішньо-організаційну перебудову [4, 108]. І.Д. Коротець вважає, що інноваційність визначає певну конфігурацію діяльності, що реалізується суб'єктом, який має всі необхідні параметри, ресурси та умови для отримання конкурентного продукту [3].

Ми ж поставили за мету провести ґрунтовні дослідження інноваційності особистості. А саме, здатності суб'єкта адаптуватися до світу, що постійно змінюється. У подальшому спиратимемося на наступне визначення цього терміну: «Інноваційність особистості – це здатність на когнітивному і, якщо необхідно, на поведінковому рівні забезпечити виникнення, сприймання, а також можливе доопрацювання і реалізацію нових ідей» [6].

У науковій літературі можна виділити три основні концепції щодо визначення інноваційності особистості: 1) інноваційність як здатність особистості, що дозволяє швидко сприймати нові технології; 2) інноваційність як здатність особистості першим взаємодіяти з інноваціями; 3) інноваційність як один із факторів, які підвищують можливості бути інноватором [6]. У той же час із високою долею ймовірності можна стверджувати, що задатки і здібності людини до інноваційної діяльності накладають свій відбиток на поведінку та професійну діяльність суб'єкта в різних ситуаціях.

На основі вже проаналізованого поняття «інноваційності особистості», доцільно розкрити питання готовності вчителя до інноваційно-дослідницької діяльності. Термін «готовність» у психолого-педагогічних науках найбільш чітко було опрацьовано білоруськими вченими М.І. Д'яченко та Л.А. Кандибовичем.

Відповідно їх визначенню, готовність до певного виду діяльності є цілеспрямованим вираженням особистості, яка включає переконання, погляди, ставлення, мотиви, почуття, вольові та інтелектуальні якості, знання, навички, вміння, установки, налаштованість на певну поведінку [2, 4]. Вони також конкретизують компоненти готовності до інноваційної діяльності, як-от: мотиваційний, орієнтаційний, емоційно-вольовий, а також – професійно-етичні якості та психофізіологічні аспекти.

На їх думку, готовність до діяльності складається з трьох основних блоків: сенсорна організація індивіда – показники, що відповідають біофізіологічним характеристикам суб'єкта такої діяльності; показники, що відповідають різноманітним умовам виконання трудової діяльності; набір непересічних властивостей, станів і процесів [2].

Більш узагальнений підхід до поняття «готовність» демонструє О.А. Масалова. Вона вважає, що інноваційна діяльність є видом творчої діяльності. Відповідно до такого підходу дослідниця визначає готовність до самостійної творчої діяльності – як розкриття учителем, за допомогою спеціально організованої професійної підготовки, своїх професійних можливостей й бажання їх упроваджувати у професійній діяльності [5].

Таким чином, тепер уже доцільно уточнити поняття «готовність до інноваційно-дослідницької діяльності». Під цією дефініцією розумітимемо систему поглядів, особистісних переконань, мотивів, вольових і розумових якостей, а також відповідних знань, умінь та навичок, необхідних для успішного здійснення інноваційно-дослідницької діяльності.

Із запропонованого нами означення прямо випливає, що важливою основою у справі готовності людини виконувати діяльність, пов'язану із впровадженням інновацій у навчальний процес, є інноваційність особистості. Адже, в чому ми певні, розвиток цієї якості людини закладає основи для сприймання, опрацювання та впровадження нових ідей і поглядів. У той же час різні фактори можуть як сприяти розвитку вказаної якості, так і її регресу. Співвідносність таких чинників є важливою задачею науково-педагогічних досліджень.

Висновки. Інноваційність особистості педагога є важливою науково-педагогічною категорією, яка потребує детального вивчення та аналізу її структури, оскільки обґрунтовані дослідження в цьому напрямі закладають основи готовності вчителя впроваджувати новітні ідеї та погляди у навчально-виховний процес освітнього закладу.

Список використаних джерел:

1. Дьяченко М. И. Психологические проблемы готовности к деятельности / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович. – Мн., Изд-во БГУ, 1976. – 176 с.
2. Леонтьева О.А. Внутренняя среда вуза: механизмы трансформации изменений внешней среды в идеологические инновации / О. А. Леонтьева // Современные наукоемкие технологии. – 2007. – № 12 – С. 107 – 110.
3. Яголковский С. Р. Психология инноваций: подходы, модели, процессы / С. Р. Яголковский. – М., ГУ ВШЭ. – 2011 г. – 272 с.

Турчина І.С.,

доцент кафедри дошкільної та початкової освіти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка

ПРОБЛЕМА СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ СУСПІЛЬНОГО ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ПЕРІОД ХІХ - НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Аналіз останніх досліджень Н. Гарань, Т. Головань, З. Нагачевської, С. Попиченко, І. Улюкаєвої та ін. свідчить про інтерес науковців до історії суспільного дошкільного виховання в Україні.

Історія суспільного дошкільного виховання в Україні розпочинається з кінця ХІХ ст. Це пов'язано із розвитком капіталістичних відносин, масовим залученням жінок до виробництва та активним включенням їх у суспільне життя.

У Полтаві в 1839 році відкрито притулок для дітей незаможних верств населення, які під час роботи батьків залишалися без нагляду. Утримувався заклад за рахунок благодійних пожертв.

1858 р. дружина редактора газети «Киевские губернские ведомости» О.Чернишова звернулася до М. Пирогова з проханням про відкриття дошкільного навчального закладу для дітей 5-річного віку. Основне призначення закладу – підготовка дитини до школи [5, 8].

У Києві перший дитячий садок був відкритий 1 вересня 1871 р. сестрами Марією та Софією Ліндфорс. Садок був першим, але не українським, адже навчання проводилося російською мовою. У ньому виховувалися близько 20 дітей з українських інтелігентських родин [4, 157].

У Чернігові перший приватний дитячий садок відкритий неофіційно С. Русовою, орієнтовно в 1876-1877 рр. Через деякий час був закритий з політичних міркувань [4, 163].

У 1882 році утримувачка початкової школи К.Безменова відкрила приватний дитячий садок, зорієнтований на підготовку дітей до школи. Він проіснував до 1889 року [5, 6].

1872 р. у Сімферополі за ініціативи І. Іванова товариством «Дитячий садок» відкрито заклад «денного перебування щодо виховання і навчання дітей дошкільного віку». У 1895 р. в м. Ялта створено притулки-ясла «Ясла заріччя». 1897 р. у Керчі товариством «Ясла» засновано Фребелівський дитячий садок. Метою денних притулків-ясел, відкритих у 1896 р. у Сімферополі, в 1900 р. у Севастополі та в 1912 р. у Євпаторії, була боротьба з дитячою бездоглядністю, всебічний розвиток дітей і допомога працюючим батькам [2, 10].

У 90-х роках ХІХ століття в Україні на кошти земств почали створюватися дитячі ясла (захоронки). Спочатку ці заклади функціонували на час літніх робіт, а згодом стали працювати протягом року. Полтавське губерніальне земство заснувало дитячі ясла у 1897 році.

На Західній Україні священник Кирило Сілецький заснував 1892 р. у с. Жужелі Сокальського повіту першу захоронку, пізніше почали створюватися подібні заклади й по інших селах. За ініціативи Н.Кобринської в 1900 році у Львові було організовано товариство «Руська Захоронка», яке згодом отримало назву «Українська захоронка». У 1902 році товариством відкрито перші дитячі садки у Львові.

1899 р. з ініціативи Керченського товариства піклування про дітей відкрито дитячий садок та Пушкінський майданчик для фізичних вправ і занять; Сімферопольським товариством «Дитяча допомога», створеним у 1905 р. С. Шнейдер, – дитячі майданчики у містах Сімферополі та Саках [1, 55]

«Товариства опіки над бідними», які існували при земствах, відкривали народні садки. У 1897 р. у Полтавській губернії створено перші дитячі садки для селянських дітей на час літніх робіт. Згодом земства почали відкривати дитячі садки і в інших містах. Це були переважно благодійні установи без планової виховної роботи. У 1902 році функціонував 151 дитячий заклад такого типу.

Педагогічні товариства, які почали з'являтися на початку ХХ ст., створювали народні дитячі садки, сприяли поширенню наукових поглядів на виховання, здійснювали підготовку фахівців у галузі дошкільного виховання.

Перші народні дитячі садки розпочали функціонування у м. Києві 1899 р. Вони були засновані дошкільною комісією створеного в тому ж році Київського товариства сприяння вихованню і захисту дітей [3, 278].

Київське товариство дитячих садків (засноване 1899 р.) відкрило на пожертви приватних осіб і установ 3 дитячі садки для дітей з найбільш вразливих сімей в робітничих районах Києва. На чолі одного з дитячих садків була Наталя Лубенець [5, 12].

У 1905 р. товариством народних дитячих садків було створено перший в Україні заклад для підготовки вихователів дитячих садків та нянь – Київську школу нянь [3, 279].

З 1909 р. народні дитячі садки відкривалися коштами Київського Фребелівського товариства (засноване у 1908 р.), головною заслугою якого було створення Київського Фребелівського педагогічного інституту для підготовки вихователів і керівників дитячих садків.

Пізніше відкрилися товариства народних дитячих садків в Одесі, Кременчуці, Катеринославі. Почали функціонувати дитячі садки у Чернігові, Черкасах, Харкові.

З початком першої світової війни (1914-1918 рр.) діяльність громадсько-педагогічних організацій похвалилася. Товариствами було створено нові заклади для дітей, насамперед, дитячі притулки й осередки.

Головна мета новостворених дитячих осередків – боротьба з безпритульністю, надання допомоги родині у вихованні дітей. Значна частина дитячих притулків і осередків була на державному забезпеченні. Так, у Києві 1914 р. за сприяння та фінансування міської думи було відкрито 30 дитячих осередків [3, 280].

У 1918 р. офіційно зареєстровано в цей час в Україні 47 дитячих садків. Активно впроваджувався досвід зарубіжних педагогів, зокрема Ф.Фребеля, М.Монтессорі та ін. [5, 10].

У період кінця XIX – початку XX ст. в Україні функціонували ясла для дітей до трьох років. Заснуванням та облаштуванням ясел займалися Київське товариство сприяння вихованню і захисту дітей, Київське товариство трудової допомоги інтелігентним жінкам, Київське товариство «Ясла» та ін. [3, 280].

Своєрідним типом установ кінця XIX – початку XX ст. були дитячі майданчики. Їх призначення – оздоровлення дітей, організація дозвілля. Майданчики працювали сезонно, переважно влітку. Розраховані на 100-150 осіб. Першим, у 1887 р. був відкритий у м. Одесі за ініціативою О. Чижевича дитячий сад (за принципом роботи дитячих майданчиків). У Києві перший дитячий майданчик був відкритий у 1892 р. на Володимирській гірці [5, 12].

Полтавське губернське земство у 90-і роки XIX століття з метою організації громадського виховання дітей на селі у літній час започаткувало притулки-ясла (селянські літні ясла чи селянські захисти) [4, 281]. У 1911 р. у Київській губернії було влаштовано 24 селянські захисти на земський рахунок, 13 – на приватні кошти.

У кінця XIX – початку XX ст. в Україні функціонували заклади опіки для

сиріт і безпритульних дітей: сирітські будинки, будинки опіки та дитячі притулки. Напрями роботи – створення умов для збереження життя і зміцнення здоров'я дітей, орієнтація на засвоєння трудових умінь та навичок, підготовка вихованців до робітничих професій, ведення домашнього господарства; релігійно-моральне виховання. Але їх діяльність обмежувалась елементарною та вузькопрофесійною підготовкою дітей до життя [4, 282].

Отже, суспільне дошкільне виховання в Україні досліджуваного періоду було започатковане діячами освіти та приватними особами. Важливу роль у розвитку й поширенні ідей суспільного виховання дітей дошкільного віку та підготовки педагогів для дошкільних закладів відігравали педагогічні товариства.

Список використаних джерел

1. Гарань Н. Перші заклади суспільного дошкільного виховання в Україні (друга половина XIX – початок XX століття) / Н. Гарань // Актуальні проблеми психолого-педагогічного та соціального супроводу дитини на ранніх етапах соціалізації. – Спецвипуск 4. Частина 1. – Слов'янськ – 2010.

2. Головань Т. М. Становлення і розвиток суспільного дошкільного виховання у Криму (друга половина XIX – початок XX століття): Автореф. дис... канд. пед. наук / Т. М. Головань. – Одеса. – 2008. – 20 с.

3. Попиченко С. Історія становлення закладів суспільного дошкільного виховання в Україні (кінець XIX – початок XX ст.) / С. Попиченко // Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / Гол. ред.: Мартинюк М. Т. – Умань: ПП Жовтий О. О. – 2009. – Ч. 2. – 360 с.

4. Русова С. Мої спомини / С. Русова // За сто літ. Матеріали з громадського й літературного життя України XIX і початків XX століття / Під редакцією Михайла Грушевського. – Кн. 2. – Київ: Державне видавництво України, 1928. – 330 с.

5. Улюкаєва І. Історія суспільного дошкільного виховання в Україні: Навчальний посібник / І. Улюкаєва // Вид. 3-е, доп. – Донецьк: ЛАНДОН-XXI. – 2001. – 238 с. – С. 8.

Воробей Т.М.,

студентка 4-го курсу факультету початкового навчання Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка

ВИКОРИСТАННЯ НАРОДНИХ ТРАДИЦІЙ НА УРОКАХ ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Історія, культура та традиції народу – це система знань про свій, український народ. Це сукупність уявлень людини про себе і свій рід, про навколишній світ. Без глибокого засвоєння рідної культури, без відчуття особистої відповідальності за неї неможливе повноцінне виховання людини. Віддалення від культури свого народу спотворює особистість, надає невиправної шкоди духовному розвитку людини [1, 236].

Велику виховну силу мають традиції, звичаї, свята та обряди, пов'язані з народним календарем, що є складовою педагогіки народознавства. Народні свята кожної пори року мають конкретну ідейно-виховну спрямованість (Новий і Старий рік, масляна тощо). Ці свята були пов'язані з урочистими заходами щодо річного природного циклу. Хліборобські та інші народні свята пов'язані з досвідом мудрості та краси людей, праці.

Засвоєні й примножені не одним поколінням народних традицій містять у собі духовні, моральні цінності (ідеї, ідеали, погляди, норми поведінки тощо), які мають величезне значення для сучасної системи шкільного навчання і виховання [2, с. 64]. Звичаї, традиції та обряди, безпосередньо пов'язані з народним календарем, дозволяють молодшим школярам зрозуміти, що історична пам'ять зберегла єдність людини з навколишньою природою [3, 15].

Видатний педагог С. Ф. Русова у своїх працях зазначає, що провідним принципом виховання учнів має бути виховання на національних традиціях. Творчі здібності дітей повинні розвиватися на національному матеріалі тієї чи іншої місцевості, на художніх творах українських письменників і зразках усної народної творчості. Софія Федорівна наголошувала, що виховувати та розвивати дітей потрібно «у згоді з народними звичаями, з родинними нахилами, з індивідуальними змаганнями самої дитини». Також науковець пропонує «єднати народне та національне, фольклорне із загальнокультурним і давати щось естетичне, прекрасне, веселе».

Свята відкривають дітям простір для творчості, народжують у душі дитини світлі благородні почуття, виробляють уміння жити в колективі. Участь у ньому сприяє засвоєнню дітьми світоглядних і етичних знань, ефективному формуванню почуття патріотизму, поваги до людей праці, розумінню й усвідомленню державних, матеріальних і духовних цінностей, визначенню життєвої позиції. Народні та природничі свята стимулюють дитину, сприяють нагромадженню її досвіду, прояву ініціативи і самодіяльності.

Свята, пов'язані з порами року, сприяють вихованню любові до природи, бережливого ставлення до загальнонародної власності, природних багатств рідного краю тощо. До них можна віднести «Свято зустрічі весни», «День птахів», «День лісу», «Свято врожаю», «Новорічне свято». Саме вони є дієвим засобом екологічного виховання учнів.

Використання народних традицій на уроках має великі можливості, їх можна використовувати і на уроках природознавства, музики й української мови, образотворчого мистецтва та ін. Це такі свята, як «Зима весну зустрічає», «Благослови, мати, Весну закликати!», «Свято зустрічі птахів», «Свято Золотої Осені» та ін. [4, 3].

Шкільні природничі свята будуть ефективним засобом виховання школярів, якщо в процесі його підготовки і проведення дотримуватися таких педагогічних умов:

- забезпечення єдності виховних завдань і конкретного змісту;
- використання комплексу різноманітних методів та прийомів, форм та засобів емоційно-морального впливу на учасників;
- врахування вікових особливостей дітей;

- здійснення методично чіткої організації (складання - детального плану підготовки та проведення, підготовка ведучих та учасників).

Завдання сучасної школи – прилучати дітей до народних традицій. Сила народної педагогіки саме в тому, що корінням своїм вона сягає в традиційні родинні зв'язки, скеровує життя людини в єдиний з природою біологічний ритм. Педагогічна культура українського народу знайшла своє відображення у фольклорі, народних виховних традиціях, етнографічних матеріалах, святах і обрядах, досвіді родинного виховання, і стала важливим виховним компонентом.

Список використаних джерел:

1. Чолану Л. Історія, культура та традиції українського народу [Текст] : мета цього курсу - комплексне дослідження культури народу, який проживає в умовах діаспори / Л. Чолану // Українознавство. – 2003. – №4. – С. 236-250.
2. Хренов Л. С. Народные приметы и календарь // Л. С. Хренов. - М.: Агропромиздат. – 1991. – 64 с.
3. Синцова А. А. Использование на уроках элементов устного народного творчества / А. А. Синцова // Начальная школа. – 1996. – № 5. – С.15 – 19.
4. Курінчук Л. Сценарії народних свят / Л. Курінчук. – К.: Редакції загально педагогічних газет. – 2003. – 112 с.

Кутеньова Н.Б.,
вихователь – методист Чернігівського дошкільного навчального закладу № 52 «Сонечко» Чернігівської міської ради Чернігівської області

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗВИТКУ ПРИРОДНИЧО – МАТЕМАТИЧНИХ УЯВЛЕНЬ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Головним завданням сучасної системи освіти є розкриття здібностей кожної дитини, виховання особистості, яка готова до життя у високотехнологічному інформаційному суспільстві, вміння використовувати інформаційні технології у повсякденному житті.

Математична освіта уже в дитячому садочку сприяє розвитку критичного мислення, логічній послідовності, алгоритмічному мисленню, яке багато в чому визначає успіх та результативність діяльності дитини в пізнанні навколишнього світу та пізнанні себе.

Наука математичного розвитку на сучасному етапі дещо змінилась, вона стала більш зорієнтованою на розвиток особистості дитини, розвиток пізнавальних знань, охороні фізичного та психічного здоров'я дитини.

Ідея інтегрування математики з природничими науками основана на тому, що в процесі засвоєння екологічних уявлень задіяні різноманітні математичні дії (лічба, вимірювання, обчислення), створюються проблемні ситуації, для вирішення яких діти намагаються встановлювати різні відношення (кількісні, якісні), аналізувати умови. Ідеї такої інтеграції були подані у працях Є.І.Тихеєвої, А.М. Леушиної, А.А. Смоленцевої, Н.В. Гавриш.

Інтеграція – основний показник засвоєння знань дітей. Інтеграцію ми розуміємо як процес зближення та зв'язок наук. З багатьма математичними поняттями дитина зустрічається в повсякденному житті, в природі. Різнобарв'я змісту природничого матеріалу дозволяє будувати інтегровані заняття різного рівня складності, що дає можливість відразу використовувати набуті знання на практиці, підтримувати та розвивати у дітей пізнавальні інтереси.

Інтегрування математичного змісту з іншими розділами програми :

- забезпечує можливість перенесення засвоєних дитиною засобів та способів пізнання (еталонів, моделей, обстеження) в інших умовах ;

- розширення і стимулювання проявів самостійності та творчої ініціативи ;

- робить процес навчання більш об'єктивним, життєво наближеним.

Інтеграція сприяє не тільки інтенсифікації, систематизації, оптимізації навчально – пізнавальної діяльності, але й дозволяє дитині оволодіти грамотою та культурою, розвиває мовлення.

Нашим ДНЗ було проведено експериментальне дослідження з розвитку у дітей дошкільного віку математичних, природничих та екологічних уявлень. На цій основі розроблено методичні рекомендації та конспекти занять для всіх вікових груп.

Мета таких занять :

- розвиток елементарних математичних, природничих, екологічних уявлень дітей у відповідності з чинною програмою ;

- формування зацікавленості до математики та навколишнього світу ;

- розвиток сенсорних та інтелектуальних процесів ;

- розвиток таких прийомів розумової діяльності, як аналіз, синтез, порівняння, класифікацію, аналогію, узагальнення, моделювання ;

- розвиток варіативного та творчого мислення через рішення комбінаторних задач ;

- розвиток творчої уяви, фантазії, ініціативи ;

- розвиток мовлення, уміння аргументувати свої пропозиції, судження ;

- прищеплення позитивного відношення до навколишньої дійсності ;

- розвиток вміння працювати в парі, самостійно ;

- формування навичок контролю та самоконтролю.

Ця мета реалізовується поступово, в процесі залучення дітей до різних видів математичної та природничої діяльності.

Заняття проводяться в ігровій формі. Герой всіх занять – Чомусик, який ставить перед дітьми різні проблеми, евристичні задачі.

У процесі діяльності необхідно вести з дітьми активний діалог, пропонувати їм висловлювати свої думки та припущення. Такий підхід дозволяє дитині відчувати себе відкривачем – «першопрохідцем», повірити в свої сили та інтелектуальні можливості.

Кращому засвоєнню математичних та природничих уявлень сприяє наявність в групі куточка природи, а також природний матеріал (шишки, камінці, колекція насіння, мушлі ...), опорні картки, різні настільні ігри на класифікацію, порівняння, правил поведінки в природі і т.д.

Велике значення для організації амотійної діяльності мають конструктори, обладнання до сюжетно – рольових ігор з різноманітним математичним та природничим змістом. Також можна використовувати маніпулятивні ігри, кубики для лічби та вимірювання, демонстраційні цифри, щоб працювати на підлозі, а також обладнання для вимірювання (лінійки, ваги, ложки, відра, термометри, стрічки ...), монети, годинники, розрізні картинки, лото, кольорове намисто і т.д.

Усе , що використовується на заняттях (ігри, посібники і т.д.) повинно використовуватись дітьми в повсякденній діяльності і розміщуватись в центрах групової кімнати.

Органічне поєднання навчального матеріалу дає дітям уявлення про єдність навколишнього світу. Таким чином досягається всебічний розвиток особистості, формується пошукова активність, навчальна самостійність, креативність, починають формуватись екологічні уявлення та культура поведінки в природі.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (Нова редакція // Дошкільне виховання – 2012. – № 7. – с . 4 – 12.
2. Большакова М. Д. Обучение дошкольников математике при ознакомлении с природой / М. Д. Большакова, И. И. Целищева. – Шуя : «Весть» ГОУ ВПО «ШГПУ» , 2007. – 153 с.
3. Гавриш Н. Інтегровані заняття у дитячому садку / Н. Гавриш. – К.: Редакції газет з дошкільної та початкової освіти, 2013. – 128 с.

Ігнатенко О.О.,
студентка 4-го курсу факультету початкового навчання ЧНПУ імені Т.Г.Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Учні початкової школи вже мають уявлення про природоохоронну діяльність. Однак відповіді учнів свідчать про недостатнє розуміння й обмеженість їхньої особистої участі у праці, що з турботою ставляться до живих об'єктів природи. Однак у деяких випадках десятирічні школярі висловлюють умовиводи широкого плану, такі, наприклад, як: "Людина – частина природи"; "Треба прагнути перетворити планету на квітучий сад"; "Треба берегти природу для наших нащадків"; "Не треба воювати, якщо ми хочемо, щоб природа не гинула". А загалом молодшим школярам властиве емоційне піднесення і утилітарний тип ставлення до природи. На всій земній кулі люди вже, мабуть, зрозуміли, що, охороняючи ліси, річки, ґрунт, вони охороняють своє майбутнє. Змалку виховуйте дітей справжніми охоронцями природи. Поясніть дітям, що порівняно з мурашкою, проліском, синицею,

котом, горобцем вона просто велетень, а сильний не повинен знущатися над безпомічним, а навпаки, мусить оберігати його від зла.

Навесні, влітку і восени діти часто виходять з рідними чи друзями в ліс, на поле, де ростуть ромашки і дзвіночки, горять, як жаринки, червоні гвоздики... Як часто пожадливі або просто нерозсудливі руки безжально зривають польові квіти. Деякі батьки не розуміють, якої шкоди завдають вихованості своїх дітей, „не помічаючи“, як вони з корінням виривають гриби або кущики чорниці, руйнують мурашник, стріляють у горобців, ображать тварин та ін.

„Мандрівками до джерела живої думки“ називав В. О. Сухомлинський уроки в природі. Чуттєве пізнання в молодших школярів надзвичайно сильне. „Діти, – писав К. Д. Ушинський, – мислять фарбами, формами, звуками. Все, що рухається, діє, звучить, мимоволі притягує їхню увагу, збуджує пізнавальний інтерес“ У чому ж тут полягає завдання вчителів і батьків? Створити умови, щоб розвинути спостережливість дитини за життям рослин і тварин, щоб спілкування з реальними природними об'єктами розвивало мислення [4].

Оснoву становлення та розвитку відповідального ставлення до природи, формування екологічно вихованої особистості молодших школярів становить зміст навчальних предметів початковій школи: ознайомлення з навколишнім світом, природознавство тощо. Вони несуть деяку інформацію про життя природи, про взаємодію людини (суспільства) з дикою природою, про її ціннісні властивості.

Виховання працьовитості школярів, відповідального ставлення до використання та примноження природних багатств може висловитися у таких справах учнів початкової школи: дотримання культури поведінки у природі, вивчення з оцінкою стану природного оточення, деяких елементів планування з благоустроєм найближчого природного оточення (озеленення), виконання посильних трудових операцій із догляду за рослинами, їх захисту.

Найважливіша ідея, закладена у змісті екологічного виховання у початковій школі – ідея цілісності природи. Знання про зв'язки у природі важливі як для формування правильного світорозуміння, так виховання відповідального ставлення до збереження об'єктів природи [1].

Завданням екологічного виховання є теоретичне освоєння школярами знання про природу, про її цінність, діяльність у ній людини, про екологічні проблеми і можливі шляхи розв'язання у виробництві, у побуті, у процесі відпочинку (включаючи екологічні норми і правила поведінки). Ці завдання також вирішуються у процесі самоосвіти, під час занять гуртка чи шкільного клубу з охорони природи. Тут є всі необхідні умови для ефективного педагогічного управління процесом теоретичного засвоєння екологічних знань.

Ще одним важливим завданням екологічного виховання є надбання учнями досвіду і оцінних суджень. З найбільшим успіхом це завдання виконують у процесі оволодіння школярами практичних вмінь з вивчення стану природного середовища. Тут вкрай важливий зв'язок діяльності як у природі, так і в умовах школи [2].

Успіх екологічного виховання визначається зацікавленою участю всього чи більшої частини педагогічного колективу школи, організації екологічно спрямованої діяльності учнів.

Формування в дітей з віком відповідального ставлення до природи - тривалий і складний результат. Його результатом має бути не тільки оволодіння певними знаннями і вміннями, а й розвиток емоційної чуйності, вміння і бажання активно захищати, покращувати, удосконалювати довкілля на засадах екологічної гармонії [3].

Список використаних джерел:

1. Виноградова Н. Ф. Екологічне виховання молодших школярів: Проблеми і перспективи / Н. Ф. Виноградова // Початкова школа. – 1997. – № 4. – С. 20-24.
2. Голубєв І. Р. Навколишнє середовище та його охорона: Книжка учнів / І. Р. Голубєв, Ю. В. Новіков. – М.: Просвещение, 1995. – 192 с.
3. Захлебний О. М. Школа і проблеми охорони природи / О. М. Захлебний. – М.: Педагогіка, 1985. – 184 с.
4. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи / О. Я. Савченко. – К.: Генеза, 1999. – 368 с.

Коваль В. О.,

доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка, кандидат біологічних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ ШКІЛЬНИХ ПРИРОДНИЧИХ ЕКСКУРСІЙ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Сучасна людина, яка живе у столітті нових технологій, усе більше віддаляється від природи. Все менше ми чуємо дитячий галас на спортмайданчиках; усе рідше наші діти відпочивають у лісі, на річці; все менше здорових дітей приходять до школи... Ростуть міста... Ми не в змозі змінити умови існування, та й не потрібно відмовлятися від технічного прогресу, але ми повинні наблизитися до природи, збільшуючи контакт з природними об'єктами (регулярний відпочинок за межами міста), або за рахунок відвідування, екскурсій парків, скверів та інших зелених частин населених пунктів.

Доторкнутися, наблизитися до природи дитині допомагає, звісно, школа. У Державному стандарті загальної початкової освіти визначено ключові компетентності учнів, одна з них – природознавча. Вона включає «засвоєння системи інтегрованих знань про природу і людину, основ екологічних знань, опанування способів навчально-пізнавальної і природоохоронної діяльності, розвиток ціннісних орієнтацій у ставленні до природи» [1]. У програмі для загальноосвітніх навчальних закладів «Природознавство» 1-4 класів рекомендовано використовувати «місцевий природознавчий і краєзнавчий матеріал, проводити екскурсії в природу» [2, 2] для формування у школярів дослідницьких умінь. Загально відомо, що екскурсії сприяють не тільки закріпленню знань з природознавства, дитина набуває навичок самостійної

роботи, а найголовніше – відбувається накопичення чуттєвого досвіду, реальних яскравих вражень, важливих для успішного пізнання навколишнього світу.

У першому класі, коли дитина найбільш відкрита для сприймання навколишнього світу, за програмою «Природознавство» рекомендовано 5 екскурсій за наступною тематикою: «Ознайомлення з об'єктами неживої та живої природи», «Спостереження за осінніми змінами в живій і неживій природі», «Екскурсія у сад (парк, сквер, ліс). Правила поведінки у природі», «Екскурсія до краєзнавчого музею, шкільного живого куточку, зоопарку (на вибір)», «Екскурсія до водойми (до лісу). Правила поведінки поблизу водойми (у лісі)». Екскурсії повинні проводитись по темах, даючи школярам можливість закріпити отримані знання на уроках. Відсутність екскурсії або невчасне її проведення формує у дітей бар'єр між змістом досліджуваного матеріалу за підручником та об'єктами природи. Під час проведення екскурсій у 1-му класі необхідно включати збір природничого матеріалу та ігрові моменти (рухливі ігри). Це дає можливість учителю по-перше, перевірити понятійний апарат, назви об'єктів живої та неживої природи; по-друге – це цікаво дітям, бо провідною діяльністю шестирічок залишається ігрова.

У другому класі за програмою пропонується чотири екскурсії, присвячені сезонним змінам. Ця форма роботи формує у молодшого школяра вміння порівнювати об'єкти природи у різні сезони року. Тому екскурсії у 2-му класі можна проводити на тій самій місцевості, використовуючи ті ж самі об'єкти спостереження, але залучати нові підходи організаційної роботи та різні методичні рішення.

У програмі 3-го класу наскрізною темою є збереження видового біорізноманіття, збереження природи в цілому. Тому екскурсію «Ознайомлення з різноманіттям рослинного і тваринного світу рідного краю» можна проводити на екологічній стежці біля школи. Об'єктами екологічної стежки можна обрати як типові рослини своєї місцевості (ялина, сосна, береза, клен, тополя, верба, калина), так інтродуковані (туя, ялівець, сосна гірська, ялина канадська), або рідкісні, які занесені до Червоної книги (проліска двулиста, проліска сибірська, підсніжник білосніжний, нарцис вузьколистий, цибуля ведмежа). Під час бесіди на екскурсії вчитель повинен звертати увагу дітей на причини зникнення рідкісних рослин, зокрема: масове збирання дикорослих лікарських, харчових і декоративних рослин; забруднення повітря, водойм, зміна умов існування цих рослин тощо. До маршруту екскурсії необхідно включити місця з яскраво вираженою господарською діяльністю людини, куточки природи для відпочинку з наступним обговоренням з дітьми. Поступово у початковій школі з 1-го по 4-й клас кількість екскурсій зменшується, проте ускладнюються завдання та збільшується обсяг самостійної роботи учнів.

Відомо, що в основі екологічних знань покладено вивчення природних зв'язків, закономірності розвитку живих систем, взаємозалежність між об'єктами та явищами природи. Вивчення природи не можна уявити собі без безпосереднього спостереження за нею. Шкільні природничі екскурсії мають потужні можливості для закріплення отриманих знань, засвоєння

загальнолюдських цінностей, норм поведінки у природі та формування основ екологічної культури молодшого школяра.

Список використаних джерел:

1. Державний стандарт початкової загальної освіти // Почат. освіта. – 2011. – №18. – 43с.
2. Природознавство. Програма для загальноосвітніх закладів. 1-4 класи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.mon.gov.ua.

Маханькова В. П.,

вихователь вищої кваліфікаційної категорії дошкільного навчального закладу №2 Чернігівської міської ради Чернігівської області

ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНА ОСВІТА ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В УМОВАХ ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Природничо-математична освіта дошкільників – цілеспрямований процес виховання й навчання з метою пізнання дітьми математичних законів у природі, систематизації природничих знань, виховання екологічно доцільної поведінки, розвитку особистості та формування у дітей цілісної картини світу.

У процесі природничо-математичної освіти дошкільників необхідно звернути увагу на такі питання:

- усвідомлення дитиною себе як частини екосистеми Землі;
- формування в дітей емоційно-позитивного ставлення до навколишнього світу, уміння бачити його красу та неповторність;
- розуміння дошкільниками того, що у природі все взаємопов'язано та порушення одного з ланцюжків призведе до інших змін («ланцюжкова реакція»), що може спричинити загибель усього живого на планеті;
- формування навичок екологічної та економічної поведінки у повсякденному житті (економія природних ресурсів, дбайливе ставлення до флори і фауни).

Для успішного вирішення завдань природничо-математичної освіти доцільно використовувати розповіді, бесіди, читання художніх творів, досліди в природі, працю в природі, спостереження в природі, створення екологічних стежин, міні-заняття, моделювання проблемно-екологічних ситуацій, «мандрівки» енциклопедичними сторінками, авторські казки природознавчого змісту тощо.

Впровадження нетрадиційних форм роботи сприяє підвищенню ефективності формування природничо-математичної компетенції дошкільників. Один із нових і цікавих напрямків роботи – експериментально-дослідницька діяльність природничо-математичного гуртка «Юні метеорологи» на міні-метеомайданчику дитсадка, що базується на принципах науковості, інтеграції, систематичності, доступності, наочності, регіональності.

Робота гуртка сприяє інтегративному вирішенню логіко-математичних та соціально-природничих завдань, надаючи змогу:

- розвивати сприйнятливості як базову якість, чутливість різних

аналізаторів – зорового, слухового, смакового, тактильного;

– формувати вміння зосереджуватися, впродовж певного часу спостерігати за об'єктами;

– формувати логічні прийоми розумової діяльності (вправляти у здатності порівнювати між собою об'єкти, предмети, явища за різними властивостями — величиною, кольором, фактурою, розміщенням у просторі, призначенням тощо);

– формувати уміння розуміти та простежувати причинно-наслідкові зв'язки явищ природи, надавати можливість сприймати й досліджувати довкілля, вміння будувати прості умовиводи, відображати свої враження у різних видах і продуктах діяльності;

– заохочувати бажання запитувати дорослого про незрозуміле, самостійно з його допомогою шукати відповіді;

– навчати не боятися помилок, вправляти у спокійному їх визнанні та пошуку способів їх виправлення;

– допомагати диференціювати правду й вигадку, справжнє й уявне;

– виховувати довірливе ставлення до навколишнього світу, обережне – до невідомого або загрозливого.

У процесі дослідницької діяльності діти знайомляться з такими поняттями, як градус, метр, сантиметр, знаками плюс та мінус, вчать розв'язувати логічні задачі, орієнтуватися на площині, в часі, вправляються в кількісній та порядковій лічбі, вимірюванні умовною міркою, засвоюють поняття «великий-малий», «високий-низький», «глибокий-мілкий», «довгий-короткий».

Інтерес дітей до щоденних спостережень за станом погоди дуже високий, оскільки дітям доводиться маніпулювати метеорологічними приладами: барометром, флюгером, дощоміром, термометром.

Для ознайомлення дошкільників з метеорологією використовуються авторські казки природничо-математичного спрямування, які мають науково-пізнавальну основу, відображають взаємозалежності в природі від змін температур, надають можливість закріпити уявлення дітей про математичні знаки. Крім того, за змістом казок проводять експериментування, інсценівки, сюжетно-рольові ігри, створюють ігрові ситуації, придумують продовження казки, оформлюють «книжки-малюнки», моделюють казки на комп'ютері, фланелеграфі, магнітній дошці тощо. Така форма надання енциклопедичної інформації залишається казковою, допомагає дитині зрозуміти самоцінність і цілісність природи, усвідомити себе частиною природи.

В результаті даної діяльності у дітей стає можливим засвоєння певної системи знань, формування навичок з їх використання та розвиток загальних здібностей дитини. Усе це сприяє гармонійному розвитку всіх сторін особистості, що стає основою для подальшої освіти й самоосвіти тобто збільшення власного досвіду дитини.

Список використаних джерел:

1. Крутій К.І. Розвиваємо в дитині мовлення, інтелект і здібності / К. І. Крутій – Запоріжжя: ТОВ «Ліпе». – 1999. – 192 с.

2. Павлюк С. Ю. Мандруємо екологічною стежиною: дослідницько – експериментальна діяльність дітей дошкільного віку в природі/С.Ю.Павлюк, Л.С. Русан, Г.І. Колосінська. – Тернопіль: Мандрівець. – 2014. – 168 с.
3. Сазонова А. В. Загальнотеоретичні основи природничо – математичної освіти дітей дошкільного віку. Навчальний посібник для студентів спеціальності «Дошкільна освіта»/А. В. Сазонова. – К:Видавничий дім “Слово”. – 2010. – 248 с.
4. Туманова І. В. Творчо – розвивальні технології в екологічній освіті дошкільників/ І.В.Туманова, Т.В. Круть // За ред.. Р. О. Романчук. – Запоріжжя:ТОВ «ЛПС» ЛТД. – 2005. – 92 с.

Рагуліна Н.Г.,

учитель біології II категорії Чернігівської загальноосвітньої школи I – III ступенів № 33 Чернігівської міської ради Чернігівської області

КРЕАТИВНІСТЬ НА УРОКАХ БІОЛОГІЇ (З ДОСВІДУ РОБОТИ В 10-Х КЛАСАХ)

Сьогодні освіта - це класно-урочна система, орієнтована в основному на засвоєння знань, формування умінь, навичок і на розвиток творчої особистості. Постійне оновлення інформації та колосальні темпи збільшення її обсягів зумовлюють потребу в таких членах суспільства, які здатні гнучко й оперативно адаптуватися до нових вимог, адекватно реагувати на нові заклики навчатися впродовж усього життя, розвиватися та творити. Але головне - змінилось соціальне замовлення школи: «Від людини, що знає, - до людини, що вміє». Моя навчально-виховна діяльність полягає в тому, щоб учні на уроках спілкувалися, думали й творили, а саме навчання було б радісним процесом самопізнання й саморозвитку.

На уроках учні отримують важливі теоретичні знання з біології, вчать їх практично застосовувати. Як відомо, істина повинна бути пережитою, а не викладеною і завченою. Намагаюся будувати уроки таким чином, щоб учні закріплювали матеріал не шляхом простого заучування і переказування біологічної термінології, а шляхом розвитку креативності та критичного мислення, вирішення практичних завдань.

Творчість – це складне, комплексне явище, обумовлене багатьма соціально – педагогічними і психологічними чинниками. Е.Фра визначає творчість (креативність) як здатність дивувати і пізнавати, уміння знаходити відповідь в нестандартних ситуаціях , зацікавленість у відкритті нового і здатність до глибокого пізнання власного досвіду. Використовуючи елементи творчої діяльності на уроках, діти не тільки отримують необхідні знання і вміння, але і краще розвиваються, оскільки разом з креативною діяльністю втілюється і пізнавальна.

Для розвитку в учнів креативності потрібно навчити їх використовувати засвоєні знання в нових умовах, в нестандартних ситуаціях. Використовуючи

технології критичного мислення, елементи дослідницької діяльності, ділові ігри, різноманітні творчі задачі, вчитель допомагає підліткам проявити свої здібності, розвинути ініціативність, самостійність і творчий потенціал

Можна визначити якісні характеристики показників і критеріїв творчої активності учнів на низькому, середньому і високому рівнях.

Низький рівень розвитку креативності характеризується відсутністю пізнавального інтересу. Підлітки активні лише на початковому етапі діяльності.

У підлітків з середнім рівнем розвитку творчої активності пізнавальний інтерес виникає ситуативно. Учень активний лише за умови співпраці з вчителем, залежить від його допомоги і підтримки, потребує зовнішньої мотивації.

Підлітки з високим рівнем креативності володіють стійким пізнавальним інтересом, який виникає незалежно від зовнішніх потреб. Зазвичай у них є ідея і бажання реалізувати. Вони схильні до експериментів, моделювання різних варіантів розвитку діяльності і її можливих результатів.

Для учнів з різним рівнем креативності доцільно використовувати різні прийоми критичного мислення і різні творчі задачі.

Найяскравіше творчість в критичному мисленні проявляється на етапі рефлексії (зворотнього зв'язку). Цей процес розпочинається індивідуально і закінчується спільним обговоренням. Так формується власне розуміння проблеми.

На уроках підліткам з різними рівнями креативності пропонується на вибір те, що йому до смаку:

- зробити до теми малюнок (тема « Органічні речовини», « Неклітинні форми життя»);
- створити схему – конспект уроку («Мейоз», «Особливості будови клітин прокариотів і еукаріотів»);
- придумати біологічну задачу до теми («Мітоз», « Мейоз», «Обмін речовин і енергії в клітині – енергетичний і пластичний обмін»);
- знайти в додатковій літературі приклад до матеріалу уроку («Роль вітамінів, гормонів, факторів росту у життєдіяльності організмів», «Профілактика бактеріальних захворювань людини», «Гістотехнології. Застосування штучних тканин для лікування захворювань людини»);
- скласти кросворд для перевірки знань з теми (« Органічні речовини, їх різноманітність та значення», « Загальний план будови клітин. Поверхневий апарат. Ядро», « Неклітинні форми життя»);
- придумати фантастичну розповідь, наприклад «Життя однієї мітохондрії»;
- розробити експеримент, наприклад (тема « Віруси», «Профілактика бактеріальних захворювань людини»).

Використання на уроках біології творчих задач дозволяє учневі ефективніше самореалізуватися і зберегти його індивідуальність. Учні не

боятися нових сміливих і нестандартних рішень, можуть переглянути свої погляди і дії, виправляти свої помилки.

При дослідницькому підході учень з високим рівнем креативності отримує знання про предмети і явища і знаходить шляхи їх вивчення під час самостійного дослідження. Учень стає дослідником-творцем. У старших класах усе більшу роль відіграє метод проектів у самореалізації підлітків під час навчальної діяльності. При виконанні дослідження знаходиться те, що вже є, а при виконанні проектів створюється те, що ще не існує. Проектна діяльність спрямована на вироблення деякого продукту. Прикладом можуть бути стінвки «Таємниці клітини», презентації « Життєвий цикл вірусів», виступи агітбригад «Бережися, ВІЛ!», проект «Професії майбутнього і біологія». При їх створенні старшокласники використовують свої знання з курсу математики, фізики, хімії, історії і звичайно ж, біології. Метод проектів як прийом дослідницької діяльності дозволяє підліткові пізнати власну компетентність через самостійну постановку проблеми, визначити засоби і способи її нестандартного вирішення, критично оцінити результативність діяльності.

У світовій педагогічній практиці існує багато методик ефективного навчання. Але всі вони так чи інакше - це нова комбінація старих елементів. Адже вся музика людства – це поєднання семи нот, усі намальовані картини – це поєднання всього трьох основних кольорів... Отже, сучасний урок – це мистецтво поєднання методик та прийомів, які дають змогу Учителю відкрити Учнію самого себе й самореалізуватися.

Список використаних джерел:

1. Богоявленская Д.Б. Психология творческих способностей / Д. Б. Богоявленская // Учебное пособие для высших учебных заведений. М: Изд. Центр « Академия».
2. Яковлева Е. Л. Развитие творческого потенциала личности школьника / Е. А. Яковлева // Вопросы психологии. – 1996. – № 3. – с. 28–34.
3. Сологуб А. Технологія креативного навчання / А. Сологуб // Завуч.– 2005. – № 28.– с. 19 – 24.
4. Матіюк І. Формування творчих здібностей інтелектуального характеру / І. Матіюк// Директор школи.– 1999. – №18.– с. 7 – 8.

Демченко Н. Р.,
старший викладач кафедри біології, студентка хіміко-біологічного факультету,
Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г.Шевченка

Рябець Л. П.,
студентка хіміко-біологічного факультету Чернігівського національного
педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД У РЕАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ КУРСУ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «ЕТОЛОГІЯ» ДЛЯ СТУДЕНТІВ ПРИРОДНИЧИХ ФАКУЛЬТЕТІВ

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку науки широко застосовується системний підхід як спосіб вивчення, аналізу й узагальнення накопичених фактів і явищ у діалектичному процесі пізнання. Але застосування такого підходу стосовно окремих навчальних дисциплін стає певною проблемою. Між тим, саме системний підхід дає викладачеві змогу вести викладання свого предмету в нерозривному зв'язку з іншими фаховими дисциплінами, чітко визначати пріоритетні напрямки викладання, структурувати навчальні завдання [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сьогодення вимагає якісних змін в біологічній освіті, її модернізацію й узгодження з потребами життя.

Основні принципи системного підходу є в методичних дослідженнях з біології, в роботах філософів, педагогів, психологів. Цілі, теоретичні і методологічні основи, психолого-педагогічні проблеми й необхідність застосування системного підходу у процесі навчання висвітлені в роботах вітчизняних учених Т. Ільїної, К. Плиско, О. Біляєва, Б. Лабінської, Л. Ткаченко, М. Прокоф'євої та інших [1, 2]. Але питання практичного застосування системного підходу до викладання окремих навчальних дисциплін, до побудови навчального процесу у вищій школі залишається не вирішеним. Висвітлення проблем, пов'язаних з застосуванням системного підходу у вивченні біологічних дисциплін розвинуто в працях Н. Околітенко, Д. Гродзинського, В. Грубінка [3]. Отже, проблема застосування системного підходу при викладанні курсу «Етологія» для студентів природничих факультетів педагогічних ВНЗ є актуальною.

Сучасна наука про поведінку тварин – результат спільних зусиль значної кількості вчених, що працюють в різних її областях. Найважливіші аспекти вивчення поведінки – еволюційні, фізіологічні та екологічні – є предметом етології та зоопсихології, фізіології та еволюційної екології. Етологія характеризується великою кількістю емпіричного матеріалу, що відображає глибинні аспекти поведінки тварин, її фізіологічні механізми і розвиток в онтогенезі, еволюційну історію і пристосувальне значення. Ці дослідження мають загально біологічний інтерес, що пов'язано з виявленням частки вродженого і набутого в поведінці, біологічних основ психічних процесів в мозку людини. Разом із цим існує проблема узагальнення наявних фактів.

Багато дослідників минулого й початку нашого сторіччя дійшли висновку про необхідність системного підходу до досліджуваних об'єктів [4].

Особливістю сучасної біології є тенденція до синтезу, взаємопроникнення, що дає основу для широких теоретичних обґрунтувань. Основний напрям подібних узагальнень складають еволюційні концепції поведінки і психіки тварин.

Проблема еволюційного розвитку психіки в філогенезі, як і проблема становлення мислення і мови, має фундаментальне значення для формування світогляду сучасної людини.

До проблеми поведінки активно починає застосовуватися системний підхід. Розглядаючи живе як відкриту систему, біологи-еволюціоністи пов'язують прогресивний розвиток живого з накопиченням і передачею інформації від покоління до покоління. Одним із шляхів передачі інформації в живому світі є поведінка.

Ми розглядаємо поведінку як систему, в якій враховуються і поєднуються вроджені та набуті форми реагування. Поведінка як система характеризується динамічністю. Це зумовлює необхідність вивчення динаміки розвитку поведінкових реакцій, аналізу поведінкових процесів з урахуванням адаптивної еволюції.

Поведінка є самокерованою системою. Керування відбувається через внутрішні організаційні процеси саморегулювання.

Умовою нормального розвитку в системі поведінкових актів є підтримання рівноваги – досягнення балансу використання ресурсів в системі.

Система поведінкових реакцій має складну внутрішню структуру. В своєму підході до викладання матеріалу курсу «Етологія» ми розглядали декомпозицію на підсистеми, яка представлена на рис.1.

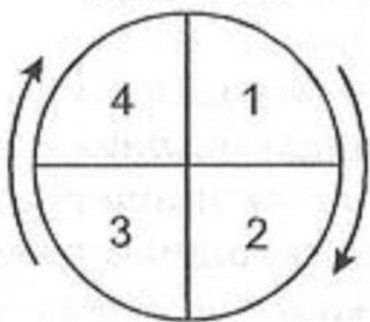
Рис.1. Взаємозв'язок рівнів організації живого

досліджень вносить значний вклад у вирішення центрального питання проблеми поведінки – про взаємовідношення спадкових елементів поведінки з набутими. По-друге, популяційний рівень (система), при вивченні якого етологія показує, яким чином поведінка окремих організмів складається в єдину систему, що керує життям популяції та соціуму. І, нарешті, екосистемний рівень (надсистема), дослідження якого дозволяє зрозуміти, як складні видові поведінкові системи взаємодіють одна з одною в процесі конкурентних чи симбіотичних відносин [4].

Кожна підсистема взаємодіє з іншими за допомогою петель обернених зв'язків. При розробці моделі були взяті лише базові компоненти розвитку поведінки тварин. Розвиток будь-якого з рівнів проходить чотири етапи, і кінцевий етап кожного є початком для формування наступного. На прикладі організаційного рівня розглянемо основні стадії його розвитку як системи (рис.2).

Стадія **формопобудови** пов'язана з формуванням морфолого-функціональної основи організму. Ця стадія співвідноситься з пренатальним періодом розвитку організму.

На стадії **взаємодії** вроджені форми поведінки доповнюються набутими елементами в процесі взаємодії організму з довкіллям. Стадія **управління** в системі взаємовідносин з особинами свого виду розглядається нами як розвиток системи поведінкових реакцій, що забезпечують соціалізацію тварин в угрупованнях. Стадія **синтезу** призводить до реалізації всіх форм поведінки для вирішення термінових чи довготривалих задач в певних умовах довкілля.

1. Стадія формопобудови
2. Стадія взаємодії
3. Стадія управління
4. Стадія синтезу

Рис.2 Основні стадії розвитку системи

Таким чином, при реалізації змісту курсу «Етологія», для студентів природничих факультетів доцільно дотримуватись системного підходу саме у поєднанні компонентів «організм» – «популяція» – «екосистема», що дозволить не тільки вибудувати навчальний матеріал у логічному порядку, а й забезпечить успішне засвоєння навчального матеріалу студентами.

Список використаних джерел:

1. Ткаченко Л. П. Системний підхід до організації навчання у вищих навчальних закладах / Л. П. Ткаченко // Педагогіка, психологія та мед.-біол. проблеми фізичного виховання і спорту. – 2003. – №20. – с. 32 – 37.
2. Прокоф'єва М. Системний підхід у підготовці майбутнього педагога до реалізації диференційованого навчання / М. Прокоф'єва // Проблеми підготовки сучасного вчителя. – 2011. – №4 (Ч. 2). – с. 315 – 322.
3. Околітенко Н. І. Основи системної біології: Навчальний посібник. / Н. І. Околітенко, Д. М. Гродзинський. – К.: Либідь, 2005. – 360 с.
4. Силантьєва К. Г. Поведение и его механизмы. Учебное пособие к спецкурсу. / К. Г. Силантьєва. – Екатеринбург, 1992. – 135 с.

Андрієвська Н. В.,

вихователь, спеціаліст вищої категорії Чернігівського дошкільного навчального закладу №45 «Веселка» Чернігівської міської ради Чернігівської області

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ІНТЕГРАЦІЇ В ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОМУ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

В умовах становлення і розвитку високотехнологічного інформаційного суспільства в Україні виникає необхідність підвищення якості та пріоритетності дошкільної природничо-математичної освіти.

Мета навчання предметів природничо-математичного циклу полягає у формуванні засобами навчальних предметів ключових компетентностей дітей, необхідних для соціалізації, творчої самореалізації особистості, розуміння природничо-наукової картини світу, вироблення екологічного стилю мислення і поведінки, розвитку експериментальних умінь і дослідницьких навичок та виховання громадянина демократичного суспільства.

Вимоги Базового компоненту дошкільної освіти до рівня освіченості, розвиненості та вихованості дошкільника орієнтовані головним чином на світоглядне сприйняття реальності, розуміння основних закономірностей плину явищ і процесів, загального уявлення про навколишній світ, його основні теоретичні засади і методи пізнання, усвідомлення ролі природничих знань у житті людини і суспільному розвитку.

При цьому мається на увазі не лише засвоєння знань дітьми, а й осмислене їх використання, формулювання оцінних суджень про наслідки своєї діяльності по відношенню до навколишнього середовища, здоров'я інших людей та власного здоров'я, висвітленню тих понять, які є загальнокультурним надбанням і необхідні людині у повсякденному житті, формування гуманістичного світогляду, любові до рідного краю, набуття умінь і навичок адаптації до навколишнього середовища, адекватної поведінки в ньому, виявлення власного ставлення у різних життєвих ситуаціях.

Розвиток цілісної, життєво компетентної особистості – головне завдання, яке ставиться перед сучасною дошкільною освітою. І його реалізація потребує пошуку нових, удосконалених форм, методів і принципів роботи. Ідея інтеграції змісту дошкільної освіти у сферах життєдіяльності дитини зумовлена концептуальними положеннями Базового компонента дошкільної освіти в Україні.

Внаслідок інтеграції змісту дошкільної освіти дитина оволодіває не тільки знаннями з окремих галузей, скільки цілісними знаннями про життя, світ, у якому вона живе, природу, людей, саму себе.

Основною формою навчання дітей дошкільного віку було і залишається заняття. Інтегровані заняття – найбільше поширені у практиці роботи дошкільних закладів освіти. Сучасне заняття зберігає самобутність та специфіку дошкільного дитинства, зорієнтоване на розуміння його як цікавого, змістовного, корисного для розвитку проведення часу. На заняттях з розвитку елементарних логіко-математичних уявлень в значно більшій мірі, ніж на

інших, інтенсивно розвивається кмітливість, здатність до абстрагування, виробляється лаконічна і точна мова. Сформоване логіко-математичне мислення допомагає сучасній дитині аналізувати різноманітні процеси, приймати рішення не лише згідно з чітко розробленими алгоритмами, але й коригувати власні дії у змінних умовах життя.

Завдяки використанню принципу інтеграції провідні ідеї мовби «зшивають» вузли знань (освітній компонент) у єдину цілісну систему розуміння дитиною довкілля.

Це допомагає дати дітям дошкільного віку спочатку загальне, цілісне уявлення про проблему, а потім її конкретизувати, уточнити, поглибити. Такий підхід відповідає і віковим особливостям дошкільнят.

Математичні уявлення та уміння є своєрідним "інструментарієм" засобами і способами пізнання, необхідним для освоєння світу і існування в ньому (визначити форму; порівняти, підібрати за розміром; здійснити виміри і т.п.). Їх можна використовувати на заняттях та у повсякденному житті. Спочатку створюються умови для безпосереднього ознайомлення дітей з певними властивостями об'єктів і середовища; пізнавальні й пошукові дії поєднуються з суто практичними. Далі вводяться певні усталені засоби, еталони, зразки, за допомогою яких діти досліджують оточення (геометричні фігури – для визначення форми; відносність власного положення – для визначення напрямків простору). Обов'язково викорисовуються ігри, в яких діти в нових умовах самостійно застосовують відомі їм способи орієнтування в навколишньому. Під час ігор діти виконують безліч математичних і логічних операцій: лічать предмети, групують, порівнюють за величиною, формою.

Цілеспрямовано працюючи над розвитком логічного мислення у дітей їх можна навчити виділяти в природі істотне, головне, порівнювати пори року, природні об'єкти, класифікувати, зіставляти, знаходити ознаки подібності та відмінності в предметах, явищах, робити висновки, висловлювати своє ставлення до побаченого, почутого, знаходити зайві предмети у різних групах, об'єднувати в одну за спільними ознаками, тощо.

Будь-яка пора року надає можливості дитині зрозуміти, що будь-які математичні поняття описують реальний світ, а не існують самі по собі.

Сонечко – кругле, місяць буває круглий, а буває як половинка круга, чи серп; листочки на деревах різної форми; доріжки широкі і вузькі, довгі та короткі; дерева товсті і тонкі, високі й низькі, квіти різного кольору, мають різну кількість пелюсток, різну висоту, величину; пташки великі та маленькі (можна лічити, складати задачі). Можна зробити букет із осінніх листочків, сортуючи їх за кольором, формою, величиною, проводити спостереження за міським транспортом, групуючи його на вантажний та легковий.

Виходячи з вище сказаного, систему навчально-методичного матеріалу з логіко-математичної діяльності і ознайомлення з природним довкіллям можна зінтегрувати за окремими розділами:

- «У полі, в саду, на городі» (рослинний світ);
- «Транспорт, знаряддя праці»;

- «Тварини», «Риби», «Птахи», «Комахи» (тваринний світ);
- «Порядок» (зміна пір року. місяців, днів тижня);
- «Вимірювання»;
- «Часові поняття».

Доцільними в усіх розділах будуть наступні дидактичні ігри: «Що зайве?», «Відгадай за описом», «Хто що робить?», «Рухливий ланцюжок», «Що спочатку, а що потім?», «Плутанина», «Загадковий кроссворд», «Що трапиться, якщо...», «Підбери потрібне», «Помилка художника», «Магічні квадрати» і багато інших.

Згідно вимог Базового компонента дошкільної освіти в Україні, вихователь повинен організовувати процес логіко-математичного розвитку дітей дошкільного віку не лише на спеціалізованих заняттях, а й протягом всієї життєдіяльності дитини у дошкільному закладі. Тому важливо залучати дітей до активних форм роботи дітей в природному довіллі, які сприятимуть логіко-математичному розвитку в повсякденному житті.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Наук.кер. А. М. Богуш – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Позднякова В. В. Розвиток логіко-математичної компетентності дітей дошкільного віку / В. В. Позднякова. – Х.: ВГ «Основа», 2011. – 352 с.

Кошель А. П.,
аспірантка кафедри дошкільної та початкової освіти Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка

ЦІННІСЬ ЗДОРОВ'Я ТА ІМІДЖ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

Сучасний етап розвитку української освітньої галузі характеризується кардинальними змінами, зумовленими, з одного боку, сформованими й міцно утримуваними традиціями радянської освіти, з іншого – соціально-економічними й політичними умовами, які дають чітко зрозуміти, що ізолювано, відокремлено українська освітня система не зможе повноцінно функціонувати, забезпечуючи підготовку конкурентоспроможного фахівця міждержавного рівня. У зв'язку з цим особлива увага має бути зосереджена на вищій ланці освіти, що готує спеціаліста, основне завдання якого – навчання та підготовка дошкільнят до життєдіяльності в новому форматі. Вища школа України початку ХХІ століття – це місце, де майбутні педагоги набувають професійної гнучкості, здатності адаптуватися до соціальних змін, готовності до успішного вирішення професійних завдань у нових умовах.

Аналіз стану здоров'я студентської молоді переконує в тому, що існуюча система його формування істотно підірвана. Назріла необхідність підвищення

професійної підготовки випускників ВНЗ в питаннях про формування цінності здоров'я та іміджу майбутнього фахівця дошкільного навчального закладу.

Загальні питання психології іміджу розглядають О. Володарська, О. Панасюк, О. Перелигіна, В. Шепель та ін. Особливості професійної підготовки вихователів дошкільних закладів розглядають дослідники Л. Артемова, Г. Беленька, О. Богініч, А. Богуш, Н. Гавриш, Л. Загородня, Т. Поніманська, С. Тітаренко та ін.

Проблемі формування культури здоров'я особистості приділяли увагу такі вчені як О. Ахвердова, Ю. Драгнєв, В. Горащук, Г. Кривошеєва, С. Кириленко, С. Лебедченко, Ю. Мельник, В. Скумін та ін.

Проблема охорони здоров'я студентської молоді – це сфера діяльності не тільки медичних установ, а більшою мірою установ соціальних, пов'язаних з особистим способом життя студентів. Враховуючи зниження рівня життя, погіршення екологічних умов, скорочення медичних і соціальних державних програм проблеми фізичного здоров'я сучасної молоді висувуються на перший план. Тому повноцінне здобуття вищої освіти можливе лише за умови високого рівня здоров'я.

Розвиток вищої школи в сучасних умовах супроводжується подальшою інтенсифікацією навчання студентів, зростанням різноманітного інформаційного потоку, широким введенням технічних засобів і комп'ютерних технологій у навчальний процес, які впливають на всі сторони студентського життя і праці.

Постійне зростання наукової та соціально-політичної інформації, обмежений час на її обробку, недосконалі режим і методи навчання, орієнтовані на заучування величезного за обсягом матеріалу, перевантажують мозок студентів, породжують дисгармонію у розвитку особистості. В особливо складному становищі опиняються студенти перших курсів, потрапляючи після школи до вищих навчальних закладів в нові специфічні соціальні відносини і умови діяльності.

Розгляд проблем здоров'я студентської молоді можна включити в аксіологічний контекст, а саме розглянути цінності здоров'я та іміджу у сфері мислення студентів, а також характеристики їх життя в сучасних умовах. Необхідність підвищення професійної підготовки випускників ВНЗ ставить питання про формування іміджу фахівця вищого навчального закладу.

Термін "імідж" широко трактується, але треба відзначити, що до цих пір немає однозначного його тлумачення. Так фізичний імідж – це здоров'я, стиль одягу, зачіски і макіяжу. Психологічний імідж – характер, темперамент, внутрішній світ. Соціальний імідж – роль у суспільстві, поведінка і комунікативні особливості. Ці напрямки переплітаються і утворюють єдине ціле [3, 54-59].

О. Калюжний дає наступне визначення поняттю: "Імідж педагога – це емоційно забарвлений стереотип сприйняття образу педагога у свідомості вихованців, колег, соціального оточення, в масовій свідомості. При формуванні іміджу педагога реальні якості тісно переплітаються з тими, які приписуються йому оточуючими" [4, 25-31].

Професійний імідж – це риси людини як суб'єкта діяльності, що відображають ступінь його професійної успішності; стимулює зростання авторитету; розширює перспективи професійної кар'єри, професійного покликання; виступає умовою професійної самореалізації, досягнення професійних вершин. Інакше кажучи, імідж студента ВНЗ – це уявлення про нього як про майбутнього фахівця.

Поява Інтернету суттєво впливає на рівень ціннісних орієнтацій і сучасний імідж студента. Безумовно, багато позитивних моментів – робота з великими обсягами інформації, листування і обмін даними в короткі терміни, останні розробки та новини в будь-якій галузі знань і т.д. Наведені дані свідчать про те, що відбулися докорінні зміни у змісті та проведенні молодіжного дозвілля [1, 88-91].

Говорячи про здоров'я, можна сказати, що це перша і найважливіша потреба людини, яка визначає її здатність до праці і забезпечує гармонійний розвиток особистості. Потреба вирішення проблеми збереження та покращення якості здоров'я громадян України в даний час є загально визнаною. Здоров'я – це природна, абсолютна і неминуча життєва цінність, яка займає верхню ступінь на ієрархічному щаблі цінностей. У зв'язку з цим однією з головних місій вищої школи є цілеспрямована діяльність з формування цінності здоров'я у студентській молоді. Усвідомлення цієї цінності завжди було присутнє у громадян нашого суспільства серед старшого покоління.

Одним із напрямів державної політики у сфері фізичного виховання і спорту є зміцнення здоров'я населення засобами фізичного виховання, створення умов для задоволення потреб кожного громадянина в боротьбі за своє здоров'я, виховання соціальної орієнтації на здоровий спосіб життя та профілактику захворювань. Серед завдань, вирішення яких забезпечує здоровий спосіб життя, слід виділити найважливіші: збільшення тривалості життя і поліпшення її якості, зменшення ризику порушень здоров'я і досить високий рівень фізичної підготовки [2, 54-55].

Процес навчання студентів вимагає напруження пам'яті, стійкості і концентрації уваги, часто супроводжується виникненням стресових ситуацій (іспити, заліки). Поєднання зниження м'язового навантаження з наростанням інтенсивності нервово-психічної діяльності сприяє погіршенню працездатності, зниженню стійкості до захворювань. Зниження рухової активності в першу чергу проявляється у порушеннях з боку нервової, серцево-судинної систем, органів дихання, системи травлення.

Проблема охорони здоров'я студентської молоді на сучасному етапі розвитку людства залежить не стільки від медичних установ, а більшою мірою від соціальних установ, пов'язаних з економічною, науково - технічною, екологічною, культурною та іншими сторонами життя суспільства в цілому, а також з особистим способом життя окремих студентів.

Отже, здоров'я сучасного студента залежить як від об'єктивних, так і суб'єктивних факторів. Об'єктивні чинники, що забезпечують здоров'я студентів, включають в себе систему матеріального забезпечення, охорони здоров'я, соціального страхування тощо Об'єктивними ці фактори називаються

тому, що повною мірою не залежать від волі окремих людей, а являють собою ті чи інші соціально-економічні умови, в яких живе студент. До суб'єктивних факторів відносяться ті, які безпосередньо залежать від волі, бажання, знань і умінь самого студента поєднувати у своєму житті працю, відпочинок, регулярно проводити загартовування та гігієнічні заходи, оптимально і повноцінно харчуватися, не набувати шкідливих звичок, а мати по більшій мірі тільки позитивні, наприклад ранкова гімнастика, фізичні вправи після навчання, прогулянки перед сном і у вихідний день, загартовування. Таким чином цінність здоров'я впливає на формування іміджу фахівця вищого навчального закладу.

Список використаних джерел:

1. Доброрадных М. Б. Здоровье и имидж в образе жизни современных студентов / М. Б. Доброрадных // Сборник научных трудов молодых ученых и студентов РГАФК. – М., 2000. – С. 88 – 91.
2. Заркешев Э. Г. Проблемы физической культуры и здорового образа жизни / Э. Г. Заркешев, А. К. Кульназаров // VII Междунар. научный конгресс «Современный олимпийский спорт и спорт для всех». – Т. 2. Алматы, 2004. – С. 54 – 55.
3. Шепель В. М. Введения в іміджелогії / В. М. Шепель // М.: Народна освіта, 2002. – 130 с.
4. Калюжный А. А. Технология построения имиджа учителя / А. А. Калюжный // Гуманитарное образование в школе: теория и практика. – 2004. – № 5.

Запорожченко Т. П.,

аспірантка кафедри дошкільної і початкової освіти, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

ЕЛЕКТРОННІ МЕТОДИЧНІ КОМПЛЕКСИ З МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ «МАТЕМАТИКА»ВСЕРЕДОВИЩІ MOODLE

На сучасному етапі розвитку освіти спостерігається суттєве збільшення обсягу та рівня складності навчально-методичних матеріалів, що використовуються у процесі професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема і вчителів початкових класів. Одним із способів активізації їхньої навчально-пізнавальної діяльності є створення електронних методичних комплексів у середовищі Moodle. Освітні можливості середовища Moodle активно аналізуються та обговорюються на різноманітних наукових конференціях та семінарах. Безпосередньо проблемами використання електронного навчального середовища Moodle у навчальному процесі займалися А. В. Андреев, С. В. Андреева, І. Б. Доценко, А. М. Анісімов, В. І. Солдаткін, О. А. Щербіна та ін [1].

Попри багатовекторність наявних досліджень з поставленої проблеми, існує необхідність подальшого вивчення можливостей застосування навчального середовища при підготовці майбутніх учителів початкової школи.

Однією з дисциплін, що потребують розробки електронного методичного комплексу в середовищі Moodle, є «Методика навчання освітньої галузі «Математика», у зв'язку зі змінами в змістовій частині Державного стандарту початкової загальної освіти.

Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив визначити дефініцію поняття «середовище Moodle». Середовище Moodle – (від англ. Modular Object Oriented Dynamic Learning Environment, модульне динамічне об'єктно-орієнтоване середовище для навчання) є програмним комплексом для організації дистанційного навчання в мережі Internet. Це – пакет програм, призначений створювати в Інтернеті навчальні курси різних напрямків, а також різні тестові програми для перевірки знань [2].

Використання електронного навчального середовища Moodle дає змогу забезпечити студентів електронними навчальними ресурсами для самостійного опрацювання, для інформаційної підтримки проведення лекційних та практичних занять, а також реалізувати індивідуальний підхід до кожного студента. Середовище Moodle – навчальний курс у вигляді системи пов'язаних між собою сторінок, переміщення між якими здійснюється за допомогою гіперпосилань. Вигляд курсу та особливості організації роботи з ним залежать від того, який формат курсу було обрано при його створенні та налаштуванні. Існує можливість вибору одного з таких форматів: потижневий – дозволяє розподіляти засоби для вивчення навчального матеріалу за тижнями, протягом яких планується вивчення курсу; тематичний – дозволяє розподіляти засоби для вивчення навчального матеріалу за темами; формат-форум – побудова курсу опирається на форуми [Ошибка! Источник ссылки не найден.].

Створення електронного методичного комплексу з методики навчання освітньої галузі «Математика» прогностично матиме позитивний вплив на освітню діяльність як викладача, так і студентів. Для викладача система Moodle дає можливість:

- встановлювати потрібні терміни виконання студентами завдань;
- організувати комунікативну взаємодію суб'єктів навчання;
- використовувати аудіо- та відео-матеріали для організації навчання;
- користуватися широкими можливостями для зміни, розширення, доповнення та коригування навчально-методичних матеріалів із дисципліни;
- використовувати тести для проведення контролю і самоконтролю знань студентів із застосуванням різних за типами завдань.

Для студентів система Moodle дає можливість одержати:

- логічно структурований та комплектний навчально-методичний матеріал, що покращить умови для самостійного опанування дисципліни;
- засоби самоконтролю навчальних досягнень;
- розширені інтернет-ресурси;
- дистанційне опанування навчальним матеріалом.

Середовище Moodle передбачає застосування різноманітних шкал і стратегій оцінювання рівня знань студентів із навчальної дисципліни. Викладач також має можливість самостійно створювати та застосовувати власні шкали оцінювання. При розробці тестів середовище Moodle дозволяє застосовувати

гнучку систему оцінювання, згідно з якою тестовим завданням надається певний коефіцієнт складності. Відповідно можливість створювати текстові завдання різної форми (закритої, відкритої, завдання на відповідність, завдання на установлення послідовності тощо) стимулює розумову активність і дозволяє відображати специфічні для кожної форми елементи змісту та застосовувати специфічні для кожної форми засоби формування професійної компетентності.

Таким чином, розробка електронного методичного комплексу в середовищі Moodle сприяє розвитку автономної, творчої, пошукової, науково-дослідної діяльності студентів, підвищенню їхнього пізнавального і професійного інтересу. Електронний комплекс з методики навчання освітньої галузі «Математика» дозволить систематизувати навчальну діяльність майбутніх учителів початкових класів в умовах інформатизації суспільства.

Список використаних джерел:

1. Андреев А. В. Новые педагогические технологии: система дистанционного обучения Moodle [Текст] / А. В. Андреев // Открытое и дистанционное образование. – 2006. – № 3 (23). – С. 5–7.

2. Крамаренко Т. Г. Використання дистанційних технологій навчання у підготовці майбутнього вчителя математики / Т. Г. Крамаренко // Педагогіка вищої та середньої школи: Збірник наукових праць / гол. ред. – проф. Буряк В. К. – Кривий Ріг: КДПУ, 2010. – Вип. 27. – С. 249 – 255.

Коновальчук М.В.,

завідувач Чернігівського регіонального центру Інституту обдарованої дитини НАПН України, доцент кафедри дошкільної та початкової освіти, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

ФОРМУВАННЯ УСПІШНИХ ЖИТТЄВИХ СТРАТЕГІЙ У СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ ВНЗ

На рубежі другого і третього тисячоліть людство опинилося перед суттєво новими цивілізаційними викликами глобалізованого світу, які потребують від особистості відповідних світоглядних позицій, знань, компетентностей, умінь діяти в нестандартних ситуаціях, швидко орієнтуватися у змінних умовах, створювати щось нове, а головне – діяти на засадах гуманності та творчості.

Роль освіти у 21 столітті, її мета та зміст зазнали суттєвих трансформацій, тож у зв'язку з цим зміщуються акценти і в системі вищої освіти. Нові концепції, погляди проникають у педагогіку та освіту з великим запізненням; освітня практика, як і сто років тому, спирається на матеріалістичний світогляд, реалізовує архаїчні підходи до виховання та навчання дітей. Водночас сьогодення вимагає оновлення філософії освіти, зміни педагогічного мислення, завдяки яким українська освіта поступово перейде (повернеться) до європейських цінностей, здійснить перехід у людиноцентровану площину, тобто переорієнтується з «гарного виконавця» соціальних замовлень на

ініціативного активного суб'єкта, який самостійно аналізує ситуацію, обирає цілі та їх досягає, іншими словами, реалізовує успішні життєві стратегії.

Президент НАПНУ В. Кремень пов'язує глобалізацію вищої освіти зі «вступом людства на перетині тисячоліть до нового типу цивілізації, опануванням нового способу мислення й різновидом прогресу» [2]. Пріоритетними галузями в ХХІ століття, на думку вченого, стануть «наука як сфера, що продукує нові знання, та освіта, як сфера, що олюднює знання». Тільки країна, спроможна в умовах глобалізованого світу примножити свою інтелектуальну власність, сферу знань як субстанцію виробництва, зможе претендувати на гідне місце в світовій спільноті, бути конкурентоспроможною.

«Головне завдання зараз полягає в тому, щоб провести перепідготовку всіх учителів та викладачів таким чином, щоб вони знали, як об'єднати кращі світові інформаційні технології з кращими в світі методами викладання та навчання. Перша країна, яка, підкоряючись здоровому глузду, зробить кроки з їх об'єднання, навчить світ вчитися по-новому і стане лідером освіти, науки, культури» – йдеться у світовому бестселері «Революція у навчанні» Д. Гордона та Д. Вос [1, с. 48].

Здійснюючи аналіз на основі анкетування студентів, випускників, бесід з учасниками освітнього процесу, усвідомлюємо, що традиційний досвід викладання в українській вищій школі має багато негативних явищ, які свідчать про те, що сучасна «вишівська» освітня практика не задовольняє сучасних вимог, зокрема, не сприяє формування успішних життєвих стратегій студентів, майбутніх педагогів.

Окреслимо деякі з проблем, які було виявлено при опитуванні студентів педагогічного ВНЗ (факультет початкового навчання):

- зниження інтересу до навчання після 1 курсу у зв'язку з великим обсягом репродуктивної діяльності (переписування статей, книг, без ґрунтового аналізу, творчого опрацювання);
- розуміння випускниками навчального процесу «як підготовки до державних екзаменів», проте практика роботи з дітьми вимагає конкретних методик, прийомів, технологій, які вивчалися у виші поверхнево і теоретично, без компетентнісного підходу;
- з'ясування магістрантами під час вивчення курсів, пов'язаних з викладанням у вищій школі, про існування широкого арсеналу підходів, методів, технологій викладання у вишах, проте реально на практиці використовується не більше 10% з них – найбільш прості і не завжди ефективні;
- суперечність між бажанням творчих студентів активно і всебічно розвиватися, брати участь у волонтерській діяльності, створенні розвивальних програм, залучення до проектів, тренінгів, і відсутності координаторів, фасилітаторів такої діяльності серед викладачів та ін.

Нами окреслено декілька причин такої ситуації у вищій школі (серед них ми не аналізуємо такі, як велике навантаження викладачів, невисоку заробітну платню, необхідність займатися і науковою і викладацькою діяльністю

одночасно та ін., оскільки навіть за ідеальних умов праці все одно педагогами-новаторами, ініціаторами підвищення якості освіти будуть не так багато ентузіастів, які працюють заради підтримки студентської молоді, процвітання держави):

1. *Інерція педагогічного мислення, повільна зміна методології освіти.* Освіта, що сформувалась у радянські часи, має здатність до генетичної передачі «професійних хвороб»: утвердження подвійної моралі, паталогічна слухняність, «ініціативонаказуємость», накопичувально-знанневий, а не компетентнісний підхід у навчанні та багато ін. Повільна розбудова інноваційно-знанневого суспільства обумовлена таким істотним фактом, що тривалий час Україну було включено до тоталітарної системи, внаслідок чого ні її економіка, ні соціальна й культурна сфери не могли розвиватися вільно та самостійно. Суперечність між новими умовами середовища та пострадянською свідомістю загострюється прямо пропорційно швидкості інноваційно-знанневого розвитку суспільства. Подолання цієї суперечності має сприяти, на нашу думку, культурній інтеграції вищої освіти України з Європейським освітнім простором зі збереженням власної самобутності.

2. *Університетський ландшафт у стилі «ретро».* Індустріальна епоха минула, на зміну прийшла інформаційна доба – молодь цікавиться віртуальним світом, спілкується в Інтернеті, їм доступна будь-яка інформація. Проте в багатьох ВНЗ ще й досі фабричне розташування парт, що не дає мобільності у впровадженні інтерактивних форм навчання; здебільшого монологічний стиль викладання; застарілі методи та засоби навчання, завдяки яким студенти отримують переважно знання (які і так можна знайти в глобальній мережі), а не вчать способам оперування ними, їх творчому використанню.

3. *Зміст вищої освіти, що потребує трансформації, постійного осучаснення.* В епоху інформаційного вибуху і миттєвого старіння знань неможливо визначати зверху зміст освіти кожного студента. Проте реалії такі, що вибіркові дисципліни є «вибірковими» для українських студентів суто на папері. Якщо у особистості немає вибору, формується стратегія особистості-виконавця. Сучасний зміст освіти, на нашу думку, не є оптимальним для нового глобалізованого суспільства. Одними з викликів глобалізації є загострення конкуренції між традиційними закладами освіти та молодими освітніми провайдерами (розповсюджувачами навчальних програм, тренінговими та телекомунікаційними компаніями, котрі пропонують свої дистанційні програми). Отже, якщо університети здійснюватимуть навчання «вчорашнім знанням», їй престиж катастрофічно падатиме.

4. *Неефективні методи навчання.* Результати опитувань студентів магістратури свідчать про їх «здивування» у процесі опанування курсів про викладання у виші, адже вони дізнаються про існування понад 40 видів сучасних лекцій, більше сотні нових технологій навчання, тисячі методів та прийомів навчання студентів, щороку оновлюються засоби навчання, варіюються та розширюються можливості дистанційної освіти, мультимедійних навчальних посібників тощо. Вони розуміють, що освіта хронічно запізнюється, опиняється в ролі наздоганяючого саме життя. Університетська освіта має стати

навчанням не лише певної професії (адже через 15-20 років 30% професій зникне, натомість з'являться нові), а навчанням найвищому мистецтву – життєтворчості і включатиме в першу чергу знання про способи здобуття інформації, оперуванню нею, прийомам генерування ідей, стратегії творчого мислення, прийоми тайм-менеджменту, мнемотехніки та ейдетики, профілактики професійного вигорання та сприятиме інтелектуальному, духовному та фізичному самовдосконаленню.

5. *Надія на те, що ситуація в освіті зміниться «зверху» і небажання починати зміни «знизу».* «Хочеш змінити своє життя – зміни почни із себе». Історія педагогіки свідчить, що в усі часи, незважаючи на стандартні для всіх освітні нормативні документи, плани, програми були педагоги-новатори, гуманісти, ентузіасти, творчі особистості, завдяки яким відбувалися значні зрушення в освіті певного закладу, регіону, країни. Навіть у тоталітарній радянській педагогіці народився феномен В. Сухомлинського, який працював за покликом душі у нелегких умовах. Сьогодні, на нашу думку, Україна як ніколи потребує самовідданої праці, проєвропейських змін у суспільстві в різних галузях, сферах і особливо в освіті. Опитування молоді підтверджує, що вона до таких змін у свідомості, мотивації готова. Чи готові до них викладачі вищої школи – поки залишається питанням.

На нашу думку, у здійсненні значних зрушень, справжньої гуманізації вищої освіти, модернізації її методологічного підґрунтя, осучаснення змісту, оптимізації технологій та методів навчання, багато чого залежить від особистості викладачів, які створюють «креативне середовище» для саморозвитку студентів. Певним «меню» сучасного викладача вишу, з нашого погляду, має бути:

- гуманістична спрямованість особистості викладача;
- самовдосконалення, постійне професійне зростання, відкритість до нового;
- наявність не лише зовнішньої мотивації професійної діяльності (матеріальні чинники, підвищення соціального статусу та ін.), а й внутрішньої (аксіологічні цінності, бажання працювати зі студентами, творчий інтерес до професії, радість від процесу розвитку студентів тощо).
- зміна парадигми «керівника навчально-виховного процесу» на «фасилітатора», «тьютора»;
- удосконалення власного іміджу (внутрішнього і зовнішнього);
- ознайомлення з дослідженнями з нейродидактики, прийомами організації часу, мнемотехніки, швидкого читання, ефективної роботи з інформацією тощо;
- гармонізація, баланс між роботою та відпочинком, здійснення профілактики професійного вигорання;
- бути близьким до молоді, бути в курсі молодіжної субкультури;
- стимулювання не лише лівої півкулі мозку (логічної), а і правої (творчої);

- не «гра в науку» (для отримання чергової публікації), а проведення реальних наукових досліджень, потрібних для освітньої практики;
- співпраця з недержавними організаціями, приватним сектором у вирішенні професійних питань;
- участь у наукових конкурсах, громадських проектах, залучати до них студентів, бути координатором;
- розробка власних курсів, спецкурсів на вимоги часу і впровадження в освітню практику;
- створення майданчиків для творчості, комунікації, розвитку студентів;
- створення колективу однодумців серед студентів, навчання власним прикладом бути активним та ініціативним;
- мати власний сайт, блог, сторінки в соціальних мережах для поширення освітньої продукції, проектів, ідей, отримання зворотнього зв'язку;
- педагогічний оптимізм, позитивне мислення, прагнення успіху в будь-якій діяльності;
- бути лідером освітніх перетворень, надихати на постійне самовдосконалення молодь.

Таким чином, навчання у вищій школі не може зводитися лише до отримання знань, адже це не соціальний тренінг, не формування, а вирощування, плекання, допомога у становленні самостійної творчої особистості, здатної до успішної самореалізації у динамічному рухливому та нестабільному світі. Завдання викладачів – допомогти молодій людині у процесі її професійного та особистісного становлення.

Список використаних джерел:

1. Гордон Д., Вос Д. Революція в обучении / Д. Гордон, Д. Вос. – Парвинэ. – 2003. – 667 с.
2. Кремень В. Філософія освіти ХХІ ст. / В. Кремень // Персонал. – 2003. – № 1. – С. 8.

Будлянська Л. Ф.,
студентка магістратури Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В КОНТЕКСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ

Естетичне виховання є однією з необхідних умов формування всебічно розвиненої особистості. Естетична краса природи сприяє формуванню моральних почуттів обов'язку і відповідальності за її збереження, спонукає до природоохоронної діяльності. У процесі вивчення молодшими школярами природознавства, естетичне виховання займає не останнє місце у педагогічному процесі.

У структурі естетичного виховання виділяють :

- 1) сприйняття естетичних якостей природи;
- 2) осмислення естетики природи під час спостережень;
- 3) ознайомлення з гаммою фарб у процесі художньої творчості;
- 4) спілкування з її красою у позакласній роботі;
- 5) природоохоронна праця дітей.

Засобом естетичного виховання є сама природа, а також відображення її краси у слові, музиці, художніх полотнах. Перед учителем постає важливе завдання – навчити дітей бачити та оберігати красу природи, яка їх оточує. Дуже часто школярі не бачать і не помічають краси природи. Вчитель повинен навчити дітей сприймати і любити навколишній світ таким, яким він є, розкривати перед ними не лише економічне значення природи, а й її екологічну і естетичну цінність для всього людства.

Використовуючи різноманітні методи естетичного виховання з допомогою засобів природи, вчитель в одно час формує і екологічну культуру молодшого школяра, що є не менш важливим в сучасному суспільстві.

Однією з ефективних форм навчання є сезонні екскурсії, вони дають можливість сприймати і спостерігати красу природи різних місць у різні пори року, її динаміку та розвиток. Потрібно пояснити школярам, що красиве в оточуючій природі є всюди – треба тільки навчитися відкривати її для свого серця. Спрямовувати їхню увагу на різноманіття навколишнього світу. Під час такої роботи потрібно не забувати про постановку завдань для учнів, які звертатимуть увагу не лише на естетичні властивості природи, але й її значимість в житті людей. Можна запропонувати маленьким дослідникам, наприклад, зібрати гербарій осіннього листя найрізноманітніших кольорів та визначити, якому дереву воно належить.

Усе це повинно підкреслюватись яскравим та емоційним мовленням самого вчителя. Він не лише сам повинен яскраво описувати спостережувані явища, а й підтримувати та допомагати дітям підбирати епітети, синоніми, порівняння. Описуючи свої враження, вони розширюють словниковий запас та вчать любити рідне слово.

Ознайомлення з пейзажними картинами великих майстрів пензля, сприяє розвитку естетичного смаку. Можна запропонувати дітям порівняти зображене на картині з тим, що вони спостерігали в оточуючій природі. Для кращого осмислення спостережуваних природних явищ допоможуть написання не великих творів, зображення побаченого за допомогою фарб. Потрібно викликати у школярів захоплення та здивування, влучно підбираючи ілюстративний матеріал. Акцентуючи увагу на тому, що всі об'єкти живої і не живої природи є прекрасними, а людина повинна берегти цю красу. Необхідно надати дітям можливість побути у ролі молодих дослідників, які борються за гармонійні відносини між людиною та природою. Застосовуючи дослідницький метод, необхідно враховувати його основну мету – навчити учнів самостійно пізнавати природу.

Важливим джерелом і засобом формування естетичного ставлення до природи є праця, про яку часто забувають або ж взагалі не використовують

вчителі у своїй роботі. Саме у процесі праці відбувається залучення дітей до природоохоронної роботи. Творчий підхід до праці гарантує високу ефективність цього методу. Діти з великим заохоченням допомагатимуть у озелененні свого рідного краю, розумітимуть наскільки важливим є збереження чистоти навколишнього середовища. Також спільна праця згуртовує та налагодить відносини в класному колективі. Важливим є і естетичне оформлення результатів праці. Наприклад, дивлячись на пору року можна запропонувати дітям провести свято осені, чи свято квітів, виокремити один календарний день, який був би присвячений птахам чи тваринам. Школярі з захопленням будуть готуватися до таких цікавих заходів виготовляючи вироби з природних матеріалів власними руками, працюючи на різних проектах.

Необхідно поєднувати можливості дії природного змісту навчально-пізнавального процесу і освоєння естетичних властивостей пізнавального матеріалу, що відображає красу природних явищ. Це є фундаментом для формування естетичної свідомості підростаючого покоління та культурного відношення до природи як суспільної цінності.

Список використаних джерел:

1. Байбара Т. М. Дослід у процесі навчання природознавства / М. Т. Байбара // Початкова школа. – 2000. – № 12. – с. 19-21
2. Нарочна Л. К. Методика викладання народознавства: Навч. Посібник / Л. К. Нарочна, Г. В. Ковальчук, К. Д. Гончарова. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Вища шк., 1990. – 302 с.

Громиченко К. В.,

студентка 4-го курсу факультету початкового навчання, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

ВПЛИВ ЕЛЕМЕНТІВ ІСТОРИЗМУ НА ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ МАТЕМАТИКИ У МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Чи всі учні отримують задоволення від навчального процесу? Чи всі так якісно засвоюють навчальний матеріал, як цього хотів би їх учитель? Звичайно ж ні. Можливо спочатку всі діти приходять до школи з прагненням вчитися, вони ставляться до учіння, як до серйозної, суспільно важливої діяльності. В перші дні навчання у школі майже кожна дитина намагається сумлінно ставитись до навчання. Проте, через деякий час ставлення окремих дітей до школи змінюється. У недосвідчених учителів значна частина учнів через три-чотири місяці починає виявляти байдужість до школи, небажання відвідувати її. Особливо це стосується уроків математики, які найскладніші для більшості дітей. Основною причиною

Для зміцнення позитивного ставлення учнів до школи важливо зважати на індивідуальні відмінності учнів, пам'ятаючи, що серед них є впевнені і невпевнені в своїх силах, що є діти, які намагаються проявляти активність,

демонструючи цим ставлення до школи і вчителя, але є і такі, які прагнуть бути непоміченими у класі, чітко не виражають своє ставлення до школи. Вчитель має розуміти, що дітям важко бути зосередженими на матеріалі, який для них складний і нецікавий.

У досвідчених вчителів інтерес молодших школярів до учіння з віком зростає. Так, у порівнянні з першим класом, у другому – в 1,5, в третьому – у 2 і в четвертому – у 2,4 рази. Але цей ріст залежить не тільки від віку дітей, а й змісту та методів навчання. Так, інтерес до математики у молодших школярів ефективно формується, коли робота з учнями проходить у такій послідовності: 1) розв'язання конкретної задачі; 2) введення відповідних математичних термінів; 3) формулювання і розв'язання конкретної задачі в більш абстрактній формі; 4) порівняння рішень конкретних і абстрактних задач; 5) додавання історичних відомостей до розв'язання тощо.

Історичний матеріал у шкільництві потрібен для реалізації найважливіших цілей навчання: формування діалектико-матеріалістичного світогляду, наукового і теоретичного мислення, емоційно-мотиваційної сфери та системи цінностей учнів. Формування зазначених властивостей особистості служить ще й засобом глибокого засвоєння науки, розвитку та виховання школярів. Історія науки у єдності з матеріалом та логікою предмета показує науку як діяльність макро- і мікрорівні: історичний процес розвитку науки й процес окремого відкриття. Історія математики є частина всього розвитку людської культури.

При вивченні будь-якої навчальної теми вчителя хвилює мотивація навчання, а точніше, мотивація навчальної діяльності учнів. Мотивація (від латинського «рухати») – загальна назва для процесів, методів, засобів спонукання учня до активної пізнавальної діяльності. Керують мотивами спільно вчителі та учні. Мотивація починається тоді, коли вчитель намагається пояснити, як виникло те чи інше математичне поняття, як відкрили математичний факт, які завдання практики призвели до їх появи, який шлях пройшло людство, перш ніж формулювання досліджуваного поняття стало сучасним.

Для того, щоб розуміння учнями життєвого походження математичних понять переросло в світогляд, необхідно зупинитися на цих питаннях неодноразово, систематично. Для коротких історичних відомостей достатньо 2-5 хвилин уроку. Витрата часу окупається підвищенням інтересу до даної теми. Історичний матеріал може бути використаний на будь-якому етапі уроку (але не на кожному уроці). Іноді ці відомості корисно дати перед поясненням нового, а в інших випадках використовувати їх для узагальнення якого-небудь розділу. Це залежить від педагогічної інтуїції вчителя.

Здійснюючи екскурси в історію математики, розповідаючи про основні поняття науки, вчитель повинен ставити питання перед учнями: «Що стало в реальному світі прикладом цих понять?» Необхідно навчити школярів бачити приклади математичних понять, доводити до їх свідомості слова Ф. Енгельса про те, що поняття числа і фігури взято не звідки-небудь, а тільки з дійсного

світу. Широкі можливості для цього є у вчителя на уроках математики в початковій школі.

Щодо формвикладуучнямісторичногоматеріалу, треба сказати, що не може бути єдиного правила, керуючисьякимбуло б максимально ефективноознайомитиучніврізноговіку і класуз елементамиісторії математики. Форма викладуучнямісторичногоматеріалу у шкільництвізалежить від багатьох факторів, в тому числі і від індивідуальних особливостей кожної дитини.

Щоб учитель навчився використовувати у своїйроботізавдання історико-математичного характеру, він повинен володіти науковими знаннями історичного матеріалу і вміннями включати історичний матеріал в тему уроку. Знання минулого науки дозволяє в концентрованому вигляді отримувати уявлення про наукові поняття, ідей та методи дослідження. Про значення історії науки говорив ще Г. Лейбніц: « Дуже корисно знати справжнє походження чудових відкриттів, особливо таких, які зроблені не випадково, а силою думки». Це приносить користь як тим, що історія віддає кожному своє дитинство та спонукає інших домагатися так само похвал, а й тим, що пізнання методу на видатних прикладах ведуть до розвитку мистецтва відкриття. Історію науки можна порівняти з факелом, який висвітлює для нових поколінь шлях подальшого розвитку та передає їм священний вогонь, що штовхає їх у нові відкриття, на вічний пошук, пізнання навколишнього світу.

Досвідчений учитель ніколи не почне виклад нової теми, не кажучи вже про новий розділ математики, без належної вступної частини, яка підніматиме інтерес і увагу учнів. На наш погляд, там, де це виправдано програмою, такою вступною частиною може і повинна бути 3-5 хвилинна захоплююча розповідь, пов'язана з історією математики.

Отже, використання учителем математики історичних відомостей перестає бути обов'язковим при викладі матеріалу уроку. Проте, як говорив А. Малигин «...екскурси в історичне минуле оживляють урок, дають розрядку розумовій напрузі, піднімають інтерес до досліджуваного матеріалу і сприяють міцному його засвоєнню». Тим більше, що матеріал з історії математики дуже цікавий, оскільки розвиток математики тіснопов'язаний з розв'язанням завдань, що виникають в усі періоди існування цивілізації.

Список використаних джерел:

1. Вірченко Н. Роль історії математики в морально-естетичному вихованні учнів [Текст] / Н. Вірченко // Математика в сучасній шк. – 2013. – №1. – С. 39-43.
2. Войстрик О. П. Роль елементів історизму при вивченні математики в школі: Дипломна робота студ. фізико-мат.фак / О. П. Войстрик // Наук. керівник Ройтберг І. Я. – Чернігів : ЧДПУ, 2000. – с. 76.
3. Електронний ресурс: [<http://uadoc.zavantag.com/text/9749/index-1.html>]
4. Електронний ресурс: [http://knowledge.allbest.ru/pedagogics/2c0a65635b2bd78a5c43b89421306c36_0.html]

Циганок В. С.

студентка IV курсу факультету початкового навчання, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка.

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ІДЕЙ ВИДАТНИХ ПЕДАГОГІВ

Сучасні масштаби екологічних змін створюють реальну загрозу для життя людей. Забруднення атмосферного повітря у багатьох містах України досягло критичного рівня. Саме тому у наші дні особливого значення набуває відповідальне ставлення людини до природи. Збереження здоров'я людей, забезпечення їх продуктами харчування, енергією, охорона природного середовища від забруднення, збереження генетичної різноманітності біосфери стали глобальними проблемами, які потребують негайного вирішення. У психолого-педагогічній літературі існує значна кількість праць, у яких розв'язується завдання екологічного виховання підростаючого покоління.

Два останні десятиріччя – це період становлення екологічного освітнього простору. Це період виникнення нових понять: "екологічна свідомість", "екологічне мислення", "екологічна культура", "неперервна екологічна освіта", "екологічна освіта учнів, студентів", "екологічне виховання дошкільнят" тощо.

Головною умовою реалізації завдань екологічного виховання є створення еколого-розвивального предметного середовища, яке сприяє формуванню вдошкільнят екологічної вихованості, яка передбачає набуття уявлень про самоцінність та неповторність компонентів природи, прояв гуманних почуттів до живих істот, оволодіння початковими вміннями відчувати красота милуватися нею, виражено поводитися в довкіллі, знати правила безпечної поведінки в природі.

У психолого-педагогічній літературі існує значна кількість праць, в яких розв'язується завдання екологічного виховання. Вивченням даної проблеми займалися видатні педагоги минулого О. Духнович, К. Ушинський, В. Сухомлинський. І в наш час багато науковців та педагогів-практиків присвятили свої дослідження проблемі екологічного виховання, серед них Н. Лисенко, Н. Яришева, Н. Глухова, В. Скребець, В. Фокіна, С. Ніколаєва та ін. Розглянемо деякі праці цих педагогів.

Досвід літньої колонії «Бадьоре життя» Станіслава Швацького з її багатогранною діяльністю, імпрровізацією, грою, вивченням мистецтва, естетики природи, а на її матеріалах – з організацією образотворчості; теорія і методика еколого-естетичного виховання Софії Русової; система роботи закарпатської «школи під дубом»; української народної школи-родини; школи під голубим небом Василя Сухомлинського; природооздоровчої школи Порфирія Іванова; «природообразотворчої школи» Золтана Баконія заклали підвалини для розвитку культурно-екологічного типу освіти в Україні, що вбирає в себе кращі надбання народних і наукових поглядів на природу та людину.

«Повчання дітям» – це перший методичний лист нащадкам про цінність природи, вміння користуватися її багатствами, піклуватися про неї. Це початок вітчизняної натуралістичної педагогіки. Її наступний етап – Києво-Могилянська академія. Засновник закладу Петро Могила в своїй методичній праці «Анфологія» започаткував методичні рекомендації, програмно-методичне обґрунтування теорії виховання і освіти, зокрема положення про індивідуальний підхід до школяра з тим, щоб він зміг успішно застосувати набуті знання, уміння і навички в діяльності пов'язаній з використанням природи.

Великий внесок в розвиток виховання дітей на лоні природи вніс видатний педагог Ян Амос Коменський (1592-1670р р). Він довів, що людина, як частина природи підкоряється її найголовнішим законам, які діють як у світі рослин та тварин, так і у відносинах з людиною. Коменський вважав, що чіткий порядок школи треба запозичити у природи.

Також даним питанням займався Г. Сковорода. В центрі його уваги постає питання: природа людини, її щастя. На думку педагога, людина може прийти до щастя тільки через самопізнання. Він стверджував: щастя в праці і кожний повинен пізнати самого себе. Філософ і гуманіст вважав, що виховання необхідно здійснювати згідно з природними особливостями дітей, людей наставляти до тієї чи іншої діяльності, залежно від їхніх здібностей та інтересів, а не соціальної належності й положення у суспільстві.

Не стояв осторонь питань необхідності природничої освіченості Костянтин Дмитрович Ушинський (1824-1870). Він закликав розширити спілкування дитини з природою і дивувався тому, що виховний вплив природи так мало оцінений у педагогіці. Видатний педагог вважав, що природний ландшафт має таке велике виховне значення і впливна розвиток молоді душі, з яким важко сперечатися навіть таланту хорошого педагога.

Любов до природи слід виховувати з раннього дитинства. „Дітей, що не вмють ще ходити, – писав Г. Ващенко, – треба частіше виносити на свіже повітря, щоб вони могли бачити рідне небо, дерева, квіти, різних тварин. Все це залишається в дитячій душі, осяяне почуттям радості, і покладе основи любові до рідної природи” [1, 313].

На думку В. Сухомлинського, природа лежить в основі дитячого мислення, почуттів та творчості. Педагог вважав, що формувати в дитини ставлення до рідного краю як частки природи слід починати з раннього віку. „Гадаємо, – писав В. Сухомлинський, – що школа майбутнього повинна найповніше використовувати для гармонійного розвитку людини все, що дає природа і що зможе зробити людина для того, щоб природа служила їй. Уже через це ми повинні берегти і поповнювати природні багатства, які маємо” [6, с, 303].

На зламі тисячоліть у світі активно відстоюється думка про нову модель світу людини, що ґрунтується на загальнолюдських, гуманних, естетичних цінностях. Сучасні вчені закликають відмовитися від технократичної культури й обрати духовно високі форми розвитку. Людина повинна ставитися до чужого життя так само обережно, як і до власного. Оберігати життя, сприяти його

удосконаленню, підтримувати все, що здатне розвиватися до найвищих гуманістичних цінностей є найважливішим сьогодні.

Список використаних джерел:

1. Ващенко Г. Комунізм, інтернаціоналізм і виховання любові до Батьківщини / Г. Ващенко//Визвольний шлях: Зб. – Лондон, 1956. – С. 313.
2. Виховуємо захисників природи / Бібліотека вихователя дитячого садка. – 2006. – № 3 – 4. – с. 114 – 120.
3. Потін А. Ф. Екологія: основи теорії і практики. Навчальний посібник / А. Ф. Потін, В. Г. Медвідь та ін. – Львів: „Новийсвіт – 2000” Магнолія Плюс, 2003. – 296 с.
4. Скребець В. Екологічна психологія / В. Скребець// Психолог.– 2006.– № 9. – с. 5–7.
5. Стельмахович М. Г. Українська родина педагогіка: Навч. посібник / М. Г. Стельмах. – К.: ІСДО, 1996. – 228 с.
6. Сухомлинський В. О. Народження громадянина / В.О. Сухомлинський // Вибр. Твори: У 5-ти т. –Т. 3. – С. 303.

Білик О.В.

вихователь дошкільного навчального закладу №38 Чернігівської міської ради Чернігівської області

ДИДАКТИЧНО-ВИХОВНІ МОЖЛИВОСТІ МУЛЬТИТЕРАПІЇ В ПРИРОДНИЧІЙ ОСВІТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Дитинство – це коли жовтий колір – яскраво-жовтий, дерева – живі велетні, а до місяця можна доторкнутися рукою, сніжинки – неймовірно смачні, під ліжком явно хтось живе, а повітряні кульки долітають до самих зірок...

Діти неодмінно повинні бути щасливі, тому що дитинство – найпрекрасніший вимір буття. Це чарівний світ, де дитина вчиться розуміти себе і природу, залежність від неї, вчиться просліджувати причинно-наслідкові зв'язки, відкриває для себе цікавий і своєрідний світ наколишнього.

За останні десятиліття світ істотно змінився. Існують екологічні проблеми, які загрожують здоров'ю, а то і життю людей. Більша частина населення Землі відірвана від природи, тому що живе в містах асфальту й залізобетонних конструкцій. Чи не тому ми «вносимо» природу в міські квартири, службові приміщення, офіси, інстинктивно відчуваючи небезпеку залишитися поза спілкуванням із нею.

На етапі дошкільного дитинства найважливіше – викликати в дитині позитивні емоції, залишити її в душі яскраві враження від таїнства краси природи, які пройдуть із нею по життю, як спогади про радісне й прекрасне спілкування з природою.

Прилучаючи дитину до природи, її різноманіття і багатства, вихователь не може обмежитись використанням лише традиційних способів – прогулянки й екскурсії, спостереження, бесіди та дослідів, тому що вони не в змозі в повній мірі донести всю неповнорність та багатогранність навколишнього. Природа сповнена чудесних явищ, але вона потайлива й не хоче відразу відкривати їх кожному. Тільки терплячий, допитливий розум серйозного натураліста може пізнати її глибинні явища. Значно розширити кругозір дитини, повідомити їй багато чого з того, що вилучене і недоступне для її сприйняття, дозволяє мульттерапія.

Мульттерапія – це методика співпраці вихователя і дитини через перегляд мультиплікаційних картин і в подальшому їх аналіз з метою досягнення високих позитивних результатів у навчальному, розвивальному та виховному аспектах.

Мультфільм – дивний феномен нашого існування. Він поряд з грою та казкою має глибокий вплив на дитину. Це не тільки інформатор, а й конструктор картини світу [17]. Мультиплікаційні фільми не випадково улюблені дітьми різного віку. Яскраві, видовищні, образні, з одного боку, і прості, ненав'язливі персонажі мультиплікаційних фільмів демонструють дитині найрізноманітніші способи взаємодії з навколишнім світом.

Реалізація мульттерапії з дошкільникми можлива через такі форми пізнавально-розвивальної діяльності:

- заняття природовідповідного змісту;
- гурткову роботу;
- спостереження;
- елементарні досліді, пошукові ситуації у повсякденному бутті;
- індивідуальну роботу;
- дидактичні ігри.

Розвиваючи здатність дитини до сприймання мультфільму, можна скористатися наступними методами мульттерапії:

- 1) перегляд мультиплікаційної картини;
- 2) використання фрагментів мультфільмів (найбільш цікавих та яскравих);
- 3) бесіда на тему даного твору;
- 4) малювання дитиною ілюстрацій до мультфільму;
- 5) переказ сюжету подій;
- 6) драматизація – розігрування сценок із мультфільму;
- 7) оцінка і судження - розповідь дитиною про улюбленого героя і доказ його правильних і неправильних вчинків у відношенні до природи;
- 7) музичний супровід - підбір більш доцільної музики до характерів героїв мультиплікаційної картини.

Мультфільми, як і гра, є свого роду символами, сигналами, що викликають у свідомості дитини певні реакції. Вони допомагають дитині здобути основи особистісної культури, її базис, що відповідає загальнолюдським духовним цінностям. До складу базису особистісної культури включається орієнтування дитини у природі. Дитина починає

почувати себе першовідкривачем, випробовує радість експериментування з об'єктами неживої природи, відкриває нове у знайомому і знайоме у новому, вичленює найпростіші закономірності, усвідомлює їхній непорушний характер, прагне дбайливо відноситися до природного середовища, зберігати й множити, у міру своїх сил, багатство природи у предметах, створених руками людини (у дитини пробуджується потреба в нових знаннях, її власний досвід розширюється за рахунок прилучення до того, що відомо іншим. Перед нею відкривається значимість пізнання, виникає прагнення самому зробити те, що доступно іншому, і створити щось нове, оригінальне [5].

Доцільно окреслити такі умови впровадження мульттерапії:

- відповідність змісту технології завданням чинних програм розвитку, навчання, виховання дітей дошкільного віку;
- відсутність перевантаження дітей, дотримання режиму дня в процесі використання технології;
- урахування вікових та індивідуальних особливостей дітей;
- педагогічна таксономія – побудова чіткої системи завдань, в якій виділяються їх категорії та послідовні рівні;
- створення максимально ясного й конкретного опису завдань розвитку, навчання та виховання дітей, який допоможе педагогу з'ясувати недостатньо зрозумілі формулювання;
- конкретизація зусиль на головному, коли педагог не тільки виділяє й конкретизує завдання, але й впорядковує їх;
- наявність ясності та гласності в спільній діяльності педагога та дітей;
- створення умов стимулюючих дослідження, ініціативу, творчість;
- підготовка цілей перед дитиною або групою у цілому;
- врахування інтересів дітей;
- підтримання спільної пізнавальної активності;
- актуальність та оригінальність запропонованої теми.

Мультиплікація об'єднує реальність і вимисел, музичний супровід і саму «картинку», виходячи з узагальнюючої природи анімації, і створює єдиний педагогічний комплекс, де дитина вперше починає переживати радість пізнання, красу праці, природи.

Розглядаючи мультфільми як культурне явище, можна сказати, що всі вони, подібно до цивілізацій, мають свої особливості та характеристики, що формуються в залежності від менталітету. Сучасна кіноіндустрія, як вітчизняна так і закордонна, вражає своєю різноманітністю, в тому числі й мультфільмами. У своїй практиці ми використовуємо мультфільми здебільшого радянського виробника, так як упевнені в їх якості та безпечності, надійності та результативності в освітньо-виховному процесі. Наприклад, мультфільм «Капітошка» розкаже, про особливості води в природі, серії з мультиплікаційної картини «Пригоди Лунтіка» розкриють дивовижний світ природних явищ: вітру, снігопаду, вогню тощо. «Канікули в Простоквашино» захопить неймовірними пейзажами, а «Крадене сонце» покаже, чи може бути життя без сонця.

У дітей немає ні минулого, ні майбутнього, зате, на відміну від нас, дорослих, вони вміють користуватися сьогоденням. В наших силах зробити це сьогодення щасливим.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (нова редакція) від 4.05.2012р.
2. Васильєва О. Використання мультиплікаційних картин і розвивальних фільмів у роботі з дітьми: взаємозв'язок інноваційних технологій / О. Васильєва // Дитячий садок (періодичне видання). – 2013. – №6. – с.1 –15.
3. Ніколаєва С. М. Любов до природи / С. М. Ніколаєва – Х.: Видавництво «Ранок», 2007. – 96 с.
4. Терещенко І. Обережно: сучасне медіа середовище / І. Терещенко // Дошкільне виховання. – 2013. – №6.

Надточій М. В.,

студентка 43 групи факультету початкового навчання, Чернігівський національний педагогічний університет імені Т.Г. Шевченка

РОЗВИТОК ЗДІБНОСТЕЙ ТА ОБДАРУВАНЬ У ДОШКІЛЬНИКІВ

Творчій, інтелектуальний потенціал людей є рушієм прогресу суспільства, тому обдарованість необхідно своєчасно виявити і розвивати. Дослідники стверджують, що багато обдарованих людей не реалізували своїх можливостей через несприятливе виховання в дошкільному віці.

Обдарованість дитини іноді важно відрізнити від навченості, яка є результатом підвищеної уваги батьків і педагогів до розвитку дитини. Це особливо яскраво виявляється при порівнянні рівня розвитку дітей із сімей з високим соціальним та освітнім статусом і дітей з родин, які не приділяють належної уваги розвитку дитини.

Слід розрізняти також обдарованість і прискорення темпів розвитку дитини, яке може виявитися тимчасовим. Така «талановитість» швидко згасає, оскільки відсутній прояв творчого компонента або його розвиток був несвоєчасним. Іноді дитина є носієм «прихованої обдарованості» (відсутність яскраво виражених ознак талановитості), що може бути спричинене негативним ставленням дорослих до успіхів дитини або її побоюванням бути неправильно зрозумілою. Обдаровані діти наділені високим творчим потенціалом і високим рівнем розвитку здібностей. Найважливішими характеристиками обдарованих дошкільників вважають:

- надзвичайно ранній вияв високої пізнавальної активності й допитливості;
- швидкість і точність виконання розумових операцій, що зумовлене стійкістю уваги та оперативною пам'яттю;

- сформованість навичок логічного мислення;
- багатство активного словника;
- швидкість і оригінальність вербальних асоціацій;
- виражена установка на творче виконання завдань;
- розвиток логічного мислення й уяви.

Важливою характеристикою обдарованості є креативність – здатність до творчості. Розвиток креативності потребує створення відповідних умов, таких як збагачення оточуючого середовища різноманітними новими для дитини предметами, матеріалом для пошукової та творчої діяльності з метою розвитку допитливості дошкільника. Для цього в кожній з груп дошкільного закладу треба створити осередки пізнавальної діяльності дошкільників.

Педагоги обирають планування за режимними моментами з урахуванням сфер життєдіяльності та ліній розвитку, в тому числі і креативної та щодня планують і проводять відповідну роботу відповідно до тематики тижня.

Педагоги мають забезпечувати розвиток творчих здібностей на всіх видах занять. В дошкільному закладі бажано також створити художню майстерню, де окрім занять проводиться гурткова робота із обдарованими дітьми.

Обдаровані діти часто є оригінальними у поведінці та спілкуванні. Вони чутливі до ситуації спілкування, виявляють уміння спілкуватися не лише словесно, а й за допомогою невербальних засобів (міміки, жестів) легко вступають у контакт з однолітками, прагнуть до лідерства у спеціальній діяльності. Не уникають вони відповідальності, пред'являють високі вимоги до себе, самокритичні, не люблять коли обговорюють їхню винятковість, талановитість. Обдаровані діти відповідальніші, глибше за своїх однолітків переживають як успіх, так і невдачу.

У вихованні обдарованих дітей надзвичайно важлива роль належить батькам і педагогам, які повинні створити умови для їхнього гармонійного розвитку: атмосферу любові, довіри, уваги до потреб та інтересів. Не менш важливою є спеціальна підготовка педагогів до роботи з обдарованими дітьми. Вони повинні бути чуйними, доброзичливими, уважними, емоційно стабільними, мати динамічний характер і почуття гумору, позитивне само сприйняття. Невпевнені в собі, схильні переносити власні проблеми на дітей, емоційно нестійкі педагоги можуть завдати їм шкоди, адже обдаровані діти – не просто носії таланту, а передусім люди.

Основними для розвитку творчості дітей Дж. Сміт вважає такі умови:

1. Фізичні умови, наявність матеріалів для творчості та можливості у будь-який час взаємодіяти з ними.

2. Соціально-економічні умови, тобто створення дорослими у дитини почуття зовнішньої безпеки, коли дитина розуміє, що її творчі прояви не отримають негативного оцінювання дорослого.

3. Психологічні умови – почуття внутрішньої безпеки, розкритості, свободи за рахунок підтримки дорослими творчих починань дошкільників.

Рекомендації для дорослих (За Дж. Гауном)

1. Створіть умови, де дитина зможе усамітнитися (затишне та безпечне місце).
2. Підтримайте потребу дошкільника до творчості та проявляйте співчуття до невдач. Уникайте не схвальної оцінки творчих ідей.
3. Будьте терплячими до незвичайних ідей, поважайте цікавість, допитливість, запитання та ідеї дитини. Намагайтеся відповідати на всі запитання, навіть якщо вони вам несуттєвими. Поясніть, що не на всі запитання можна відповісти однозначно. Для цього потрібний час і терпіння. Дошкільник повинен навчатися жити в «інтелектуальному напруженні», не відкидаючи ідеї, які його створюють.
4. Давайте дошкільнику можливість, якщо він цього бажає, на самоті займатися своїми справами. Надмірне піклування може ускладнити творчість.
5. Допмагайте дитині будувати свою систему цінностей, учіть її поважати себе та свої ідеї, а також ідеї інших.
6. Допмагайте дитині у задоволенні основних людських потреб (почуття безпеки, любові, поваги тощо) бо людині, енергія якої стримується основними потребами, важче досягнути свободи самовираження.
7. Виявляйте симпатію до перших незграбних спроб малюка виражати свої ідеї словами і робити їх зрозумілими для її оточення.
8. Знаходьте слова підтримки для творчих починань дошкільника, уникайте критики досвіду - яким би він невдалим не був. Ставтеся до дітей із теплотою: вони прагнуть творити не тільки для себе, а й для тих, кого люблять.
9. Допмагайте малюку стати «розумним авантюристом», іноді спиратися у пізнанні на ризик та інтуїцію: більше ймовірно, що саме це допоможе йому створити справжні відкриття.
10. Підтримуйте необхідну для творчості атмосферу, допомагаючи дошкільнику уникати недовіри оточуючих, долати негативну реакцію однолітків [5, 15].

Отже, підводячи підсумки, визначимо: обдарована дитина – це дитина з розвинутими творчими здібностями, яка виділяється серед інших яскравими, очевидними, іноді видатними досягненнями у тому чи іншому виді діяльності. До неї потрібен особливий підхід та окремі методики розвитку.

Список використаних джерел:

1. Бабаєва Ю. Д. Психологія одаренности детей /Ю. Д. Бабаєва, Н. С. Лайте, Т. М. Марютина. – М.: Академия, 2001. – 336 с.
2. Вербицька С. М. Розвиток літературно-естетичної творчості молодших школярів / С. М. Вербицька. – Х: Видав. гр. «Основа», 2004. – 112 с.
3. Волчанова Н. Індивідуальна робота з обдарованими дітьми/Н. Волчанова. – Х.: Видавнича група «Основа», 2005. – 112 с.
4. Гільбух Ю. З. Розумово обдарована дитина: Психологія, діагностика, педагогіка / Ю. З. Гільбух. – К.: Укрвузлотелеграф, 1992. – 84 с.
5. Проценко О. Розвиток здібностей та обдарувань у дошкільників / О. Проценко. – Київ: 2011. – 15 с.

Проценко В. М.,
студентка 4-го курсу факультету початкового навчання, Чернігівський національний педагогічний університету імені Т.Г.Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИЧИХ ПРОЕКТІВ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Ознайомлення та вивчення навколишнього світу безпосередньо впливає на розвиток дитини. У процесі пізнання природи, навколишнього світу, в якому живе дитина, вдосконалюються її психічні процеси, розвивається допитливість. Понад десять років у сучасній педагогіці активно розробляється й використовується метод проектів, який орієнтований на виявлення нових колективних форм навчальної діяльності, який націлений на активізацію творчих можливостей особистості. Загалом проектні ідеї не нові і являють собою вільне дослідження предмета учнями [2, 6].

Метод проектів – це комплексний навчальний метод, який ґрунтується на індивідуалізації, проблемності, особистісному (суб'єктивному) характері освітнього процесу [1, 83]. Цей метод, як один із найпоширеніших видів дослідницької роботи у процесі навчання, дає змогу формувати певні особистісні якості, які розвиваються лише в діяльності, їх не можна засвоїти вербально. До таких якостей можна віднести:

- уміння працювати в колективі, розділяти відповідальність, аналізувати результати діяльності;
- навчально-виховну активність учасників процесу;
- вироблення в учасників власного аналітичного погляду на інформацію через вибір способів та видів діяльності для досягнення поставленої мети;
- самоаналіз об'єктивних та суб'єктивних причин успіхів і помилок, що створює мотивацію до повторної діяльності [4, 50 - 51].

Щоб дізнатися, наскільки ефективний цей метод, нами були розроблені програмні проекти з природознавства: в 2-му класі – «Як бджоли готуються до зими»; у 3-му класі – «Як тварини готуються до зими». Дослідження проводилося на базі Рудьківської загальноосвітньої школи I-III ступенів Бобровицького району Чернігівської області. Обидва проекти були колективними та міжпредметними. В другому класі проект охоплював 4 уроки з чотирьох предметів (природознавство, трудове навчання, образотворче мистецтво та літературне читання); у третьому класі – 5 уроків з трьох предметів (природознавство, трудове навчання, образотворче мистецтво). Проекти складались зі стандартних етапів:

1. Підготовчий етап. Визначення теми і мети проекту. Обговоренням з дітьми, яким чином буде представлений наш проект, що він буде в собі містити.
2. Практично – виконавчий етап.
3. Заключний етап. На якому учні презентували проект вчителю.

У процесі роботи над проектами нами були визначені певні відмінності підготовки в різних класах. Так у 3 класі діти були більш активні та зацікавлені,

аніж учні 2 класі. Це пояснюється психологічними особливості розвитку дітей 6-7 років на відміну з дітьми 8-9 років. З 6 років діти починають планувати свої дії з урахуванням інтересів інших. А з 8 років учні мають свою думку, формують судження з урахуванням думок інших. Деякі психологи відзначають, що з 6 до 8 років у дітей зростає бажання спілкування з іншими дітьми [3, 106].

У багатьох школярів навчальна активність викликана інтересом до самого процесу навчання та його результатами [3, 107]. Виявлено також, що сталість і дієвість інтересу до того чи іншого предмета визначається успіхами у розв'язанні відповідних учбових задач [3, 109].

Учні 2-3 класів при розробці проектів проявляли позитивні емоції. Основним джерелом емоцій у молодших школярів, як відомо, є учбова та ігрова діяльність. Групові заняття та ігри сприяють розвитку в учнів моральних почуттів, формуванню відповідальності, дружніх відносин у колективі. Крім того, внутрішнє самопочуття, емоційний настрій дитини залежить від особистості вчителя початкових класів, оскільки для учнів 2-х класів учитель залишається центральною фігурою, авторитетом.

Неодмінною умовою успіху є чітка постановка запитань, завдань перед учнями, а самостійна робота активізує діяльність вихованців, посилює у них інтерес до певного матеріалу, розвиває ініціативу і привчає застосовувати набуті знання в пізнанні нових фактів в практичній діяльності [3, 112]. Учитель має формувати в учнів здатність самостійно відбирати інформацію, критично її осмислювати.

Отже, розробка проекту займає багато часу та потребує великих зусиль, але приносить велике задоволення не лише учням, але й і вчителю. Як приємно бачити веселі обличчя, зацікавлені очі, гарний настрій учнів. Метод проекту дозволяє ефективніше засвоювати матеріал, оскільки відбувається як самонавчання, так і взаємонавчання. Працюючи у команді, діти вчаться взаємодіяти один з одним, вирішувати можливі конфлікти, набувати навичок етичного міжособистісного спілкування, брати відповідальність за вибір рішення, аналізувати результати діяльності.

Список використаних джерел:

1. Артїм Н. М. Метод проектів в освітній системі школи [Текст] / Н.М.Артїм// Управління школою. – 2011. – №10 – 12 (квітень). – С. 82 – 94.
2. Білик В. Проектна діяльність – основа розвитку творчих здібностей молодших школярів /В. Білик// Початкова школа. – 2013. – №5 – С.6 – 8.
3. Скрипченко О. В. Вікова та педагогічна психологія: Навч. Посіб. / О. В. Скрипченко, Л. В. Долинська та ін. – К.:Каравела, 2006. – 344 с.
4. Приходченко К. І. Феноменологія проективної методики як інтерактивної технології [Текст] / К. І. Приходченко // Педагогіка і психологія. – 2012. – №3. – С. 49-52.

Кисіль Н. Р.,
студентка 3-го курсу факультету початкового навчання, Чернігівський національний педагогічний університету імені Т.Г.Шевченка

СПІВРОБІТНИЦТВО ЛЮДЕЙ З ПРОБЛЕМИ ЗБЕРЕЖЕННЯ ПРИРОДИ І ЖИТТЯ

На початку третього тисячоліття земна цивілізація зіткнулася з катастрофічними змінами в довкіллі у зв'язку із зростанням атмосферного повітря та Світового океан, збільшується чисельність населення, підвищується температура, зміна клімату. У XXI столітті земна цивілізація стикається з дефіцитом енергоносіїв (нафта та газ). Разом із тим біопаливо яке виробляється з ріпаку і соняшнику, не є надійним оскільки його масове виробництво призведе до інтенсивного виснаження сільськогосподарських земель і родючості.

Оскільки проблеми навколишнього природного середовища не можуть бути вирішені в межах національних кордонів, світова спільнота протягом XX століття намагалася виробити власні інструменти міжнародної співпраці. До таких інструментів можна віднести: сукупність міжнародних екологічних угод, глобальний екологічний фонд, міжнародні екологічні стандарти. Усі ці інструменти не забезпечили усунення глобальної екологічної загрози, яка призвела до потепління клімату та інших екологічних катаклізмів.

Найбільших успіхів досягнуто завдяки зусиллям ЄС (Німеччина). Але інші країни світу відмовилися приєднатися у 2012 році (США, Китай). Дещо радикальна ідея щодо глобального правового регулювання проблеми довкілля була висловлена академіком НАН України Ю.Туницею в 1992 році. Вона стосувалася Екологічної Конституції Землі (ЕКЗ). На думку автора “ ЕКЗ – це міжнародний правовий акт екологічної безпеки планети і сталого розвитку суспільства, який повинен визначити допустимі норми економічної діяльності держав стосовно єдиної Екології Землі з метою раціонального використання в інтересах нинішнього покоління і збереження для майбутніх поколінь ”.

Щоб успішно протистояти глобальним екологічним загрозам необхідно виробити міжнародну, національну, регіональну, екологічну політику на основі таких принципів:

- забруднювач платить;
- стимулювання забезпечити позитивних зовнішніх екологічних ефектів, спільна відповідальність.

З метою подолання глобальних екологічних загроз у XXI столітті необхідно:

- забезпечити екологізацію (підготувати високоосвічених фахівців, що спроможні протистояти екологічним загрозам);
- запровадити екологічну сертифікацію довкілля (охопити ліси, мисливські території).
- активно підтримувати міжнародну екологічну політику.

Пріоритетним для України повинен стати розвиток національної економіки, що спирається на відновлювані ресурси (вітру, сонцю, тваринний світ). Повчальним прикладом для України може бути Швеція, що відмовилась від участі в російсько-німецькому проєкті будівництва газопроводу, прокладання якого передбачається по дну Балтійського моря. Україна повинна докласти зусиль для зменшення викидів парникових газів і забезпечити розвиток лісового та сільського господарства [6].

Однак жодна держава не може вирішити в повній мірі екологічну проблему, оскільки проблема має глобальний характер. Забруднення оточуючого середовища не визнають національних кордонів – викиди окислів сірки західноєвропейських теплових електростанцій є причиною кислотних дощів у Скандинавії, вирубування тропічних лісів Амазонії скорочують можливості регенерації кисню у всій атмосфері нашої планети. Викиди після аварії ЧАЕС поширюються атмосферними потоками по всій планеті. Вирішення глобальних екологічних проблем вимагає координації національних зусиль на міжнародному, глобальному рівні співробітництва. Формування адекватного розуміння причин сучасної екологічної кризи неможливе без виконання місця людини в природньому світі. Людина є спадкоємцем природи, результатів її розвитку, її тенденцій та прихованих потенціалів. Природа є її абсолютною передумовою. Глобальна екологічна криза, з якою зіткнулося людство, показала історичну обмеженість людини, що протиставляє себе в своїх діях природи [2].

Колись Гете висловився: «Природа завжди права». Тому людство не має морального права знищувати Природу. Б.Коммонер зазначив, що Природа знає краще, ніж людина, що за все треба платити, що все пов'язано з усім та все повинно кудись діватися, це свідчить про необхідність формування нової еволюції людини [1].

Багатьох країнах давно створилися і діють міжнародні та національні фонди, що переймаються питанням охорони природи, зокрема організація Грінпіс, активісти, які беруть активну участь в акціях, спрямованих на захист природи.

Одна з найвідоміших природоохоронних організацій – Всесвітній фонд дикої природи (Will Word Fond, WWF) – яка підтримує проєкти з охорони природи в усіх куточках планети [3].

Усвідомлення нерозривної єдності людини та природи, визнання того факту, що суспільство є природною підсистемою, яка виникає внаслідок еволюції самої природи, сприяє позитивному вирішенню проблеми глобальної екологічної кризи. Поняття гармонії, стосовно взаємодії суспільства та природи відображає своєрідний ідеал їх взаємодії, полягає в відносній рівновазі – врівноваженості процесів суспільного споживання та відтворення найважливіших природних ресурсів. Досягнення цього ідеалу – досягнення взаємовідносин суспільства та природи [2].

Сучасний пошук шляхів збереження системи Всесвіту є гармонізація “Природа – Людина – Суспільство”. На теперішній час ситуація, яка склалася в світі, є кризовою, оскільки загроза існуванню життя на планеті є не результатом

будь-яких випадкових обставин, а закономірні наслідки поступового розвитку суспільства та споживацького образу життя. Перехід до нової цивілізації потребує глибокої перебудови всієї психології людей, формування нового мислення, об'єднуючого в органічне ціле. Це стратегія спрямована на досягнення гармонії у відношенні між людьми, між суспільством і між природою, тобто гармонії у системі “ Природа – Людина – Суспільство”. Отже, формування нового мислення є необхідним кроком сьогодення не тільки для виживання, але й для процвітання [1, 44].

Список використаних джерел:

1. Аніщенко В. О. Природа людини, суспільство: пошук шляхів гармонізації відносин / В . О. Аніщенко // Людина і суспільство. Основні тенденції розвитку і фактори., Збірник матеріалів круглого столу (31 березня 2006 р.) – Чернігів, 2006. – с. 42 – 48.
2. Салтовський О. І. Проблема майбутньої системи “ Суспільство і природа” в територіях суспільного розвитку / Салтовський О. І. // Основи соціальної екології – К. 2004, с 159 – 180.
3. Фурсов В. Природа і людина: єдність чи боротьба? / В. Фурсов // Біологія і хімія в сучасній школі. – 2011. – № 6. – с. 36 – 38.
4. Синякевич І. Стратегія подолання глобальних екологічних загроз / І. Синякевич / Економіка України – 2010. – № 12. – с. 69 – 77.

Матеріали подані в оригіналі.

Відповідальність за зміст матеріалів несе автор.

Автор гарантує, що стаття є оригінальною, не містить запозиченої інформації без відповідного посилання чи попереднього узгодження.

Авторські права на всі матеріали належать їх авторам.

Теорія і практика природничого навчання школярів

Матеріали
Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю

Наукове видання

Редактор М.В. Коновальчук
Технічний редактор Д.А. Покришень

Підписано до друку 03.06.2014 р.
Формат 60x84/16. Папір офс. Друк офс. Ум. друк арк. 7,48
Гарнітура Times New Roman. Наклад: 300 прим.,
Замовлення No 03/06/14

Видавець: ТОВ «НВП «Інтерсервіс»
м. Київ, вул. Бориспільська, 9,
Свідоцтво серія ДК No 3534 від 24.07.2009 р.

Виготовлювач: Типографія «Айс Принт»
Тел: +38 (063) 530-54-36, +38 (099) 642-92-72